

Fosterforeldres oppfatning av barnet og betydningen av veiledning

En kvalitativ studie

Siv Merethe Kapstad

Masteroppgave i Pedagogikk

Allmenn studieretning

Det utdanningsvitenskapelige fakultet

UNIVERSITETET I OSLO

Våren 2013

Fosterforeldres oppfatning av barnet og betydningen av veiledning

En kvalitativ studie

Siv Merethe Kapstad

"Det er først når vi blir klar over hvordan vi selv reagerer som omsorgspersoner, og tør reflektere over årsaken til våre reaksjoner at varige endringer i foreldre-barn relasjonen synes å skje." (Jacobsen 2009).

Copyright Siv Merethe Kapstad

År 2013

Tittel: Fosterforeldres oppfatning av barnet og betydningen av veiledning
En kvalitativ studie

Forfatter: Siv Merethe Kapstad

<http://www.duo.uio.no>

Trykk: Reprosentralen, Universitetet i Oslo

SAMMENDRAG AV MASTEROPPGAVEN I PEDAGOGIKK

<p><u>TITTEL:</u></p> <p>FOSTERFORELDRES OPPFATNING AV BARNET OG BETYDNINGEN AV VEILEDNING</p> <p>En kvalitativ studie</p>	
<p><u>AV:</u></p> <p>KAPSTAD, Siv Merethe</p>	
<p><u>EKSAMEN:</u></p> <p>Masteroppgave i pedagogikk.</p> <p>Allmenn pedagogisk retning</p>	<p><u>SEMESTER:</u></p> <p>Våren 2013</p>
<p><u>STIKKORD:</u></p> <p>Tilknytningsteori</p> <p>Omsorgssvikt</p> <p>Veiledning</p>	

--	--

Sammendrag

Tema, bakgrunn og problemstilling

Tema for oppgaven er veiledning av fosterhjem i et tilknytningsteoretisk perspektiv.

Bakgrunnen for valg av tema knytter seg til forfatterens erfaring fra praksisfeltet innenfor den kommunale barneverntjenesten. Formålet med oppgaven er å undersøke hvordan fosterforeldre oppfatter barnet de har plassert hos seg, og om dette kan være av betydning for videre oppfølging og veiledning av fosterhjemmet. Oppgavens faglige forankring er innenfor tilknytningsteori og forskning på omsorgssvikt.

Oppgavens problemstilling:

Hvordan oppfatter fosterforeldrene barnet sitt?

Hvordan kan oppfatningen fosterforeldrene har av barnet brukes for videre oppfølging/veiledning?

Metode

Det er gjennomført semi-strukturerte kvalitative intervjuer med seks fostermødre som alle har barn mellom 3 - 6 år plassert hos seg, og der ingen av barna hadde bodd i fosterhjemmet lenger enn ett år. Intervjuguiden er inspirert av The Internal Working Model of the Child Interview (Zeanah & Benoit 1995 ref. fra Benoit et al. 1997). Intervjuene ble basert på spørsmål tilknyttet studiens tre forskningsspørsmål, med fokus på fostermødrenes motivasjon for å bli fosterhjem, deres opplevelse av og med barnet; hva de setter pris på, hva de opplever som utfordrende og hvilke tanker de har for barnets fremtid. I tillegg ble de spurt om deres erfaring med veiledning og oppfølging i tiden som fosterhjem.

Resultater

Fostermødrenes motivasjon for å bli fosterhjem varierte for de fostermødrene som hadde egne barn fra før og de som hadde vært ufrivillig barnløse. For den sistnevnte gruppen var ønsket om å få et barn styrende for deres valg om å bli fosterhjem. For den andre gruppen handlet motivasjonen om å kunne hjelpe noen og en vurdering av den totale familiesituasjonen. Fostermødrenes følelsesmessige tilnærming til oppgaven fremsto med bakgrunn i dette som forskjellig.

Fostermødrenes oppfattelse av barnet knyttet seg til deres motivasjon for å bli fosterhjem, kunnskapen de hadde om barnets bakgrunn og deres følelsesengasjement for barnet.

Fostermødrene beskrev hvordan de selv opplevde utfordrende situasjoner med barnet, og hvordan det å stå i omsorgsoppgaven for barnet utfordret deres tålmodighet. Fostermødrene uttrykte også en stor grad av bekymring for fosterbarnets fremtid. De fleste av barna ble beskrevet som ”robuste” og med et lite behov for trøst. Barnets umiddelbare tilpasning i fosterhjemmet ble også av de fleste fostermødrene oppfattet som utelukkende positivt.

Veiledningen- oppfølgingsbehovet hos fostermødrene varierer, men det synes som en tendens i dette materialet at rolleavklaringen mellom fosterhjem og den kommunale barneverntjenesten når det gjelder oppfølging og veiledning er noe uklar. For de fosterhjemmene som aktivt meldte seg på kurs i regi Bufetat synes det å kunne dele erfaringer med andre i samme situasjon som viktig for fostermødrene.

Konklusjon

I denne studien er det sett på hvordan fosterforeldres oppfattelse av barnet kan forstås i lys av tilknytningsteori og forskning på omsorgssvikt. Fosterforeldres evne til å forstå og møte barnet synes spesielt avhengig av deres motivasjon for å bli fosterhjem og av deres kunnskap om barnet.

Fostermødrenes oppfattelse av barnet var i mindre grad preget av en forståelse for barnets grunnleggende tilknytningsbehov. Selv om fostermødrene var opptatt av å gjøre det beste for barnet, kunne de mangle kunnskapen de trengte for å møte barnet på en sensitive måte særlig i situasjoner der de beskriver barnets behov for trøst eller der de jobber med grensesetting.

Fostermødrenes oppfattelse av barnet kan være viktig kunnskap for veileder fordi det gir innsikt i hvordan fosterforeldrene tenker, føler og reagerer i møte med barnet. Når veiledningen tar utgangspunktet i dette kan det danne grunnlag for å styrke fosterforeldrenes mentaliseringsevne med utgangspunkt i deres affektive tone, og bidra til at den omsorgen de gir fosterbarnet vil bære med seg terapeutiske egenskaper.

Abstract

Topic, background and issue

The topic of this paper is guidance of foster homes through an attachment-theoretical perspective. The background for the choice of the topic has to do with the writer's experience in this particular field within the municipality's child protection services. The purpose of this paper is to examine how foster parents view the child placed in their care, and if this can affect further follow-up and guidance of the foster home. The paper's academic foundation lies in attachment theory and research on neglect.

The paper's issue:

How do the foster parents view their child?

How can the perception the foster parents have of the child be used for further follow-up/guidance?

Method

There have been conducted semi-structured qualitative interviews with six foster mothers who each have children between the ages of 3 and 6 placed in their care, where none of the children have lived in the foster home for more than a year. The interview guide is inspired by The Internal Working Model of the Child Interview (Zeanah & Benoit 1995 ref. from Benoit et al. 1997). The interviews were based on the question around the thesis's three research questions, focusing on the motivation of these foster mothers for turning their home into a foster home, their experience of and with the child, what they appreciate, what they experience as challenging and what kind of thoughts they have in regards to the child's future. In addition they were asked about their experience with the guidance and follow-up in the time their homes have been foster homes.

Results

The foster mothers' motivation for their home becoming a foster home varied for the foster mothers who already had children and for those who were involuntarily childless. For the latter group the desire for having children prevailed in their choice of becoming foster parents. For the former group the motivation lay in the desire to help someone and in the

assessment of the overall family situation. The foster mothers' perception of the child was related to their motivation of becoming foster parents, the knowledge they had about the child's background and their emotional involvement in the child. The foster mothers described how they experienced challenging situations with the child, and how being in the role of care-taker challenged their patience. The foster mothers also expressed great concern for the child's future. Most of the children were described as “robust” and only needing only a little comfort. The child's immediate adaption to the foster home was by most of the foster mothers perceived as solely positive.

The foster mothers' need for guidance and follow-up varies, but it seems there is a tendency in this material that the foster home and the municipality's child protection services roles, when it comes to follow-up and guidance, is somewhat unclear. It seems that those foster homes that signed up for Bufetat courses found sharing experiences with others in the same situation very helpful.

Conclusion

In this study we've seen how the foster parents' perception of the child can be understood in light of attachment theory and research on neglect. The foster parents ability to understand and meet the child seems especially dependent on their motivation to become a foster home and their knowledge about the child.

The foster parents perception of the child was in a lesser degree affected by their attachment needs. Even though they were concerned doing the best for the child they seemed to lack the knowledge they needed to meet the child in a sensitive way, especially in situations where the child needed comfort or where they were working on setting boundaries.

The foster mothers' perception of the child can be important information for their guidance councilor because it gives an understanding of how the foster parents think, feel and react in interaction with the child. When the counseling is based on this, it can strengthen the foster parents mentalizing ability based on their affective tone, and help add therapeutical characteristics to their care- taking.

Forord

Dette har vært en lærerik, spennende og utfordrende prosess. Jeg har gledet meg over å kunne fordype meg i et tema som engasjerer meg og som jeg anser som viktig for feltet. Jeg gleder meg til å bruke kunnskapen inn i videre arbeid til det beste for barna.

Det har vært spennende og gøy å jobbe med planlegging og gjennomføring av et forskningsprosjekt. Det er likevel ingen grunn til å legge skjul på at dette også har vært krevende. Jeg har blitt utfordret på det faglige og det strukturelle, men først og fremst på å skulle jobbe selvstendig og ha tro på mine egne avgjørelser og vurderinger.

Det er mange som fortjener en takk for at denne oppgaven har blitt til. Først og fremst vil jeg takke alle informantene som var villig til å bli intervjuet. Hadde det ikke vært for dere ville denne oppgaven ikke blitt til. Takk for at dere delte deres fortellinger, refleksjoner og tanker med meg til denne studien. Jeg må også rette en takk til Fosterhjemtjenesten som bisto i å kontakte mulige informanter. Takk for at dere tok dere tid til dette midt i en travel hverdag.

En stor takk går til mine to veiledere; Kari Killén og Thor Arnfinn Kleven. Dere har på hver deres måte bidratt med gode og viktige faglige innspill. Det har også vært viktig for meg at dere har vist interesse for dette prosjektet.

Det er flere personer som har betydd ekstra mye for meg dette året og som har bidratt med støtte, oppmuntringer og korrekturlesing. Takk til dere alle sammen.

Til sist, men ikke minst vil jeg takk min herlige lille familie; Anders, Ludvig og Lotta Olivia. Dere tre er de aller viktigste i livet mitt og nå gleder jeg meg over å skulle bruke mer tid sammen med dere.

Innholdsfortegnelse

1	Innledning.....	2
1.1	Bakgrunn	3
1.2	Problemstilling.....	5
2	Teori	8
2.1	Separasjonsforskning som forløper til tilknytningsteorien	8
2.2	Tilknytningsteori.....	10
2.2.1	Tilknytning og tilknytningsatferd.....	11
2.2.2	Tilknytningsmønster- og strategier.....	12
2.2.3	Omsorgssystem	14
2.3	Indre arbeidsmodeller.....	15
2.3.1	Regulering av følelser, perspektivtaking og mentalisering.....	17
2.3.2	Personlighetsutvikling.....	20
2.3.3	Forsvarsmekanismer og konkurrerende arbeidsmodeller	21
2.3.4	Foreldres indre arbeidsmodell av barnet	23
2.4	Omsorgssvikt.....	25
2.4.1	Ulike former for omsorgssvikt.....	26
2.4.2	Omsorgssvikt og barnevernet.....	32
2.5	Barnet i fosterhjemmet.....	33
2.6	Fosterforeldre som veileder for barnets følelser	35
2.6.1	Fosterforeldrenes tilknytningserfaringer.....	35
2.6.2	Terapeutisk omsorg.....	37
2.6.3	Oppfølging og veiledning.....	39
3	Metode - design og analyse	41
3.1	Vitenskapsteoretisk grunnlag.....	41
3.1.1	Forforståelse og innlevelse.....	42
3.2	Utvalg og Rekruttering.....	42
3.2.1	Informantene og kasusbeskrivelse	44
3.2.2	Opplysninger om barnets behov.....	47
3.2.3	Å forske på barnevern	48
3.3	Intervjuguide.....	48
3.4	Pilotstudie	50
3.5	Gjennomføring av intervjuene	50
3.6	Transkribering	52
3.7	Analyse	53
3.7.1	Vurdering av intervjuene	54
4	Resultater	57
4.1	Motivasjon; Hvorfor valgte informantene å bli fosterhjem?.....	57
4.1.1	Det etterlengtede barnet; fostermødre som var ufrivillige barnløse.....	58
4.1.2	En oppgave som hjelper; fostermødre som har biologiske barn	59
4.1.3	Hvorfor de tok til seg dette barnet.....	60
4.2	Oppfattelse av barnet	63
4.2.1	Hvordan barnets atferd forstås den første tiden i fosterhjemmet.....	63
4.2.2	Fostermødrenes beskrivelse av sin relasjon til barnet	67
4.2.3	Fostermødrenes forståelse for barnets følelsesmessige erfaringer og barnets behov, når barnet oppleves som vanskelig eller trenger trøst	70

4.2.4	Fostermødrenes ønsker for barnets fremtid	76
4.3	Hva synes fostermødrene har vært nyttig veiledning og hva har de savnet?	79
4.4	Oppsummering av resultater	81
5	Drøfting av metode og resultater	82
5.1	Metodediskusjon	82
5.1.1	Intervju som metode	82
5.1.2	Utvelgelse og rekruttering	84
5.1.3	Validitet og studiens gyldighet	85
5.2	Resultatdiskusjon	88
5.2.1	Omsorgsviktede barn - trenger disse barna mer enn god omsorg?	89
5.2.1	Fostermødres følelsesengasjement i barnet er preget av deres motivasjon for å bli fosterhjem	92
5.2.2	Kunnskap om barnets erfaringer og reaksjonsmønster er viktig for å forstå barnet i fosterhjemmet	95
5.2.3	Er fostermors oppfattelse av barnet av betydning for individuell veiledning?	97
6	Avslutning	101
	Litteraturliste	103
	Vedlegg / Appendiks	113

1 Innledning

I valg av tema og problemstilling for min mastergradsavhandling, har jeg vært opptatt av at det skal ha en praktisk relevans for mitt yrke som barnevernspedagog. I mitt arbeid med familier som er tilknyttet barnevernet, har behovet for å styrke oppfølgingen og veiledningen av fosterhjem blitt noe jeg særskilt har interessert meg for. Utilsiktede flyttinger av barn i fosterhjem er dessverre ikke uvanlig, og vi står i fare for å utøve ”offentlig omsorgssvikt” når barna som er tatt inn under offentlig omsorg blir sagt opp og må flyttes videre til neste hjem gang på gang. Hva kan gjøres for å forebygge disse flyttingene? Hva slags metodiske verktøy har vi i det kommunale barnevernet for å kartlegge fosterforeldres veiledningsbehov? I retningslinjene fra regjeringen heter det; ”behovet for konkret opplæring og veiledning er svært varierende. Barneverntjenesten og fosterforeldrene må derfor i fellesskap kartlegge behovet og finne fram til hvordan det best kan dekkes” (jfr. Retningslinjer for fosterhjem 2004).

Etter hvert som min teoretiske kunnskap har utviklet seg har tilknytningsteori i økende grad blitt en viktigere del av min faglige forankring. Gjennom tilknytningsteori har jeg kunnet forstå både barnet og den voksne på en ”ny” måte, noe som også har preget vurderingene som er blitt gjort. Dette har ledet meg over på tanken om hvordan det er for fosterforeldre å skulle forstå barnet de har boende hos seg. Gjennom teori og forskning er det grunnlag for å anta at de fleste barn som blir plassert i fosterhjem har tilknytningsvansker. Hvordan kan disse barna forstås på best mulig måte? Hvordan tolker og forstår fosterforeldrene barnets atferd og behov? Og hvordan kan ”behovet for konkret opplæring og veiledning” kartlegges i lys av tilknytningsteori? Disse refleksjonsspørsmålene har vært retningsgivende for min mastergradsavhandling.

Nedenfor vil bakgrunn og kontekst blir presentert før endelig tema og problemstilling behandles.

1.1 Bakgrunn

Fosterhjem i Norge

I familier der den omsorgen foreldrene evner å gi barnet blir vurdert til å ikke være god nok eller de på grunn av andre omstendigheter ikke er i stand til å ta vare på barnet sitt, plasseres barnet i midlertidig eller langvarig fosterhjem. Den vanligste grunnen til at barn må flytte til fosterhjem er foreldrenes manglende omsorgsevne. Dette er barn som har fått sin omsorgssituasjon grundig utredet og der det er besluttet at barnet vil bli vesentlig skadelidende ved å forbli i hjemmet. For eldre barn og ungdommer er egen atferdsproblematikk en vanlig årsak til flyttingen. For disse kan institusjonsplassering også være et alternativ (Sundt 2011). Mer enn 80% av alle barn som er under omsorgstiltak i barnevernet er plassert i fosterhjem (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet 2012a). Hvert år er det om lag 1000 barn som venter på å få tildelt fosterhjem på landsbasis og rundt 700 barn flytter hvert år inn i fosterhjem. Tall fra 2011 viser at det var 9225 barn og unge som var fosterhjemsplassert pr 1.januar 2011 (Barne-, ungdom-, og familieetaten 2010b, Backe- Hansen, Egelund & Havik 2010).

Det stilles ingen formelle krav til utdanning eller yrkesbakgrunn for å bli godkjent som fosterforeldre. Likevel stilles det noen krav til egnethet hos fosterforeldre om at de "(...) må ha særlig evne, tid og overskudd til å gi barn et trygt og godt hjem" (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet 2012a). I forkant av å bli godkjent som fosterforeldre går man igjennom en opplæring for fosterforeldre. Det er PRIDE¹ kurset som er mest brukt, men også weekendkurs eller intervjuunder kan brukes som grunnlag for godkjenning. Det er den statlige regionale barnevernmyndigheten, Barne-, ungdoms- og familieetaten (heretter Bufetat), som har ansvar for å rekruttere og lære opp nye fosterhjem.

Det å flytte et barn fra biologisk familie til fosterhjem er et alvorlig inngrep og må alltid vurderes i forhold til barnets behov. Barn som er plassert i fosterhjem tilhører en risikogruppe og har ofte omfattende problematikk. De har både levd med utilstrekkelig oppfølging og

¹ PRIDE kurs er et rekrutterings- og opplæringsprogram som skal gi potensielle fosterforeldre grunnlag for å vurdere om det å være fosterhjem er noe for dem, i tillegg til å fungere som en god opplæring for fosterhjemmet (www.fosterhjem.no)

manglende omsorg, noe som kan ha skadet deres utviklingsbetingelser på flere områder, og fordi flyttingen til fosterhjemmet representerer et brudd med de primære omsorgspersonene (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartement 2012b nr. 5). Dette bruddet kan føre til sterke følelsesmessige reaksjoner hos barnet (Killén 2010). For barnet kan fosterhjemmet ofte fremstå som svært annerledes enn hva det er vant med fra før.

For at fosterhjems plasseringer skal kunne gi barnet den utviklingsstøtten og omsorgen det er i behov av, er det avgjørende at fosterhjemmet får oppfølging og veiledning i forhold til det enkelte barns behov og problematikk (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartement 2012b nr. 5, s. 185).

Ansvar for oppfølging og veiledning av fosterhjem er delt mellom Bufetat og det kommunale barnevernet, heretter kalt barneverntjenesten. I tillegg til rekruttering og opplæring av fosterhjem, har Bufetat også ansvar for å tilby fosterhjem generell veiledning og kursing etter plassering. Det kommunale barnevernet har ansvaret for individuell veiledning og oppfølging av fosterhjem etter plasseringen. Det er omsorgskommunen, altså den barneverntjenesten som har omsorgen for barnet, som har ansvaret for denne oppfølgingen (Retningslinjer for fosterhjem 2004).

Veiledningen fosterhjemmet mottar varierer ut ifra behov. Ifølge retningslinjer for fosterhjemsarbeid skal behovet for veiledning bli vurdert i fellesskap av barneverntjenesten og fosterforeldrene. Det kan også vurderes om det bør settes inn ekstern veiledning utover det saksbehandler kan gi, dersom det er særlige forhold ved barnet eller hjemmet som krever dette (Retningslinjer for fosterhjem 2004). Den individuelle oppfølgingen og veiledningen er behovsbasert og vil følgelig variere etter hvilke behov fosterforeldrene uttrykker.

Barnverntjenesten har i tillegg til ansvar for oppfølging og veiledning av fosterhjemmet, også ansvar for å kontrollere det enkelte barns situasjon i fosterhjemmet (Forskrift om fosterhjem § 7, 2003).

Samtidig som det i Norge i dag er barn i kø for å få tildelt fosterhjem, er det mange barn som opplever å måtte flytte fra fosterhjemmet. Disse flyttingene er utilsiktede, altså ikke planlagte, og representerer nok et brudd i barnets relasjon til omsorgsperson. Utilsiktede flyttinger oppleves ofte som brå og uventet for de involverte og skaper nye brudd med omsorgspersonen for barnet. I de fleste tilfeller innebærer det også bytte av skole eller

barnehage (Backe-Hansen et al. 2010). Det kan være flere grunner til at plasseringen avbrytes; forhold ved barnet, forhold ved familien eller tilbakeføring til biologisk familie. Fosterhjemmene og barneverntjenesten har en gjensidig oppsigelsestid på tre måneder. Utsiktede flyttinger skjer som oftest i starten av en plassering og innen de to første årene av plasseringen. Det er enighet om at det er et behov for å styrke oppfølgingen og veiledningen av fosterhjemmet i starten av en plassering som et virkemiddel for å motvirke utsiktede flyttinger og etablere et utviklingsfremmende omsorgsmiljø for barnet (jfr. Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet 2012b, Killén 2010, Backe-Hansen 2009).

1.2 Problemstilling

Fosterforeldres opplevde behov for veiledning kan varierer en del ettersom både fosterforeldre og fosterbarn er forskjellige. I hvilken grad fosterhjemmene får tilbud om veiledning og hvor tett oppfølging de får kan også varierer en del ut ifra deres kontakt med både det kommunale og det statlige barnevernet. Det kan også være ulikt syn på behovet for veiledning sett fra saksbehandlers ståsted og fosterforeldrene ståsted. I starten av en plassering skal både fosterforeldre og barnet justere seg til hverandre og den nye hverdagen.

Med bakgrunn i det fosterforeldrene forteller ønsker jeg i denne studien å forstå hvordan de oppfatter barnet og hva de har opplevd som deres veiledningsbehov. Jeg vil også diskutere om denne oppfattelsen av barnet kan brukes i videre planlegging av oppfølgingen/veiledningen av fosterhjemmet.

Problemstillingen i denne oppgaven er som følger:

- *Hvordan oppfatter fosterforeldrene barnet sitt?*
- *Hvordan kan oppfatningen fosterforeldrene har av barnet brukes for videre oppfølging og veiledning?*

For å belyse problemstillingen er følgende forskningsspørsmål utformet:

1. Hva var fosterforeldrenes motivasjon for å ta til seg barnet de nå har plassert hos seg?
2. Hvilke sider ved barnet appellerer og utfordrer fosterforeldrene?
3. Har fosterforeldrene opplevd behov for veiledning og hva slags?

For å få svar på disse spørsmålene har jeg benyttet et semi-strukturert kvalitativt forskningsintervju.

Avgrensning

Det finnes ulike former for fosterhjem i Norge og en oversikt over disse er presentert på Bufetat sine nettsider for fosterhjem (Barne-, ungdoms- og familieetaten 2010a). Fosterhjem deles inn i familiehjem, beredskapshjem, nettverksplasseringer og ordinære fosterhjem. Familiehjem er statlige fosterhjem der det stilles større krav til relevant utdanning hos fosterforeldre. Dette er familier som tar imot barn og ungdom med særlig behov for oppfølging. Beredskapshjem er statlige fosterhjem som tar i mot barn og unge som må plasseres i en akutt Krise situasjon. Dette er kun midlertidig frem til akutsituasjonen er avklart og barnet kan flyttes hjem igjen eller til egnet fosterhjem. Nettverksplasseringer er fosterhjem som er i familie med barnet eller knyttet til barnet gjennom nettverk. Ordinære fosterhjem er et privat hjem som har barnet boende hos seg for en periode fordi biologiske foreldre ikke kan ta var på det, men som ikke har noen tilknytning til barnet fra tidligere (ibid).

Noen ordinære fosterhjem mottar forsterkningstiltak i perioder. ”Et forsterket fosterhjem er et ordinært fosterhjem hvor det er avtalt særlige forsterkningstiltak på grunn av fosterbarnets særlige behov” (Lindboe 2008 s. 244 ref. i Sundt 2011.) Slike forsterkningstiltak kan være økt godtgjørelse slik at den ene av fosterforeldrene kan være hjemmевærende for en periode, det kan være avlastningstiltak, skolehjelp etc. Forsterkningstiltak skal nedfelles i fosterhjemavtalen og evalueres jevnlig (Sundt 2011).

En fosterhjems plassering kan være planlagt som langvarig eller kortvarig, ettersom hvilken problematikk det gjelder. I noen saker er foreldre og barneverntjenesten enige om at barnet skal flyttes i fosterhjem for en periode. I andre saker er barneverntjenestens vurderinger ikke i

samsvar med foreldrenes vurderinger, og barnet tvangsflyttes i fosterhjem. I slike saker er det Fylkesnemnda for sosialsaker som skal vurdere saken og fatte vedtak etter § 4-12 jamfør Barnevernloven (1992) dersom lovens vilkår er oppfylt.

I dagligtale og når media omtaler fosterhjemssaker, skilles det ikke så ofte mellom de ulike former for fosterhjem. I oppgaven brukes begrepet fosterhjem i betydningen av ordinært fosterhjem med eventuell forsterkning, altså et privat hjem, som ikke har en relasjon til barnet fra tidligere, som har tatt til seg et barn for en periode fordi biologiske foreldre ikke kunne ivareta omsorgen for barnet.

Struktur

Denne oppgaven består av i alt 6 kapitler.

Første kapittel er introduksjonskapittelet.

Andre kapittel inneholder teori om tilknytning og omsorgssvikt. Det blir også sett på hvordan fosterhjemsarbeid kan forstås i lys av dette perspektivet.

Tredje kapittel er en presentasjon av metodevalg og hvordan det metodiske arbeidet er planlagt og gjennomført. Fremgangsmåten for analysen av intervjuene er også en del av dette kapittelet.

Fjerde kapittel er resultatkapittelet. Her blir mine funn i form av utsagn fra studiens informanter presentert. Dette kapittel er delt inn i forskningsspørsmålene om motivasjon, oppfattelse av barnet og veiledningsbehov.

Opgavens femte kapittel er diskusjonskapittelet. Her blir studiens validitet drøftet opp mot metode og funn. Funnene blir diskutert opp i mot oppgavens teoretiske fundament.

Studiens siste kapittel er avslutningen av studien sammen med en vurdering av implikasjoner og behov for videre forskning.

2 Teori

I dette kapitlet presenteres teorien som senere brukes i diskusjonskapitlet for å drøfte fosterforeldrenes motivasjon for å bli fosterforeldre, deres oppfattelse av barnet og hvorvidt fosterforeldrenes oppfatning kan danne utgangspunkt for veiledning. Oppgaven er forankret i tilknytningsteori og forskning på omsorgssvikt.

Først presenteres tilknytningsteori og ulike former for tilknytningsstiler. Deretter følger en presentasjon av begrepet omsorgssvikt og de ulike formene for omsorgssvikt. Til slutt blir en forståelse av barnet i fosterhjemmet og fosterforeldrenes rolle som veileder for barnets følelser presentert sammen med relevant forskning om veiledning av fosterhjem.

For å lette språket i oppgaven har jeg valgt å omtale omsorgspersonen i tredjeperson som ”hun”. Det kunne like gjerne vært brukt ”han”, men dette valget ble gjort da mye av forskningen som teorikapitlet bygger på er gjort på forholdet mellom mor og barn, samt at informantene i min studie kun er kvinner. Mer om utvalget og begrunnelse for dette blir gjennomgått i kapittel fire.

2.1 Separasjonsforskning som forløper til tilknytningsteorien

På 50-tallet ble det gjort systematisk forskning på barn som ble adskilt fra sine omsorgspersoner. Denne forskningen som omtales som separasjonsforskningen, la grunnlaget for John Bowlbys (1907-1990) tilknytningsteori. Separasjonsforskningen tok utgangspunktet i autentiske situasjoner der barn ble skilt fra sine foreldre. Ekteparet Robertsons (Robertson 1967) sykehusforskning, der små barn som hadde lengre opphold på sykehus ble observert, har vært svært viktig i denne forskningen. Det var på den tiden ikke ansett som viktig at foreldre og barn var sammen når barnet var innlagt på sykehus. Besøkelsestiden til foreldrene var begrenset, og noe av begrunnelsen var at barna ble svært ute av seg eller vanskelige å ha med å gjøre etter slike besøk. Med bakgrunn i forskningen til Robertson ble slike ordninger

endret fordi man gjennom forskningen forsto barnets behov for å ha tilgang til sin omsorgsperson.

Bowlbys (1997) forskning på separasjonen mellom barn og foreldre under annen verdenskrig i London var også sentral i utviklingen av separasjonsforskningen og tilknytningsteori. Under bombingene av byen ble mange av barna i byen sendt vekk fra sine foreldre til et antatt tryggere sted på landet. Da det ble gjort undersøkelser om hvordan det hadde gått med disse barna sammenlignet med de barna som ble igjen i byen, viste det seg at de som ble skilt fra sine foreldre fikk flere senskader sammenlignet med de barna som satt i bomberommene sammen med sine foreldre.

Separasjonsforskningen bidro til en forståelse av at det for barnet oppleves som svært traumatiske å bli skilt fra sin omsorgsperson og at separasjonen satt i gang en kjede av reaksjoner. Bowlby (1997) har delt disse reaksjonene inn i tre ulike former, men i praksis vil de gå over i hverandre. Den første reaksjonen barnet viser ved separasjon er sterk *protest*. Barnet er fortvilet over å ha mistet omsorgspersonen sin og vil forsøke å få henne til å komme tilbake ved å bruke de ressursene det har. Å gråte høylytt, kaste seg rundt og krabbe/løpe etter omsorgspersonen er vanlige atferder i denne fasen. Etter en stund vil barnet gå over i en fase som er preget av sterk *fortvilelse*. Barnet resignerer, og håpet om å klare å tilkalle omsorgspersonen svinner. De aktive fysiske bevegelsene avtar og erstattes ofte med monoton gråt. Barnet trekker seg gjerne tilbake, blir passiv og krever lite oppmerksomhet fra de rundt seg. Denne fasen kan feilaktig tolkes som at barnet har redusert stressnivået etter separasjonen. Siste fase er *resignasjon*. Barnet begynner nå å vise mer interesse for omgivelsene, og det kan virke som om det har ”kommet” seg igjen og har det bra. Barnet kan tilsynelatende virke tilfreds med egen situasjon og fremstå som uredde og tilpasset. Det er først når omsorgspersonene kommer tilbake igjen at det synes at barnet fortsatt strever med separasjonen. I møte med omsorgspersonen vil barnet vise lite tilknytningsatferd og avvise henne. I noen situasjoner kan det virke som om barnet ikke kjenner vedkommende igjen og er rett og slett uinteressert i å ta kontakt med henne. I ytterste konsekvens kan resignasjon føre til at barnet ikke knytter seg til noen, fordi det har gjort gjentakende erfaringer om at omsorgspersoner kommer og går (Bowlby 1997).

Det er flere forhold som vil virke inn på hvordan barnet reagerer på separasjon (Bowlby 1973). Dersom barnet er kjent i miljøet det skal være i, er dette en positiv faktor som kan

gjøre barnet mindre engstelig ved en adskillelse. Det er også styrkende for barnet at det har én omsorgsvikar å forholde seg til og at barnet har fått bli kjent med denne sammen med omsorgspersonen. Lengden på separasjonen er selvsagt også av betydning. Fravær av negative reaksjoner i disse situasjonene sees hovedsakelig i barn som tidligere har hatt en lite tilfredsstillende relasjon til mor (Bowlby 1973).

Separasjon må også sees i forhold til konteksten. Det kan være forhold i miljøet som gjør at barnet opplever at omsorgspersonen er utilgjengelig og derfor ikke tilstede for å beskytte eller trøste. Det kan være mange årsaker til en slik følt adskillelse; psykiske lidelser, vold i nære relasjoner og at en potensiell far blir stående mellom mor og barnet (Bowlby 1973).

2.2 Tilknytningsteori

Jon Bowlby utviklet altså tilknytningsteori gjennom separasjonsforskning på 1950 -tallet. Han bygget sine teorier på konkrete observasjoner av barn og foreldre og så på tilknytningsatferd som et medfødt instinkt som sikrer barnets overlevelsessevne. Bowlby viste til hvordan etologien og biologien beskrev tilknytningsforhold hos primater som ligner mennesker, og mente at det også for menneskebarnet var grunnleggende viktig å søke beskyttelse hos en tilgjengelig tilknytningsperson (Bowlby 1997). Dette grunnleggende biologiske behovet sikrer artens overlevelse fordi barnet er avhengig av at noen som er sterkere og smartere enn det, tar ansvar for å beskytte det mot potensielle farer (Bowlby 1997). Dette biologiske behovet kommer til uttrykk ved at barnet viser sterke negative følelser ved separasjon fra omsorgspersonen og positive følelser når det er nært til omsorgspersonen. Spedbarnet har derfor et medfødt behov for å opprettholde en viss nærhet til omsorgspersonen og behovet øker i intensitet dersom barnet opplever å bli stresset, engstelig og redd. Atferdssystemet som styrer dette er målrettet og brukes for å oppnå nærhet til omsorgspersonen. Tilknytningsatferd er en del av Atferdssystemet, men bare når barnet bruker atferden for å oppnå nærhet, beskyttelse og trygghet fra omsorgspersonen (Bowlby 1997).

2.2.1 Tilknytning og tilknytningsatferd

I de første leveårene utvikler barnet en grunnleggende tilknytning til omsorgsgiver (Bowlby 1988, 1997). Tilknytningen kan være trygg eller den kan være utrygg, basert på de erfaringer barnet har gjort i relasjon med omsorgsgiver. Ved ca. tre måneders alder begynner barnet å gjenkjenne hovedomsorgsgiver og responderer annerledes på henne enn på andre. Barnet påvirker tidlig interaksjonen ved å ta initiativ og påkalle oppmerksomheten til omsorgspersonen (Bowlby 1997). Denne gjenkjennelsen er ikke å regne som tilknytningsatferd, da det først betraktes som dette når barnet ikke bare gjenkjenner omsorgsgiver, men også gjennom sin atferd opprettholder nærheten til denne (Bowlby 1997).

Rundt seks måneders alder viser barnet at det klart foretrekker sin primære omsorgsperson fremfor andre. Det er også i denne alderen barnet begynner å bli skeptisk til fremmede og kan reagere kraftig dersom omsorgspersonen forsvinner ut av rommet. De signalene barnet oppfatter i sammenheng med slike forandringer i miljøet (mor går eller en fremmed kommer inn) fører til en forandring i atferden hos barnet (Bowlby 1973, 1997, 1988, Ainsworth, Blehar, Waters & Wall 1978). For eksempel i en situasjon der et barn som leker på gulvet (utforsker) opplever å bli skremt av at en fremmed person kommer inn i rommet, vil dette føre til at barnet avslutter leken (stopper utforskningsatferden) og behovet for å søke nærhet til tilknytningspersonen aktiviseres. Eksempler på tilknytningsatferd er gråt, krabbe mot omsorgspersonen, klenge seg inntil omsorgspersonen etc. Tilknytningsatferd er altså atferd som søker å opprettholde nærhet til omsorgspersonen der målet for atferden er å få beskyttelse mot fare. Tilknytningsatferd er derfor målrettede handlinger som har som formål å oppnå nærhet til omsorgspersonen fordi dette gir beskyttelse mot opplevd fare (Bowlby 1997).

Mary Ainsworth m.fl. bidro sterkt til å utvikle denne teorien gjennom sin utvikling av ”Fremmedsituasjonen” (Ainsworth et al. 1978), der kvaliteten på tilknytning undersøkes hos barn fra ett til to år. Mor og barn observeres sammen i et rom med noe leker. Barnet blir utsatt for kortvarig stress når mor forlater barnet og går ut av rommet. Dette gjentas når barnet er alene i rommet og når det er en fremmed i rommet sammen med barnet. I slike situasjoner der barnet opplever stress, vil barnet bruke sin tilknytningsatferd for å påkalle omsorgspersonen og sikre seg kontakt med denne. For barn som ikke opplever

omsorgspersonen som noe trygt, vil barnet bruke ulike strategier for å unngå henne. Når mor kommer tilbake til rommet, vil barnets reaksjon avspeile kvaliteten på tilknytningen barnet har til mor. Fremmedsituasjonen blir tatt opp på video og det finnes eksempler tilgjengelig på internettet (<http://www.youtube.com/watch?v=QTsewNrHUHU>, 29.03.13).

Når det er barnet selv som øker avstanden til omsorgspersonen, er dette ikke separasjon men utforskning. Gjennom utforskning får barnet nye erfaringer og lærer stadig mer avanserte atferdsrekker (jfr. Bowlby 1997, Ainsworth et al. 1978, Ainsworth & Bell 1970). Når et barn utforsker, er tilknytningssystemet avslått. Dette betyr at barnet ikke opplever frykt eller stress og er derfor i stand til å øke radiusen fra omsorgspersonen og å utforske. Når barnet opplever stress eller frykt, vil tilknytningssystemet slås på og barnet vil oppsøke omsorgspersonen for å bli trygget og beskyttet. Tilknytningsteorien omfatter altså hvordan mennesker forholder seg til nærhet, beskyttelse og omsorg på den ene siden, og oppdagerglede og betoning av egne evner på den andre siden (Bowlby 1997).

2.2.2 Tilknytningsmønster- og strategier

Samspillet mellom barn og omsorgsperson er fra naturens side et finstemt og dynamisk instrument (Bowlby 1997). I noen foreldre – barn dyader blir barnet av ulike årsaker ikke møtt på en slik finstemt og sensitiv måte. Barn utvikler derfor ulike typer for tilknytningsmønstre. En forenklet forklaring på tilknytningsmønster er at dette gjenspeiler barnets forventning av respons fra omsorgspersonen og hvordan barnet tilpasser atferden sin til denne forventningen.). Gjennom kartlegging av barnets tilknytningsatferd ved separasjon og ved tilbakekomsten til omsorgspersonen, ble tilknytningsstrategiene til barna delt inn i tre ulike kategorier som representerer de ulike tilknytningsmønstrene. En fjerde kategori ble utarbeidet senere, fordi forskerne så at det var noen barn som ikke passet inn i noen av de tre kategoriene. Nedenfor vil trygg tilknytning, utrygg unngående tilknytning, utrygg ambivalent tilknytning og desorganisert tilknytning bli gjort rede for.

Trygg tilknytning

Barn med trygg tilknytning har en forventning om at omsorgspersonen er tilgjengelig og responderer på dets behov. Barnet har erfart at det blir hørt og forstått av sine nærmeste i tillegg til at det har erfart å bli møtt med kjærlig omsorg (Bowlby 1980). De voksne hjelper barnet med å regulere og sette ord på følelser. Barnet bruker omsorgspersonen som en sikker base og en trygg havn. Dette betyr at barnet kan utforske miljøet sitt ut fra sin sikre base, og at barnet har en visshet om at omsorgspersonen er der som en trygg havn når det trenger påfyll av trygghet og trenger å bli møtt på sine behov (Marvin, Cooper, Hoffman & Powell 2002).

Utrygg tilknytning

Utrygg tilknytning deles inn i unnnvikende utrygg tilknytning og ambivalent utrygg tilknytning. Felles for dem er at barnet ikke har erfart å bli møtt på en sensitiv måte, som igjen har lært barnet utrygge strategier i forhold til tilknytning.

Barn med *unnnvikende utrygg tilknytning* har gjort flere erfaringer med at omsorgspersonen ikke gir hjelp til følelsesregulering, trøst og trygghet. Tvert imot har barnet gjort mange erfaringer med at når det trenger trøst og beskyttelse, vil omsorgspersonen avvise barnet. Omsorgspersonen sender ubevisst signaler til barnet om at hun ikke er tilgjengelig for barnet når det er i behov for affektregulering, men kan være tilgjengelig for barnet når det utforsker. Barn vil alltid tilpasse sin tilknytningsatferd til omsorgspersonenes signaler og vil derfor utvikle en unnnvikende strategi ved at det trekker seg unna omsorgspersonen når det er i behov av trøst eller beskyttelse. Istedenfor å vise tilknytningsatferd i slike situasjoner vil barnet aktivisere utforskeratferden, fordi det har opplevd at det er i disse situasjonene at omsorgspersonen er tilgjengelig. Barnet avviser, undertrykker eller tildekker egne følelser for å opprette kontakt med omsorgspersonen (jfr. Bowlby 1973,1980,1997, Ainsworth & Bell 1970, Ainsworth et al. 1978).

Når et barn viser *utrygg/ambivalent tilknytning*, har barnet ikke en klar forventning til omsorgspersonen. Dette viser seg i at barnet skifter mellom å søke nærhet og å avvise. Omsorgspersonen har vært uforutsigbar i hvordan barnets behov blir møtt, ofte vekslende mellom avvisning og invadering. Barn med en slik form for utrygg tilknytning viser ofte lite

utforskning i lek og aktiviteter (jfr. Bowlby 1973,1980,1997, Ainsworth & Bell 1970, Ainsworth et al. 1978).

Både trygge og utrygge tilknytningsmønster er organiserte former for tilknytning. Dette betyr at barnet evner å organisere sine tilknytningserfaringer med omsorgspersonen på en slik måte at barnet vet hva det kan forvente seg. Samspillet mellom barnet og omsorgspersonen har vært tilstrekkelig sensitivt og finstemt, selv om det ikke nødvendigvis har vært optimalt (utrygg).

Desorganisert tilknytning

Desorganisert tilknytning er et tilknytningsmønster som kjennetegnes ved at barnet ikke har en strategi for hvordan det skal påkalle og etablere kontakt med omsorgspersonen.

Erfaringene med omsorgspersonen har vært opplevd som skiftende, uforutsigbare og ofte skremmende. Barnet har derfor utviklet en atferd som ofte er motsetningsfull og lite målrettet (jfr. Broberg, Granqvist, Ivarsson, Mothander 2008, Bowlby 1988, Ainsworth & Bell 1970, Carlson 1998). Når barnet er i en situasjon der det opplever stress eller frykt, og har behov for støtte hos omsorgspersonene, har disse barna ingen å søke trygghet hos. I disse dyadene har barnet opplevd omsorgspersonen som skremmende eller selv så redde at omsorgspersonen ikke har vært i stand til å møte barnet. Barnet opplever i motsetning til barna i de trygge dyadene, at omsorgspersonen som barnet skal søke trygghet og beskyttelse hos, også er kilden til frykt og stress (Lyons-Ruth & Jacobvitz 2008).

2.2.3 Omsorgssystem

Hvordan omsorgspersoner knytter bånd med barnet kalles for omsorgssystem.

Omsorgssystemet er derfor det komplementære systemet til tilknytningssystemet (Broberg et al. 2008). Kort fortalt handler dette om hvordan omsorgspersonen responderer på barnets signaler i situasjoner som omsorgspersonen oppfatter som skremmende eller stressende for barnet og hvordan indre tilstander blir delt og regulert. Et eksempel på dette er når et spedbarn gråter, og omsorgspersonen kommer til og tar barnet opp og gir det trøst.

Omsorgspersonens omsorgssystem trigges av barnets tilknytningsatferd, slik at hun kan

imøtekomme barnets behov. Barnet organiserer sin tilknytningsatferd ut ifra erfart tilgjengelighet hos omsorgspersonen (jfr. Dozier, Stovall, Albus & Bates 2001, Bowlby 1988, Ainsworth et al 1978).

Samspillet mellom omsorgspersonen og barnet, handler om den voksnes evne og villighet til å både støtte barnets behov for beskyttelse, trøst og trygghet i utrygge situasjoner og til å utforske verden under forholdsvis trygge betingelser. Dette samspillet vil hjelpe barnet til å organisere og regulere sine følelser og til å skape forutsigbarhet (jfr. Bowlby 1997, Ainsworth et al. 1978).

2.3 Indre arbeidsmodeller

Forholdet mellom barnet og tilknytningspersonen er avgjørende for barnets utvikling, vi har tidligere i dette kapittelet sett på hvordan barnets opplevelse av tilknytningspersonens tilgjengelighet og sensitivitet er det som kjennetegner relasjonen deres og former barnets oppfattelse av denne personen.

I samspillet med tilknytningspersonen gjør barnet erfaringer om hva det kan forvente av respons, tilgjengelighet og beskyttelse når barnet opplever fare eller stress. Gjennom erfaringene barnet har med omsorgspersonen, danner barnet indre representasjoner eller arbeidsmodeller (Bowlby 1973). Disse er dynamiske og styrende for hvordan barnet forstår og tolker sine omgivelser og interaksjoner. En persons arbeidsmodell av verden er basert på hvordan hun/han opplever at tilknytningspersonene er, hvem de er, hvordan barnet kan komme i kontakt med dem og hvordan de vil respondere. Arbeidsmodellen av seg selv er også konstruert ut ifra erfaringer med tilknytningspersonen og handler om barnet opplever å være akseptert eller ikke av denne (ibid.). Disse erfaringsbaserte forventningene danner mentale representasjoner, indre arbeidsmodeller, av omsorgspersonen og blir styrende for hvordan barnet ser på seg selv, tolker sine omgivelser og hva det forventer i samspill med andre (Bowlby 1973).

I det tidlige samspillet mellom barnet og omsorgspersonen er tilstedeværelse eller fravær av omsorgspersonen avgjørende for hvordan barnet reagerer i møte med en hendelse som

potensielt kan være farlig. I trygge relasjoner vil barnet i de første månedene av livet føle seg trygg når omsorgspersonen er tilstede. Når barnet vokser til og etter fylte tre år er det ikke lenger den faktiske tilstedeværelsen av omsorgspersonen, men barnets *forventning* til omsorgspersonens tilgjengelighet, som skaper trygghet i barnet. Dette er i følge Bowlby av økt betydning ettersom barnet blir eldre (ibid.). Barnets opplevelse av situasjonen baserer seg i økende grad på hva det har erfart at er sannsynlige reaksjoner og konsekvenser. Barnet har gjennom tidligere erfaringer en forventning til omsorgsgivers tilgjengelighet, hvordan det oppnår kontakt med henne og om det vil få hjelp til følelsesregulering, og barnet tolker situasjoner ut ifra dette (Bowlby 1973).

Et barn som vokser opp med en oppmuntrende, støttende og samarbeidende omsorgsperson vil etablere indre representasjoner av seg selv som verdifull og viktig. Dette hjelper barnet til å utvikle et positivt selvilde. Et barn som er trygg i sin visshet om at hjelp og støtte er tilgjengelig når behovet oppstår, vil utforske omgivelsene og gjennom dette øke mestringsfølelsen sin. Mestringsfølelse fremmer barnets opplevde kompetanse og øker selvtilliten, fordi det kan forvente å få hjelp og støtte når behovet er der (Bowlby 1997).

De indre representasjonene blir også avgjørende for hvordan barnet håndterer nye og ukjente situasjoner det møter på. I en tenkt situasjon der barnet er i behov av hjelp, men omsorgspersonen ikke er tilstede, vil et av handlingsalternativene være å henvende seg til en annen person for å få hjelp. Fordi barnet har en positiv forventning av å få hjelp når det ber om det, vil barnet kunne vurdere dette som et godt alternativ når omsorgspersonen ikke er tilgjengelig (Bowlby 1973).

I følge Bowlby er de indre arbeidsmodellene relativt statiske selv om de kan endres og utvikles. Et trygt barn vil oppdatere sine arbeidsmodeller etter hvert som det blir eldre, og relasjonen til omsorgspersonen endres som en følge av utviklingen. På denne måten forblir representasjonene aktuelle og operative både i forhold til synet på seg selv og sine omsorgspersoner (Bowlby 1988). Alle foreldre vil nok oppleve at de innimellom ikke lykkes i å møte sitt barn på en sensitiv og god måte. I trygge relasjoner der barnets klare forventning til omsorgspersonen er at hun er tilgjengelig og sensitiv, vil ikke slik enkeltstående hendelser endre barnets arbeidsmodell av omsorgspersonen. Dette er en styrke ved de indre representasjonene i trygge relasjoner; de tåler en viss belastning eller avvik fra normalen. I utrygge relasjoner er denne stabiliteten en risikofaktor i forhold til barnets utvikling

(Bretherton & Munholland 2008). En annen side ved arbeidsmodellene som gjør at de er relativt statiske er dualiteten i relasjonen. Både omsorgspersonens arbeidsmodell og barnets arbeidsmodell er aktive i relasjonen dem i mellom. Derfor kan den ene parten motsette seg endringer og forsøke å opprettholde forholdet slik det ”alltid” har vært, når den andre parten forsøker ut nye atferder. Fordi arbeidsmodellene blir en integrert del av bevisstheten til individet og derfor ikke krever særlig oppmerksomhet for å være operative, revideres de heller ikke. De har en tilnærmet automatisk funksjon noe som igjen bidrar til deres relative statiske egenskaper (ibid).

Til tross for disse egenskapene ved arbeidsmodellene, er de altså ikke statiske. Når det affektive nivået i en relasjon forandres betraktelig og over tid, kan de indre representasjonene endres. Når et barn opplever å bli utsatt for trusler om å bli forlatt, vil det skje forsvarsmessige forandringer i barnets arbeidsmodeller, som rokker ved representasjonene som bygget på omsorgsgivers tilgjengelighet og beskyttelse overfor barnet. I motsatt fall kan en familie gå igjennom positive forandringer som minsker presset på omsorgspersonen som derfor får frigjort kapasitet til å være mer tilgjengelig og sensitiv overfor barnet. I utrygge relasjoner krever slike positive rekonstruksjoner betydelig innsats og kontinuitet for å endres, men det er mulig (Bowlby 1980).

I de neste underkapitlene blir det sett nærmere på hvordan barnets utvikling preges av relasjonen til omsorgsgiveren.

2.3.1 Regulering av følelser, perspektivtaking og mentalisering

Fordi spedbarnet ikke er født med en utviklet evne til å regulere følelser, trenger det hjelp fra omsorgspersonen til dette. I det tidlige samspillet mellom omsorgspersonen og barnet i trygge dyader, bekrefter omsorgspersonen barnets følelser og respondere sensitivt på barnets signaler. Barnet blir oppmuntret eller nedtonet ettersom hva barnet er i behov av. En slik sensitiv og presis respons på barnets følelser og hjelp til regulering skaper trygghet hos barnet og et tillitsforhold mellom dem (jfr. Ainsworth & Bell 1970, Ainsworth et al. 1978 og Bowlby 1988). Omsorgspersonen viser gjennom måten hun møter barnets følelser på, at hun anerkjenner barnets affekt, samtidig som hun modifierer de følelsene barnet ikke selv kan

kontrollere. Barnet opplever følelsene som delt med omsorgspersonen, samtidig som omsorgspersonen signaliserer til barnet at hennes emosjonelle tilstand er annerledes enn barnets emosjonelle tilstand (Hart & Schwartz 2008). Fonagy kaller denne måten å regulere barnets følelser på for ”markert speiling” (Hart & Schwartz 2008 s. 234). Gjennom slik markering lærer barnet både å gjenkjenne egne følelser, hvordan det kan gi uttrykk for dette og at det er hjelp å få til å håndtere det som er vanskelig. I tillegg er det avgjørende at barnet opplever at selv om følelsene er delt med omsorgsgiver så er ikke omsorgsgivers følelser identisk med barnets følelser (Hart & Schwartz 2008). Markert speiling har derfor som formål å hjelpe barnet til å utvikle en fornemmelse av egen tilstand og en avgrensning mellom egne følelser og omsorgspersonens følelser (ibid).

Omsorgspersonens reaksjon i møte med barnets følelser vil internaliseres i barnet som mentale representasjoner av følelsesuttrykk. Disse representasjonene vil sette barnet i stand til å gjenkjenne og regulerer egne følelser samtidig som barnet også lærer at dets følelser tilhører en selv og ikke nødvendigvis er en del av den andres opplevelse (ibid).

I dyader der affektinntoning ikke er sensitiv eller presis, vil barnet ikke utvikle trygge og realistiske representasjoner (jfr. Ainsworth & Bell 1970, Ainsworth et al. 1978 og Bowlby 1988). Når omsorgspersonen gjengir barnets følelser uten markering, det vil si at omsorgspersonen gjengir barnets følelser på en identisk måte, vil dette ikke være regulerende for barnet, men oppleves som skremmende og utrygt (Hart & Schwartz 2008). Et barn som uttrykker redsel vil følgelig ikke bli beroliget av at omsorgspersonen også er tilsvarende redd. Dersom omsorgspersonen er lite sensitiv i sin måte å møte barnets følelser på og speiler barnet med en annen følelseskategori enn det barnet gir uttrykk for, vil ikke reguleringen stemme overens med hva barnet har behov for at blir regulert. Barnet vil da danne en forvrengt representasjon av egen affekttilstand. Et eksempel på dette er dersom barnet er trøtt, og mor speiler tilbake en sinnstilstand der barnet er sint. Barnet vil da forstå seg selv som sint når det egentlig er trøtt. Når dette blir internalisert som en mental representasjon, vil det hemme barnets forståelse av egen sinnstilstand og etter hvert når det blir eldre også hemme dets forståelse av andres sinnstilstand.

Det er gjennom dette samspillet at barnet lærer å skille mellom selvet og den andre, samtidig som representasjoner av følelser integreres (ibid). Etter hvert som barnet blir eldre trenger det ikke lenger omsorgspersonen for å regulere følelsene sine, men kan klare dette ved hjelp av de indre representasjonene av følelsesuttrykk som er blitt dannet gjennom interaksjonen med

omsorgspersonen. Kombinasjonen av de indre representasjonene av egne erfaringer og av omsorgspersonens reaksjoner danner grunnlaget for å forstå andres følelser og regulere egne følelser (Hart & Schwartz 2008).

Perspektivtaking og mentalisering

Etter hvert som barnets språk-, sosiale- og kognitivekompetanse utvikles, utvikles også arbeidsmodellene. Barnet lærer å ta den andres perspektiv og får en forståelse av at omsorgspersonen også har sine interesser som ikke kretser rundt barnets behov. I samspillet med omsorgspersonen lærer barnet perspektivtaking gjennom at omsorgspersonen setter ord på følelser og intensjoner. På sikt vil barnet kunne gå inn i en forhandling med omsorgspersonen og løse eventuelle motstridende interesser gjennom dette. Bowlby (1997) kaller dette for et partnerskap der omsorgspersonen i tillegg til å være tilgjengelig og sensitiv overfor barnet også innlemmer det i et samarbeid, der det er takhøyde for forhandlinger. Light (Light 1979 ref. i Bowlby 1997, s. 369) intervjuet mødre om deres måte å oppdra fireåringen sin på. Fireåringene ble gitt ulike oppgaver som ble skåret i forhold til evne til konseptuell perspektivtaking. På spørsmålet til mødrene om "What happens if you ask him to do something for you and he says he can't because he's busy, in the middle of the game or something?" Kom det frem tydelige forskjeller på hvor sensitive mødrene var på barnets følelser og intensjoner. Mødre til fireåringene som skåret høyest på perspektivtaking svarte noe slikt som dette; "I'll say; "do it when you've finished" and he will." Mens mødrene til barna med lavere skår var mer tilbøyelig til å svare i retning av; "You'll do it now -- I've told you to do it." Barn av foreldre som bruker fysisk avstraffelse viste i den samme undersøkelsen en betydelig svakere evne til perspektivtaking. Dette viser igjen at omsorgspersonens måte å møte barnet på er av stor betydning for barnets utvikling (Bowlby 1997).

Ainsworth et al. (1978) definerer foreldres sensitivitet som deres evne til å oppfatte og tolke barnets tilknytningssignaler så nøyaktig som mulig, og respondere raskt og passende på dette. Når barnet blir eldre gjelder dette ikke bare tilknytningssignalene til barnet, men også i forhold til barnets utforskningsbehov. Sensitivitet overfor barnet handler derfor i følge Ainsworth om at foreldrene kan oppfatte og tolke hvordan barnet har det og hva det er opptatt av. Foreldres sensitivitet avhenger derfor av deres evne til å ta barnets perspektiv og deres evne til mentalisering. Killén (2013) hevder at evnen til mentalisering må ligge til grunn for

et godt foreldreskap og at barnet gjennom dette også selv lærer å forstå egne og andres atferd i lys av mentalisering. Egen og andres underliggende sinnstilstander og intensjoner er derfor med på å forme forståelsen både av seg selv og av den andre.

2.3.2 Personlighetsutvikling

Etter hvert som barnet vokser til og relasjonen til omsorgspersonen er trygg og stabil, vil barnets personlighet også utvikles og struktureres på en moderat og motstandsdyktig måte. I følge Bowlby (1973) er derfor den voksnes personlighet et produkt av individets interaksjoner med omsorgspersoner i tidlige barneår og gjennom barndommen. Barnets tillit til at omsorgspersonen er tilgjengelig og støttende uansett omstendighet, er blitt en integrert del av personligheten. Denne tryggheten gjør at verdenen i barnets øyne er oversiktlig. Håndteringen av utfordrende situasjoner vil oppleves som overkommelig, fordi det har en visshet om at de personene det har tillit til vil komme til unnsetning dersom det er i behov for hjelp. I motsatt fall der omsorgspersonen ikke er sensitiv overfor barnets behov, vil barnets forventning være at omgivelsene ikke vil respondere på en sensitiv måte. Bowlby (1973) illustrerer dette med eksempelet om barnet som er uønsket av foreldrene. Dette vil ikke bare være mønsteret for barnets relasjon til sine foreldre, men det vil også vokse opp med forventningen og en opplevd visshet om at "hele verden" avviser det (s. 238). Dette gjør barnet mindre motstandsdyktig i møte med vanskelige situasjoner fordi barnet ikke har tillit til at det vil få hjelp og støtte. Barnet vil heller ikke ha noen strategi for å henvende seg til andre for å få hjelp, fordi de indre arbeidsmodellene bygger på barnets erfaringer fra relasjonen med omsorgspersonen. "Through their eyes the world is seen as comfortless and unpredictable; and they respond either by shrinking from it or by doing battle with it" (Bowlby 1973 s. 242). Individets oppfattelse av seg selv og individets indre representasjoner av omsorgspersonen kan derfor sies å være komplementære og gjensidig bekreftende. Klette (2007) peker i sin avhandling "Tid for trøst" på at dette kan føre til en selvoppfylgende profeti, fordi barnet bærer med seg en forventning om "mer smerte og mer frykt" og tolker signaler fra omverdenen i lys av sine indre representasjoner av verden (s. 151).

Tilknytningserfaringer i barndommen skaper strukturer i personlighetsdannelsen som forventes å vedvare gjennom livet. Støttende foreldre som oppmuntrer barnet til

selvstendighet samtidig som de er sensitive for barnets behov for trygghet får barn som møter livet med selvtillit og med en relativ stabil mental helse (Bowlby 1973).

2.3.3 Forsvarsmekanismer og konkurrerende arbeidsmodeller

Et barn kan utvikle uforenelige indre arbeidsmodeller som en måte å hankses med traumer på. Dette kan føre til en følelsesmessig avstenging (detachment). Bowlby tar opp dette i ”Loss”, der han omtaler det som ”defensive exclusion” (1980 s. 64). Når informasjon som normalt ville vært viktig for individet blir undertrykket eller ekskludert (defensive exclusion) over tid, vil dette få konsekvenser for personens utvikling. Barnets instinktive behov for beskyttelse og nærhet til omsorgspersonen blir stående som en motsetning til det barnet opplever i samspillet med foreldrene (trusler, vold, overgrep) og det behovet barnet har for å beskytte seg mot dette. Gjennom fortrenkning og ekskludering av disse situasjonene kan barnet opprettholde de positive representasjonene det har av omsorgsgiver (Klette 2008). Dette tjener en ”her og nå” funksjon, fordi barnet da kan fortsette å være i relasjon med omsorgsgiver uten at det vil være for smertefullt for barnet. Forsvarsmekanismen har til hensikten å forhindre at barnet skal bli oppmerksom på informasjon som vil være uutholdelige å håndtere for barnet dersom informasjonen blir sett på som sann (Bowlby 1980). På lang sikt vil det kunne få alvorlige konsekvenser, fordi barnet fornektet eller stenger ute viktig informasjon om verden (Klette 2007). Det er nær sammenheng med denne dokumentasjonen og traumeforskningen (Killén 2010).

I følge Bowlby (1980, 1988) er det flere årsaker til at slik utestengning eller ekskludering av informasjon skjer. Den første er når den informasjonen barnet får, utløser en intens aktivering av følelser og tilknytningsatferd hos barnet, men der barnet ikke blir møtt på dette. Barnet kan oppleve å bli ignorert, latterliggjort eller straffet av omsorgspersonen og vil på denne måten ikke få sitt behov for nærhet og beskyttelse fra tilknytningspersonen ivaretatt. Foreldrenes håndtering av barnet kan være uutholdelig for barnet å huske på (Klette 2008). En annen situasjon som kan føre til forsvarsfornektelse, er når barnet vet noe om foreldrene som foreldrene ikke vil at barnet skal vite om, der foreldrene straffer barnet dersom barnet fremholder at det det vet er sant. Det kan også være handlinger barnet selv er med på eller noe barnet tenker på som barnet skammer seg over og føler skyld for (Bowlby 1980). Barnet

undertrykker derfor både sine følelser og den kunnskapen det har om foreldrene, fordi dette er det som oppleves som det tryggeste i situasjonen. Slik unngår barnet både straff og å måtte endre sitt bilde på omsorgspersonene. På denne måten er det foreldrenes versjon av situasjonen som barnet bevarer i sin bevissthet, og dets egen opplevelse blir undertrykket og ekskludert. Barnet oppfatter det som mer smertefullt å skulle akseptere egne foreldre som dårlige omsorgspersoner enn å se seg selv som slem (Bretherton & Munholland 2008).

Hos barn som opplever situasjoner som fører til slik utestengning eller fortrenkning av informasjon og der tilstanden varer over tid, kan det få alvorlige konsekvenser for barnets utvikling. Bowlby (1980 s. 65) peker på to hovedkonsekvenser av slik vedvarende fornektelse;

- a. ett eller flere av personens atferdssystemer vil bli deaktivert. Personen vil bli overopptatt av enkelte aktiviteter og disse vil fungere som avledningsmanøvrer.
- b. Personens respons til hendelser vil være kognitivt frakoblet fra selve situasjonen, noe som fører til at personen selv ikke forstår hvorfor han/hun handler som han/hun gjør.

Den kognitive frakoplingen (b) viser seg i ulike situasjoner i forhold til situasjon, person og interpersonlige situasjoner. For eksempel kan barnet kjenne på negative følelser i en gitt situasjon, men ikke være klar over hva som gjør at disse følelsene oppstår, og derfor rette de negative følelsene mot noe annet. Barnet kan kjenne på sterke negative følelser rettet mot en person, men ikke være dette bevisst, og i stedet blir de negative følelsene rettet mot dem selv eller en tredjepart. Til sist vil det kunne påvirke interpersonlige situasjoner, fordi personen henger seg opp i detaljene rundt egne reaksjoner og problemer. Dette vil kunne føre til at det ikke er rom for å reflektere rundt hva som egentlig er årsaken til disse reaksjonene (Bowlby 1980).

Det er heller ikke uvanlig at samme person har to eller flere arbeidsmodeller av tilknytningspersonen og to eller flere modeller av seg selv samtidig. Disse modellene er ulike i forhold til sin opprinnelse, hvor dominerende de er i individets personlighetsdannelse og i hvilken grad individet er oppmerksom på dem. Slike konkurrerende arbeidsmodeller av omsorgspersonen kan komme av at omsorgspersonen varierer i hvilken grad hun er

tilgjengelig, barnet kan ha opplevd flere adskillelser fra omsorgspersonen eller trusler om å bli forlatt er gjentakende brukt overfor barnet (Bowlby 1988, 1973).

De indre arbeidsmodellene kan komme i konflikt med hverandre ved at personen tror at det er den arbeidsmodellen som han/hun selv er oppmerksom på som han responderer i henhold til, mens det kan vise seg i terapi at det er den primitive modellen fra tidlige barneår, som er den mest dominante arbeidsmodellen. Fra et slikt synspunkt, argumenterer Bowlby (1973) at den voksnes personlighet er et produkt av interaksjonene med tilknytningspersoner i tidlig barneår og oppover. Disse erfaringene er så dyptgripende at personen vil ha vansker med å se verden på en annen måte, selv om han/hun har utviklet en mer oppdatert modell.

2.3.4 Foreldres indre arbeidsmodell av barnet

Teori om hvordan de indre arbeidsmodellene utvikles og fungerer gir en forståelse for hvordan utførelse av omsorg følger generasjonene i et gjentakende mønster (Klette 2007, Killén 2009). En mor eller far vil utøve foreldreskapet på lignende måte som de selv opplevde at sine foreldre utøvde deres foreldreskap da de var små. Som vi har sett er dette både bevisste og ubevisste prosesser. Allerede før barnet er født har foreldre utviklet en arbeidsmodell av barnet, og denne vil følgelig være preget av foreldrenes egne tilknytningserfaringer (Klette 2007, Fonagy, Steel & Steel 1991). Den måten foreldrene møter barnet sitt på og deres evne til å forstå barnets behov, har derfor røtter i egne erfaringer. Som det ble omtalt i avsnitt 2.3.2 i denne oppgaven, kan de indre arbeidsmodellene fungere som en ”selv-oppfyllende profeti”, ved at måten personen forholder seg til verden på vil generere mer av det samme. Også i måten omsorgen utøves på kan en slik selvforsterkende prosess oppstå. Det er gjort undersøkelser som viser at måten foreldre møter sine barns tilknytningsbehov på, vil føre til en respons fra barnet, som i sin tur vil bekrefte fremfor å endre foreldrenes indre arbeidsmodell av relasjonen (Klette 2007, Fonagy, Steel & Steel 1991). Et barn som gråter blir kanskje tolket som krevende og kontrollerende, og forelderen handler ikke på barnets signaler, noe som igjen vil føre til mer gråt. Et slikt samspillmønster vil være med på å bekrefte forelderens representasjon av barnet som krevende og i sin tur igjen være med på å forme barnets representasjon av hva det kan forvente av respons, og hvilket syn det vil ha på seg selv som akseptert eller ikke akseptert (Oppenheim & Koren-Karie 2002).

Foreldre som har en utrygg eller desorganisert tilknytning til sine foreldre igjen, kan ha fortrenget eller fornektet følelser og opplevelser i oppveksten. Slike ubevisste og konkurrerende arbeidsmodeller kan bli trigget av barnets oppførsel og utløse negative følelser hos forelderen. Dette kan gi utslag i at foreldrene handler på den ubevisste følelsen og denne er dermed med på å hemme foreldrenes innsikt i barnets situasjon og aksept for barnets behov (Hoffman, Marvin, Cooper & Powel 2006, Oppenheim & Koren-Karie 2002) .

En styrking av foreldrenes evne til å reflektere og gjenkjenne egne affekter som sinne mot barnet, engstelse eller manglende aksept for barnet, vil kunne gjøre det mulig for foreldrene å skille på de to ulike representasjonene, holde de fra hverandre og dermed øke deres evne til refleksjon og innsikt (Hart & Schwartz 2008, Oppenheim & Koren-Karie 2002).

Foreldrenes evne til innsikt i barnets perspektiv, det vil si å anerkjenne barnet som en egen person som har sine egne planer, ønsker og behov (Ainsworth et al. 1978), kan si noe om hva slags representasjoner foreldrene har med seg. Når foreldre evner å reflektere over barnets signaler og behov, vil de ha en åpen innstilling til barnet. Med ”åpen” menes her at foreldrene anerkjenner at det finnes flere tolkninger av barnets atferd og at de er villige til å revurderer sine egne tolkninger (Oppenheim & Koren-Karie 2002) . Barnet blir gitt en egenverdi der foreldrene forsøker å forstå barnet på en autentisk måte. Barnet møtes med empati og sensitivitet og omsorgspersonen ser og handler på barnets behov og følelsesmessige erfaringer. En slik måte å møte barnet på formidler aksept av barnets autonomi og vil sette barnet i stand til å organisere og etter hvert regulerer sine egne følelser (Fonagy, Steel & Steel 1991, Oppenheim & Koren-Karie 2002).

The Internal Working Model of the Child Interviews brukes for å undersøke foreldres indre arbeidsmodell av barnet (Zeanah & Benoit 1995 ref. i Benoit, Parker & Zeanah 1997a).

Foreldrenes representasjoner deles inn i tre kategorier;

Balanserte representasjoner kjennetegnes ved at omsorgsgiver anerkjenner og verdsetter barnets individualitet og subjektivitet. Negative attribusjoner ved barnet knyttes av foreldrene til situasjonen eller konteksten. Positive attribusjoner knyttes til barnets personlighet.

Uengasjerte representasjoner kjennetegnes ved at foreldrene har en gjennomgående emosjonell distanse til barnet og også likegyldighet. Barnets subjektive opplevelser anerkjennes ikke, og dersom foreldrene evner å se barnets side gis det ikke verdi.

Forvrengte representasjoner kjennetegnes ved at foreldrene har vanskeligheter med å holde fokuset på barnet og er mentalt sett ikke tunet inn på barnet. Foreldrene kan være overopptatt av andre ting i livene sine og blir overveldet av barnet. Foreldrene tillegger barnet kvaliteter eller egenskaper som barnet ikke har og behandler barnet deretter. Dette er ofte negative egenskaper slik som ”han er bare slem”, eller grandiose tanker der barnet skal utrette alt det foreldrene selv ikke har klart å oppnå i eget liv.

Studier viser at foreldre som har balanserte representasjoner av barnet får trygge barn, de uengasjerte representasjonene utvikler unnnvikende barn mens de forvrengte får ambivalente barn (Benoit, Parker & Zeanah 1997a).

Flere studier viser til at for å forstå foreldrenes arbeidsmodell av seg selv og av barnet, er det flere faktorer som bør kartlegges. Både foreldrenes egne tilknytningserfaringer, relasjon til barnet, relasjon til partner, støtte i nettverk og evne til å be om hjelp kan gi indikasjoner på styrker og svakheter i den voksnes indre arbeidsmodell (Hoffman, Marvin, Cooper & Powel 2006, Bifulco, Jacobs, Bunn, Thomas & Irving 2008). Dette kan igjen være utgangspunktet for en intervensjon overfor foreldrene der deres evne til å reflektere rundt egen rolle og barnets behov styrkes. Foreldre som har god mentaliseringsevne forstår at deres egen opplevelse av verden er nettopp det, deres egen, og at andre kan ha en annen opplevelse av det samme (Hart & Schwartz 2008). Foreldrene evner å se motivene bakenfor barnets atferd og aksepterer at barnet er et selvstendig individ med egne ønsker, følelser og mål (Oppenheim & Koren-Karie 2002).

2.4 Omsorgssvikt

Når barn ikke får den oppfølging, kjærlighet, beskyttelse og utvikling som det har krav på, omtales dette som omsorgssvikt. Dette kan skade barnets utvikling og øke barnets risiko for ulike psykiske lidelser i fremtiden (Killén 2009, Klette 2008). I Norge har det de siste årene vært omfattende dekning av alvorlige saker der barn har vært utsatt for omsorgssvikt over år. ”Kristoffer-saken” og ”Alvdal-saken” har blitt til saker vi alle har måtte forholde oss til. Muligens er grunnen til at disse sakene har vekket stor interesse det at de handler om ”nabobarnet” som levde med ubeskrivelige lidelser forårsaket av en eller flere av de nærmeste omsorgspersonene, uten at noen rundt så eller varslet. I etterkant har sakene vakt

stor oppmerksomhet og fokus på debatt rundt barns rettigheter har kommet på den politiske agendaen (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartement 2012b nr. 5).

Gjennom tilknytningsteori belyses hvordan tidlige erfaringer med omsorgspersoner igjen vil påvirke foreldreskapet dersom uheldige strategier og forsvarsmekanismer ikke blir identifisert og aktivt endret. I sakene vi har blitt kjent med gjennom media som det er referert til overfor, er det blitt rettet krass kritikk mot hjelpeapparatet rundt familien, og begrepet ”*nabokjerringa*” er igjen blitt aktualisert. De voksne rundt barnet må våge å se, våge å spørre og våge å melde sin bekymring. Når temaet omsorgssvikt skal behandles og forstås, er det derfor nødvendig å innlemme barnets situasjon, foreldrenes tidlige relasjonserfaringer og hjelpeapparatets rolle. ”Omsorgssvikt er et sammensatt, mangefasettert og alltid smertefullt fenomen” (Killén 2009 s. 29).

Omsorgssvikt kan dreie seg om fysiske-, psykiske eller seksuelle overgrep eller vanskjøtsel av en slik karakter at barnet blir satt i alvorlig fare (Killén 2009).

2.4.1 Ulike former for omsorgssvikt

I de følgende underkapitlene vil jeg ta for meg omsorgssvikt delt inn i ulike kategorier; fysiske overgrep, seksuelle overgrep, psykiske overgrep og vanskjøtsel. Kategoriene kan ofte gli over i hverandre og forskning viser at samme barn ofte er utsatt for flere typer omsorgssvikt, men at noen former er mer synlig enn andre og derfor oftere vekker bekymring (jfr. Killén 2009, Claussen & Crittenden 1991).

Fysiske overgrep

Fysiske overgrep eller mishandling handler om at den voksne bruker fysisk makt for å skade, skremme eller krenke barnet (Isdal 2000). Dette kan være gjentakende disiplinering eller voldsomme uprovoserte sinneutbrudd. Barnemishandling ble satt på agendaen av Kempe og hans medarbeidere i 1962 da fagartikkelen ”The Battered Child” ble utgitt for første gang (Kempe, Silverman, Steele, Droegemueller & Silver 1985). Her viste de til røntgenbilder av spedbarn som hadde brudd i armer og bein samt blødninger på hjernen. Kempe et al. (1985) viste til at det ikke forelå noen medisinsk forklaring på disse tilstandene, og at foreldrenes årsaksforklaring om hva som var hendt barnet, ikke stemte overens med de kliniske funnene.

Det ble også satt fokus på at det var fagpersonenes ansvar å lese røntgenbildene og se realitetene i øynene; ”To the informed physician, the bones tell a story the child is too young or too frightened to tell” (Kempe et al. 1985 s. 144). Kempe et. al. pekte også på hvor vondt og vanskelig det er for den voksne å ta inn over seg at et barn faktisk er livstruende skadet som følge av vold fra egne foreldre, og at det er en motvilje hos fagpersonen mot å gå inn i disse sakene. Kempe et al. (1985) argumenterte for at denne motviljen ville kunne få alvorlig utfall for barnet, da mange av skadene som det ble vist til var potensielt dødelige eller av en slik alvorlighetsgrad at det ville gi barnet varige mén.

De vanligste tegn på at et barn er utsatt for fysiske overgrep er blåmerker og brannsår (Killén 2009). Det er barn under fire år som er mest utsatt for vold som fører til alvorlige skader og død. Alvorlig deprimerte mødre er høyt representert som voldsutøvere mot egne barn (Killén 2010). Som følge av fysisk vold blir barnet også skadet psykisk fordi redsel for nye overgrep hemmer barnets utfoldelse og tillit til den voksne (Killén 2009). Selv om forskning viser til at fysiske overgrep mot barn forekommer relativt ofte, er det ikke tilsvarende mange som blir rapportert (Gilbert, Kempe, Thoburn, Sidebotham, Radford, Glaser & MacMillan 2009). En studie gjort i England viser til at en av fire skader på barn under 1 år skyldes mishandling og at minst ett av 1000 barn under fire år er utsatt for fysisk overgrep (Hoskote, Martin & Burns 2003).

Barn som lever med overgrep utvikler ofte en engstelig tilknytning til sine omsorgspersoner og har mer negativ affekt og frustrasjon både mot omsorgsperson og miljøet de lever i (Egeland, Sroufe & Erickson 1983). Barna som lever med fysiske overgrep utvikler indre arbeidsmodeller som er sterkt preget av makt og tvang. Fordi barnet som regel er underlegent omsorgspersonen, vil barnet se på seg selv som utilstrekkelig og verdiløst. Barn som lever med vold og trusler om vold lærer seg til å undertrykke egne følelser og er ofte dårlige på selvregulering, og deres affekt vil være preget av sinne (Crittenden 1992).

Vanskjøtsel

Vanskjøtsel omhandler de omsorgssituasjonene der den voksne forsømmer barnets grunnleggende behov for fysisk omsorg og emosjonell omsorg. Barnet får ikke møtt sine ”grunnleggende behov for stimulering, oppfølging eller beskyttelse” (Kvello 2010 s. 34). Underernæring, forsinket motorisk utvikling og/eller svak grad av kontaktevne er kjennetegn

når spebarn er utsatt for dette. Ved at barnet ikke får sine basale behov ivaretatt kan det kort tid etter fødsel være i stor fare. Disse barna får ofte lite ansikts- og kroppsuttrykk, er passive, tar til seg lite næring og kan virke deprimerte (jfr. Killén 2009, Crittenden 1987). Dette vil også kunne påvirke deres språkutvikling og evne til å forstå og handle adekvat i nye situasjoner (jfr. Killén 2009, Egeland et al. 1983). Killén (2009) peker på at denne formen for vanskjøtsel er svært alvorlig da hjernens utvikling er avhengig av kontakt og emosjonsutveksling med nære omsorgspersoner. Barnet står derfor i fare for å fortsatt ha en skjev utvikling, selv etter at de fysiske forholdene er bedret.

Mangelfull fysisk omsorg kan for eksempel også være at barnet blir utsatt for fare gjennom manglende sikring, manglende oppfølging av medisiner, mangelfull påkledning, underernæring og feilernæring (jfr. Killén 2009, Kvello 2010). Mangel på emosjonell omsorg handler om at barnet blir oversett og at det gis mangelfull stimulering og dermed blir fratatt muligheten til å utvikle et positivt samspill med sin omsorgsperson. Barnet opplever i liten grad å få respons fra den voksne på sin kontaktatferd og får lite støtte i følelsesmessig utvikling. Ofte kan de materielle tingene rundt barnet være på plass, men engasjementet i barnet fra foreldrenes side er fraværende. I andre tilfeller er foreldrenes engasjement i barnet svært varierende, og barnet kan oppleve i perioder å bli sett, mens det i andre perioder blir oversett og overlatt. Killén (2009) sammenligner det med den omsorgen dukken til en femåring får. Intenst og oppmerksomt den første tiden, for så å bli glemt og lagt vekk når nyhetens interesse er over. Vanskjømte barn kom klart dårligst ut i undersøkelsen der utviklingsmessige konsekvenser for de ulike omsorgssviktgrupperingene ble sammenlignet. Disse barna skåret lavt både i forhold til selvtillit og virksomhet ved førskolealder, og de manglet selvtillit og drift nok til å være i stand til å samhandle med miljøet de ble observert i. "This is an unhappy group of children, presenting the least positive and the most negative effects of all groups" (Egeland et al. 1983).

Vanskjøtsel er den alvorligste formen for omsorgssvikt som får store konsekvenser for barnets utvikling. Nyere hjerneforskning viser at denne formen for omsorgssvikt fører til en understimulering av hjernen og får store konsekvenser for barnets følelsesmessige og kognitive utvikling (Egeland 2009, Egeland et al. 1983). Barn som er utsatt for denne formen for omsorgssvikt, har i skolealder ofte svært dårlig selvtillit og kommer dårligere ut på flere utviklingsområder enn barn utsatt for andre former for omsorgssvikt. De har ofte lav selvkontroll, er impulsive samt lite fleksible og kreative stilt overfor

problemløsningsoppgaver (Egeland et al. 1983). Den psykiske belastningen disse barna er utsatt for kan gi varige mén, selv når de materielle betingelsene bedres (jfr. Killén 2009, Egeland 2009 & Egeland et al. 1983).

Psykiske overgrep

Psykiske overgrep skjer i interaksjonen mellom omsorgsgiver og barn. I motsetning til fysiske og seksuelle overgrep er ikke overgrepet knyttet til en hendelse eller handling, men kan mer beskrives som egenskaper ved relasjonen mellom omsorgspersonen og barnet (jfr. Glaser 2002, Isdal 2000, Glaser & Prior 1997). Det er også som regel den primære omsorgsgiveren til barnet som er den utøvende part, noe som ikke alltid er tilfelle i andre former for overgrep (Glaser & Prior 1997). Psykiske og emosjonelle overgrep mot barn er en form for omsorgssvikt som forekommer ganske ofte (jfr. Glaser 2002, Claussen & Crittenden 1991). Likevel viser ulike studier at fagfolk har vansker med å avdekke denne formen for overgrep. Overgrepene kan være observerbare og foregå i det åpne rom, men de kan også være nyanserte hentydninger som bare overgriper og offer oppfatter (jfr. Hart & Glaser 2011, Glaser 2002, Glaser & Prior 1997). Omsorgspersonen har en vedvarende stigmatiserende og lite bekreftende holdning til barnet, og evner ikke å møte barnets basale emosjonelle behov. Barnet utsettes for terrorisering, forakt, isolering og utnytting. Det kan også innebære å utsette barnet for handlinger eller situasjoner som barnet utviklingsmessig ikke er i stand til å håndtere eller beskytte seg mot, som for eksempel streng disiplinering eller vold i hjemmet (Hart & Glaser 2011). Glaser (2000) peker på at i familier der det er partnervold, blir ofte ikke barnet sett på som utsatt. Det er likevel slik at forskning tyder på at det å være vitne til vold er alvorlig og svært skadelig for barnet (jfr. Isdal 2000, Egeland et al. 1983). Barnet utvikler etter hvert en oppfatning om at det er verdiløst, uønsket og at det bare er verdifullt når eller hvis det kan imøtekomme andres behov (jfr. Hart & Glaser 2011, Glaser 2002, Hart Binggeli & Brassard 1997). Barnet utvikler ofte dårlig selvbilde, har liten tro på egne evner og påvirkningsmuligheter, og det skader utviklingen til barnet på det alvorligste også på lang sikt (jfr. Kvello 2010, Killén 2009, Glaser 2002, Hart & Glaser 1997, Claussen & Crittenden 1991). Skadene denne formen for omsorgssvikt fører til når det gjelder barnets utvikling, er svært alvorlige og destruktive (jfr. Hart & Glaser 2011, Glaser 1997).

Psykiske overgrep handler også om barn som blir oversett av omsorgspersonene av ulike årsaker. Det kan være barn hvis foreldres livssituasjon er tynget av problemer som voldelig

samliv, rusmiddelmisbruk, psykiske lidelser etc. Felles for denne gruppen barn er at de mangler voksne som ser dem, tar vare på dem og beskytter dem. Barnet må i stor grad klare seg selv. Oppmerksomheten fra den voksne er vekslende og i mange situasjoner representerer den voksnes livsform flere reelle farer for barnet (Killén 2009). Barn som vokser opp med en psykisk syk omsorgsperson viste i undersøkelsen Egeland et al. (1983) gjennomførte, en nedsatt psykisk og kognitiv evne ved førskolealder. De var lite kreative og svært hjelpeavhengige. Barn som er utsatt for andre former for overgrep og omsorgssvikt er også oftere utsatt for psykiske overgrep, men det finnes også en stor andel av barn som er utsatt for psykiske overgrep, der andre former for omsorgssvikt ikke er tilstede. Claussen og Crittenden (1991) fant i sin studie at dette var tilfelle for den gruppen som ikke var rapportert til hjelpeapparatet.

De emosjonelle skadene barnet blir påført fører til at barnet ofte utvikler en engstelig tilknytning til omsorgspersonen (Egeland et al. 1983). I en studie gjort på førskolebarn, var barna som var utsatt for verbale overgrep og fiendtlig innstilling fra omsorgspersonen gjennom oppveksten de barna som viste mest sinneutbrudd og var mest unnvikende overfor omsorgsperson (ibid). Barn som blir utsatt for psykiske overgrep utvikler ofte indre arbeidsmodeller som er knyttet til liten grad av respons og tilsynelatende hjelpeløshet hos omsorgsgiver. I tillegg vil de utvikle en oppfattelse av seg selv som ute av stand til å påkalle omsorg fra andre (Crittenden 1992). Det er også i denne gruppen av omsorgssviktede barn den kumulative effekten er størst. I studien til Egeland et al. (1981) fant de at i denne gruppen var det en forverring i barnas tilknytningsstrategi fra tolv måneder til atten måneder. 57 % av barna i denne gruppen viste trygg tilknytning ved 12 måneders alder, ved 18 måneders alder var det derimot 86% som viste engstelig unnvikende tilknytning til mor (ibid).

Seksuelle overgrep

Når et barn blir utnyttet for andres eller egen seksuelle tilfredstillelse kalles det for seksuelle overgrep. Dette spenner fra seksuell utnyttelse av barnet til grove seksuelle overgrep. Seksuell utnyttelse av barnet kan være å tvinge barnet til å medvirke i pornografiske filmer, bilder, tvinge barnet inn i prostitusjon, presse eller overtale barnet til å foreta seksuelle handlinger foran kamera/webkamera eller til å delta eller se på seksuelle aktiviteter. Seksuelle overgrep omhandler vaginal, oral eller anal stimulering og penetrering. (jfr. Kvello 2010, Killén 2009, Putnam 2003). Felles for disse formene for overgrep er at barnet blir satt i

situasjoner og oppmuntret, opplært og tvunget til å delta i seksuelle handlinger som barnet ikke er modent for (Killén 2009). Denne formen for overgrep kan også føre til betydelige fysiske skader.

Seksuelle overgrep foregår som oftest i et tillitsforhold. Dette betyr at de blir utført av en barnet har tillit til og som barnet søker nærhet og beskyttelse fra. Barnet manipuleres til å delta og trues til å tie om dette. Ofte kan overgriper fortelle barnet om hvor heldig det er som får lov til å dele dette med han/henne. Barnet har ingen forutsetning for å skulle vurdere eller forstå det som skjer, og deltakelsen blir både truet frem og belønnet (Killén 2009).

Etter hvert vil barnet også føle seg skyldig og medansvarlig for overgrepene. Dette gjør det ytterligere vanskelig for barnet å skulle fortelle om det til noen. I tillegg får barn som utsettes for dette mindre tillit til voksne og stoler derfor ikke nok på sine foreldre, lærere eller andre voksne til å skulle fortelle om det (Schaeffer, Leventhal & Asnes 2011, Killén 2009). Barn som utsettes for seksuelle overgrep bruker mye av sin energi på å hindre eksponering av hemmeligheten de har med overgriper (Killén 2009). Det kan være vanskelig å avdekke seksuelle overgrep, fordi de skjer når overgriper og barn er alene. Barnet våger ikke å fortelle om det til noen både på grunn av trusler, skam og skyld (Killén 2009). Det er imidlertid noen indikasjoner som kan tyde på at et barn er utsatt. Dette kan være seksualisert atferd, tegninger av overgrep, selvskading, dårlig kroppshygiene og isolasjon (Kvelling 2010, Killén 2009).

Å være utsatt for seksuelle overgrep i barndommen er forbundet med en rekke negative virkninger som psykiske lidelser, medikament misbruk, vansker med å forholde seg til andre i nære relasjoner og problemer med eget seksualliv (Kwako, Noll, Putnam & Trickett 2010, Putnam 2003). Kwako et al. (2010) fant i sin studie at blant mødre som hadde vært utsatt for seksuelle overgrep som barn, var det en større andel som ble klassifisert i kategorien utrygg tilknyttet. Yen et al. (2002) fant at det var en stor del av gruppen som var diagnostisert med borderline personlighet som hadde vært utsatt for seksuelle overgrep.

2.4.2 Omsorgssvikt og barnevernet

I hjelpeapparatet er det barneverntjenesten som har mandat til å undersøke, fatte vedtak og igangsette tiltak i familier som trenger hjelp. I barnevernloven (1992) er dette mandatet nedfelt i lovens formål; ”(...) å sikre at barn og unge som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling, får nødvendig hjelp og omsorg til rett tid, å bidra til at barn og unge får trygge oppvekstvilkår.” Barnevernet plikter altså først å undersøke, for så å foreslå og igangsette hjelpetiltak i familier der belastningen er stor. I familier der problemene er så store at det vurderes til å ikke kunne avhjelpes ved hjelpetiltak, skal barnevernet vurdere om vilkårene for omsorgsovertakelse er tilstede etter barnevernloven (1992) § 4-12:

Vedtak om å overta omsorgen for et barn kan treffes dersom det er alvorlige mangler ved den daglige omsorg som barnet får, eller alvorlige mangler i forhold til den personlige kontakt og trygghet som det trenger etter sin alder og utvikling, dersom foreldrene ikke sørger for at et sykt, funksjonshemmet eller spesielt hjelpetrengende barn får dekket sitt særlige behov for behandling og opplæring, dersom barnet blir mishandlet eller utsatt for andre alvorlige overgrep i hjemmet, eller dersom det er overveiende sannsynlig at barnets helse eller utvikling kan bli alvorlig skadd fordi foreldrene er ute av stand til å ta tilstrekkelig ansvar for barnet.

Dersom det fattes vedtak om omsorgsovertakelse i Fylkesnemnda for sosiale saker, skal barnet flyttes til et godkjent fosterhjem eller institusjon. I Norge brukes institusjonsplasseringer primært for ungdom, mens barn under 12 år plasseres i fosterhjem. Det skal ligge strenge krav til grunn for å ta et barn ut av sin biologiske familie. I barneverntjenestens arbeid med risikofamilier kartlegges ofte risiko og beskyttelsesfaktorer (Kvelling 2010). Dette for å bedre kunne forstå hvilke områder i familien som må styrkes, hvor det må skapes en endring og hva som kan utvikles ytterligere (Kvelling 2010). Det er ansett som en risikofaktor i seg selv å flytte barnet ut fra sin familie (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet 2012b, nr.5), men at dette må veies opp mot de omsorgsbetingelsene barnet har i dette hjemmet. Det er imidlertid ikke antall risiko- og beskyttelsesfaktorer som er avgjørende, men samspillet mellom disse. De ulike faktorene kan forsterke eller redusere hverandre og det er derfor viktig når et barns omsorgssituasjon utredes at det gjøres en helhetsvurdering (Killén 2009).

Glaser og Prior (1997) hevder at dersom jobben det offentlige gjør skal kunne kalles ”child protection” (s. 323), må det forutsette at faren barnet er utsatt for må opphøre. I noen tilfeller

lykkes hjelpeapparatet sammen med familien i å skape en endring i familien slik at barnet ikke lenger er utsatt for fare. I de tilfellene der det ikke vurderes at hjelpetiltak vil være tilstrekkelig for å skape en slik endring, skal hensynet til barnets beste veie tyngre enn det biologiske prinsippet, fordi barnet har rett til beskyttelse fra en skadelig relasjon og omsorgssituasjon (jfr. Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet 2012b, nr.5, Killén 2010, Kvello 2010, Glaser 2000, Glaser og Prior 1997).

2.5 Barnet i fosterhjemmet

Det å flytte et barn fra sine foreldre og til et fosterhjem er et alvorlig inngrep som kan oppleves som skremmende for barnet (Killén 2010, 2013). Alderen til barnet, og i hvilken grad det opplever å ha blitt hørt i forbindelse med saken, vil være viktig for hvordan situasjonen oppleves. Selv om barnet har levd med omsorgssvikt og derfor ikke mottatt den omsorgen og oppfølgingen som det skulle hatt, er det likevel dette hjemmet som er det som er kjent for barnet og fosterhjemmet vil derfor representere noe ukjent og nytt. Noen barn sliter med skyldfølelse og engster seg for hvordan det skal gå med foreldrene når det selv flytter ut. Den nye situasjonen kan føre til at barnet opplever at verdenen blir preget av ytterligere kaos og uforutsigbarhet. Dette kan igjen føre til at barnets indre arbeidsmodeller blir ytterligere svekket og skjør. Forestillingen om at verden og den voksne er uforutsigbar blir bekreftet sammen med opplevelsen av å ikke bli hørt eller sett i prosessen. Dette kan bekrefte et allerede dårlig selvilde (jfr. Toth et al. 2000, ref. i Dozier et al 2002).

For barnet vil det ofte være en sorgprosess forbundet med det å skulle flytte fra foreldrene sine, selv om omsorgen det har fått har vært mangelfull. Barnets følelser overfor flyttingen, fosterforeldre og foreldre kan være motstridende og vanskelig å sortere. Både sorg, sinne og skuffelse er vanlige følelser for barn i en slik situasjon (Killén 2010). Negative følelser overfor foreldrene som sinne og skuffelse kan for barnet være skremmende å kjenne på, fordi dette kan være følelser barnet tidligere har erfart er forbudte eller farlige. Andre barn kan bære på mye ansvar for foreldrene og derfor klandre seg selv for situasjonen og bekymre seg for hvordan det nå vil gå med foreldrene sine (Killén 2012).

Siden evnene til å regulere egne følelser blir underutviklet som følge av omsorgssvikt (Killén 2010), kan barnet i fosterhjemmet ha vansker med å håndtere disse følelsene i forbindelse med flyttingen. Følelsene kan da enten undertrykkes eller overføres på andre personer eller gjenstander (Killén 2012). Det er ulikt hvordan barn reagerer i slike situasjoner, men i følge Bunkholdt kan dette resultere i at noen av barna blir ekstra ”snille” og ”flinke” og at de forsøker å tilpasse seg fosterhjemmet i overdreven grad (Bunkholdt 1999 s. 97). Følelsene kommer til uttrykk, men på en fordekt måte. Eksempler på dette er utagering, konsentrasjonsvansker og tilbaketrekning (Killén 2012).

Barnets tilknytningserfaringer påvirker etableringen av nye relasjoner

Barn som lever med omsorgssvikt utvikler en tilknytningsstil som er den mest hensiktsmessige i det miljøet de er oppvokst i. Deres tilknytning til omsorgspersonen er ofte utrygg eller desorganisert (jfr. Killén 2012, 2010, Dozier & Stovall 2000, Egeland et al. 1983). Det er for mange av dem uklart hva de kan forvente seg av den voksne og de tolker omsorg ut ifra sin egen frykt (Brandt og Grenvik 2010). Barnets indre arbeidsmodell av seg selv, omsorgspersonen og verden rundt, er organisert rundt disse erfaringene og for å beholde oversikten i situasjonen vil barnet forsøke å gjenskape et miljø og reaksjoner som stemmer overens med disse. En grunnleggende mistillit til de voksne er ofte godt integrert i barnet og de voksnes verden kan betone seg som både uforutsigbar og utrygg. Det er derfor ikke uvanlig at barn etter innflyttingen oppleves som svært ettergivende overfor de andre i fosterhjemmet eller svært aktiv i å skape avvisning fra dem, fordi det er slike forhold som er forutsigbare for barnet (jfr. Tucker og MacKenzie 2012, Killén 2010, Ponciano 2010, Bath 2008).

Når det egentlige tilknytningsbehovet til barnet ikke blir forstått, vil barnet fortsette med å få gjentatte erfaringer på negative interaksjoner (Fisher et al. 1999 gjengitt i Dozier et al. 2002). I følge Bath (2008) fører den utfordrende atferden barnet viser til at de voksne rundt barnet responderer med kontroll og negative konsekvenser, og er derfor ubevisst med på å opprettholde barnets negative relasjonsspiral. Barna blir feilaktig oppfattet som selvstendige, avvisende eller utagerende, mens dette egentlig er beskrivelser på en atferd som er tillært gjennom erfaringer barnet har gjort med den tidligere omsorgspersonen, og derfor tildekker barnets egentlig grunnleggende behov for støtte, trøst og sensitiv omsorg (Johannesen 2010).

Barn som har levd med omsorgssvikt har ofte også et stort behov for å kontrollere sine omgivelser. De har erfart at de voksne ikke er til å stole på og har ofte vært mye overlatt til seg selv. Schofield og Beek (2005) beskriver hvordan disse barna ”monitor the environment” (s.249) for å klare å kontrollere og forutse. Denne kontrollen gjør at barna motarbeider forandringer og derfor vanskelig endrer sin oppfatning av hva de forventer av omsorgsgiveren (ibid).

2.6 Fosterforeldre som veileder for barnets følelser

Barnet i fosterhjemmet vil ha store muligheter for å få bekreftet sin utrygge eller desorganiserte tilknytningsstrategi også etter plasseringen, selv om fosterforeldrene er sensitive overfor barnet. Dersom barnet er eldre enn halvannet år vil barnet ofte være mindre i stand til å få god omsorg og til å ta i mot støtte og nærhet, enn hva yngre barn er (Anka 2007). Dette kapitlet omhandler fosterforeldres egne tilknytningserfaringer, terapeutisk omsorg og parallelle prosesser. Fosterforeldres tilknytningserfaringer vil prege hvordan fosterforeldrene forstår og tolker barnet. Terapeutisk omsorg handler om hvordan fosterforeldre kan gi mer enn ”normal god omsorg” og gjennom dette gi barnet nye relasjonelle erfaringer, mens parallelle prosesser handler om hvordan veiledningen fosterhjemmet får også blir en relasjonell prosess som igjen vil påvirke deres relasjon til barnet.

2.6.1 Fosterforeldrenes tilknytningserfaringer

Fosterforeldre vil ha med seg sine egne tilknytningserfaringer inn i oppgaven som fosterforeldre, og dette vil farge måten signaler og atferd hos barnet forstås og møtes på, slik det også gjør i biologiske dyader (Fonagy et al. 1991). En ting som skiller fosterforeldre - barn dyaden fra biologiske dyader, er at barnet i fosterhjemmet har sine tilknytningsstrategier etablert fra omsorgssituasjonen det nå er flyttet ut av og at disse ofte ikke er hensiktsmessige i den nye relasjonen. For å unngå at barnets negative relasjonserfaringer blir bekreftet gang på gang i fosterhjemmet, må fosterforeldrene klare å se bak atferden og gjenkjenne barnets

grunnleggende behov for trygghet og sensitivitet. Gjennom dette vil fosterforeldrene kunne gi barnet nye relasjonelle erfaringer som igjen kan endre barnets forventinger til omsorgspersonen (jfr. Killén 2010, Johannessen 2010, Stovall & Dozier 2000). Dersom fosterforeldrene har forsvarsstrategier som de selv ikke er klar over, følelser som blir undertrykket eller tildekket, vil dette svekke evnen til å møte barnet på en sensitiv måte og de kan oppleve å respondere på barnets atferd ut ifra disse ikke-bevisste arbeidsmodellene (jfr. Hoffman, Copper, Marvin & Powell 2006, Bowlby 1980 og 1988). Det er gjort undersøkelser som viser at i de utrygge dyadene blir samspillet preget av et gjensidig forsterkende mønster. Barnet som viser ambivalent atferd, møtes med frustrasjon eller sinne, og barnet som viser unnnvikende atferd, lar fosterforeldrene få være i fred (Stovall & Dozier 2000).

Fosterforeldre med et konsistent bilde av egne tilknytningserfaringer, av relasjonens innflytelse og betydning for eget liv, fungerer som mer sensitive omsorgspersoner og klarer å ha et mer reflektert forhold til barnets tilknytningsbehov (jfr. Bick et al. 2012, Dozier et al. 2001, Stovall & Dozier 2000). En bevisstgjøring av egne tilknytningserfaringer og hvordan dette påvirker foreldreskapet, vil være med på å styrke relasjonen mellom fosterforeldre og barnet, fordi dette gjør den voksne bedre i stand til å møte barnet på en sensitiv måte (Fonagy et al. 1991).

Søke hjelp

I følge Synovate undersøkelsen om Fosterhjem fra 2010 svarer over 50% av de spurte at det å være fosterhjem absolutt er verdt det selv om det kan også kan være utfordrende (Synovate 2011). Det å være fosterforeldre kan være en belastende og krevende oppgave som fører mye nytt med seg. Først og fremst skal man bli kjent med og forholde seg til et barn som er ukjent og som i tillegg har en ”bagasje” som gjør at det kan være utfordrende å stå i oppgaven. Dernest skal fosterforeldrene forholde seg til den biologiske familien til barnet. Sist og ikke minst må fosterforeldrene også forholde seg til det offentlige, delta på møter og forhandlinger som omhandler barnet og hjemmet. Dette blir i den samme undersøkelsen trukket frem som de tre mest utfordrende sidene ved å være fosterhjem (ibid).

Kombinasjonen av høy grad av engasjement som fosterforeldre viser og opplevde utfordringer, kan føre til økt belastning på fosterforeldrene. De fosterforeldrene som har stor

støtte i nettverket og som evner å si i fra når de er i behov av støtte og hjelp, har større sannsynlighet for å klare å stå i oppgaven over tid (Bifulco, Jacobs, Bunn, Thomas & Irving 2008).

2.6.2 Terapeutisk omsorg

Oppgaven fosterforeldre står i kan sies å ligge i skjæringspunktet mellom ”vanlig” omsorg og profesjonell omsorg. I dette ligger det at formålet med fosterhjem er å skulle gi barnet en midlertidig base i et vanlig hjem som vil gi barnet det det trenger av omsorg, oppfølging og materielle goder. Fosterhjem er også noe mer enn et vanlig hjem i den forstand at fosterforeldrene er på oppdrag fra det offentlige, og barna som er i behov av et slikt hjem, har ofte med seg en bagasje i form av traumatiske hendelser. Dette kapittelet omhandler terapeutisk omsorg og hvordan dette kan bli gitt i fosterhjemmet. Dette handler om hvordan fosterforeldre kan møte barnet på en måte som har terapeutiske egenskaper og som derfor går utover det vi normalt tenker på som god nok omsorg (Killén 2012a).

Som vi har sett så er opplevd trygghet selve målet med tilknytningsatferden og et primært behov hos spedbarnet (Bowlby 1997, 1973, 1980). For å kunne gi terapeutisk omsorg, må fosterforeldre klare å se behovene som ligger bak barnets unnnvikende, ambivalente eller desorganiserte strategi, og respondere på det grunnleggende tilknytningsbehovet barnet har. Hvilken tilknytningsstrategi barnet har vil kunne være retningsgivende for hva slags tilnærming fosterforeldrene bør ha i samspillet med barnet (Anka 2007).

En bevissthet hos fosterforeldrene på hvorfor barnet oppfører seg som det gjør, er avgjørende for at fosterforeldrene dag etter dag skal kunne klare å møte barnet uten å bekrefte de negative forventningene barnet har, og i stedet utfordre disse (jfr. Killén 2012a, Johannesen 2010, Killén 2010, Dozier et al. 2002,). Ved å være spesielt sensitive overfor barnet og jobbe for å gi det nye erfaringer om hva det kan forvente av trygghet og tilgjengelighet av omsorgspersonen, kan fosterforeldre skape en endring i hvordan fosterbarnet selv tenker og forventer at omgivelsene skal respondere på dets atferd, og også hjelpe barnet med å organisere og gjenkjenne egne følelser (jfr. Killén 2012a, Johannesen 2010, Ponciano 2010 Killén 2010, Broberg et al. 2010, Dozier, Albus, Fisher & Sepulveda, 2002). Basert på en slik tilnærming blir fosterforeldrene kompenserende tilknytningspersoner som barnet etter hvert

kan utvikle tillit til, fordi de representerer trygghet. Fosterforeldrene blir barnets nye trygge base, der de kan hente trygghet og støtte.

I fasen før barnet aksepterer eller klarer å nyttiggjøre seg fosterforeldrene som en trygg base, kan barnet tolke fosterforeldrenes sensitivitet og tilgjengelighet som en trussel og svare på dette med mistenksomhet og engstelse (Schofield & Beek 2005). Den responsen barnet får fra omsorgspersonen svarer jo ikke til hva det er vant med, og utfordrer barnets indre representasjoner og behovet for å kontrollere omgivelsene. Barnet kan være ganske utholdende i sitt forsøke på å kontrollere og avvise nye omsorgsgivere, og det kan være en krevende oppgave for fosterforeldrene å være forutsigbare og sensitive (Killén 2010). Det kan være en hjelp for fosterforeldrene dersom de klarer å sette seg inn i barnets situasjon og forstå den bakenforliggende årsaken til at barnet reagere som det gjør. Kunnskap om hva barnet har gått igjennom i forkant av plasseringen kan hjelpe fosterforeldrene til å forstå barnet. Å sette barnets utfordrende oppførsel inn i en sammenheng, kan øke fosterforeldrenes toleranse overfor barnet og også deres utholdenhet i arbeidet med å endre barnets strategier (Schofield & Beek 2005). Etter hvert vil barnet kunne benytte fosterforeldrene som en trygg base, som barnet søker inn til for å fylle opp ”trygghetskontoen” før det igjen kan utforske omgivelsene (Hoffman, Powell & Marvin 2006).

Fordi barn som er utrygge eller desorganiserte også undertrykker eller fordekker følelsene sine, må også følelsesregulering inngå som en del av den terapeutiske omsorgen (Bath 2008). Fosterforeldrene må trygge barnet på at de kan romme og håndtere barnets følelser, selv om de kan være kaotiske og voldsomme. Barnet trenger hjelp til å benevne følelsene og å uttrykke behov og ønsker (Schofield & Beek 2005). Det at den voksne tåler barnets følelser og aksepterer at følelsene blir uttrykt, gir barnet en forståelse av sine egne følelser og etterhvert vil barnet også kunne reflektere rundt egne og andres intensjoner. Når egne følelser og andres reaksjoner blir forståelig for barnet, vil omgivelsene oppleves som mer forutsigbare. Et barn som opplever omgivelsene som forutsigbare vil også kunne ta del i dem på en friere måte. Dette vil øke barnets mestringsopplevelse sosialt og gi det en bedre selvfølelse. Gjennom følelsesregulering styrkes også barnets evne til mentalisering (Schofield & Beek 2005).

Omsorgen barnet blir møtt med i fosterhjemmet er ment å skulle gi barnet nye relasjonelle erfaringer som etter hvert vil kunne endre barnets indre arbeidsmodeller av seg selv, den andre og omgivelsene (jfr. Killén 2012a, Schofield 2008, Dozier, Albus & Bates 2001).

2.6.3 Oppfølging og veiledning

Som det ble vist til i kapitel 1 er oppfølging og veiledning av fosterhjemmet lovfestet. Flere undersøkelser viser til at dette er en viktig del av fosterhjemsarbeidet som kan være med på å gjøre en plassering god eller mindre god. I en undersøkelse om fosterhjem i Norge blir fosterforeldrene bedt om å komme med tips til hvordan flere kan rekrutteres som fosterforeldre. Bedre støtte og hjelp er en av hovedkategoriene som trekkes frem, og da spesifikt det å ikke bli overlatt til seg selv etter plassering (Synovate 2011). MacGregor, Rodger, Cummings & Leschied (2006) foretok en undersøkelse i Canada om fosterforeldres behov og motivasjon. Tett oppfølging, emosjonell støtte og tillit fra saksbehandler var viktig for at fosterforeldrene ønsket å fortsette med plasseringen, i tillegg til individuell veiledning. I de sakene der fosterforeldrene ikke opplevde en slik støtte, var dette ofte grunnen til at de valgte å si opp som fosterforeldre. Enkelte opplevde at når de hadde et problem, så ble det brukt i mot dem, samtidig som saksbehandler holdt tilbake informasjon om barnet som fosterforeldrene selv mente at de burde fått (MacGregor et al. 2006).

Disse funnene viser til noen av utfordringene som kan finne sted i relasjonen mellom saksbehandler og fosterforelder. I relasjonene foregår det en forhandling om hvem aktørene skal være for hverandre og hva innholdet i relasjonen skal være (Ulvik 2007).

Saksbehandleren har både en støttefunksjon og en kontrollfunksjon overfor fosterhjemmet. Fosterforeldrene kan oppleve å både bli vurdert og ”sjekket ut” av samme person (og system) som det er forventet at de skal åpne seg for og søke hjelp hos (Østvik 2013). Denne rollesammensettingen kan oppleves som hemmende for kommunikasjonen, og kanskje kan det føre til at fosterforeldrene opplever det som vanskeligere å være åpen om problemstillinger overfor saksbehandler.

Parallelle prosesser

”Parallelle prosesser betegner den tendens som holdninger og atferd har til å gjenta seg på ulike nivåer i systemet” (Killén 2013 s. 107). Dette vil si at måten saksbehandleren møter fosterforeldrene på, vil kunne ha betydning for hvordan fosterforeldrene møter fosterbarnet. Holdninger i en relasjon kan ubevisst eller bevisst smitte av på andre relasjoner. Motsatt vei kan relasjonen mellom barnet og fosterforeldrene påvirke måten fosterforeldrene forholder seg til saksbehandler på. Med en slik tankegang rundt veiledningsrelasjonen, blir viktigheten av at relasjonen mellom saksbehandler og fosterforeldrene oppleves som trygg og ivaretagende tydeliggjort. I tilknytningsteorien brukes begrepet ”trygg base” om hvordan barnet i trygge dyader henter trygghet hos omsorgspersonen og at dette er avgjørende for barnets evne til utforskning. I veiledningssammenheng kan dette bilde av en trygg base bli overført til den som veileder, ved at fosterforeldrene henter støtte og trygghet i relasjonen til veilederen for å kunne møte barnet på en god måte. Evne til refleksjon og til å se situasjonen fra barnets perspektiv vil forsterkes dersom fosterforeldrene selv opplever å bli møtt med samme åpenhet i veiledningen. På denne måten kan evnen til mentalisering utvikles gjennom veiledning. Gjennom refleksjon over egne reaksjoner i møte med de områdene ved fosterhjemsarbeidet som utfordrer mest (barnets atferd, innsyn fra det offentlig, samarbeid med biologisk familie etc.) kan fosterforeldrene utvikle sin forståelse av seg selv og av barnet (Killén 2012, Hoffmann et al. 2006). Et barn som møtes på denne måten, vil selv begynne å utvikle sin mentaliseringsevne. Dette kan igjen bidra til at barnets indre arbeidsmodeller endres og at omsorgssvikten ikke overføres gjennom generasjoner (jfr. Killén 2013, Fonagy, Gergely, Target 2007). En slik form for veiledning krever at saksbehandler er seg bevisst på sin egen mentaliseringsevne og jobber for å styrke denne (Killén 2013 og 2010).

3 Metode - design og analyse

I dette kapitlet vil metodevalg, rekruttering, gjennomføring og bearbeidelsen av materialet bli begrunnet. Deretter følger en kort redegjørelse for studiens validitet og reliabilitet.

Metodevalg og gjennomføring avhenger av hvilket vitenskapsteoretisk perspektiv studien bygger på. Dette kapitlet starter derfor med en presentasjon av hvilket perspektiv som ligger til grunn for studiens metodevalg.

3.1 Vitenskapsteoretisk grunnlag

Hensikten med denne studien er å få frem informasjon som kan bidra til å gjøre oppfølgingen og veiledningen av fosterhjem bedre. Innfallsvinkelen i studien er å få en forståelse av hvorfor fosterforeldrene valgte å bli fosterhjem, hva slags oppfattelse de har av fosterbarnet og hva de selv mener om den veiledningen og oppfølgingen de har fått. Fordi studien retter seg mot en forståelse av fosterforeldrenes egne opplevelser, meninger og erfaringer, ledet problemstillingen til en kvalitativ tilnærming. I kvalitative studier er målet "(...) å hente inn beskrivelser om den intervjuedes livsverden for å kunne tolke betydningen" (Kvale & Brinkmann 2009, s.23). En kvalitativ tilnærming brukes når forskeren søker å få et dypere innblikk i informantens livsverden, deres tanker, følelser, holdninger og erfaringer (Silverman 2005, Kvale & Brinkmann 2009).

Kvalitativ forskning kan ha ulike teoretiske perspektiver. Valg av perspektiv vil bli styrende for hvordan den innsamlede dataen skal forstås og behandles. I denne studien er det en hermeneutisk perspektiv fordi meningsinnholdet i teksten forstås som en dypere mening utenfor det åpenbare (Thagaard 2010). Et slikt perspektiv åpner opp for fortolkning av utsagn, noe som i denne studien blir gjort når det stilles spørsmål til teksten om hvordan de ulike historiene kan si noe om fosterforeldrenes oppfattelse av barnet.

3.1.1 Forforståelse og innlevelse

Forskerens forforståelse vil være med på å prege forskningsprosessen og den er ofte en del av motivasjonen for å velge tema (Kvale og Brinkmann 2009). Det er derfor viktig å være seg bevisst egne holdninger til temaet som skal undersøkes slik at ikke forforståelsen står i veien for innlevelsen til forskeren. Med innlevelse menes at forskeren etterstreber å være åpen og mottakelig og setter seg inn i informantens situasjon for å få en bedre forståelse (Thagaard 2010). I tillegg vil forskerens teoretiske forankring ha betydning for med hvilket ”blikk” forskeren leser og håndterer det innsamlede datamaterialet. Forskerens rolleforståelse vil derfor være av betydning for hvordan studien gjennomføres (Malterud 2003). Dette er det viktig å reflekterer rundt i arbeidet med analysen av dataen. Min utdanningsbakgrunn knytter seg til flere utdanningsinstitusjoner der grunnutdanningen er en bachelor i barnevernpedagogikk. Min mastergrad er fra det utdanningsvitenskaplige fakultetet ved Universitetet i Oslo. Jeg har flere års arbeidserfaring fra barneverntjenesten der jeg både har jobbet med oppfølging av fosterhjem samt undersøkelser og tiltaksarbeid i familien med barn under tolv år. Teoriene som blir brukt i forståelsen og drøftingen av funn og resultater i studien, knytter seg til tilknytningsteori med et barnevernfaglig fokus. Hvordan teori og min forforståelse påvirker studien vil diskuteres i kapittel 5.

3.2 Utvalg og Rekruttering

Arbeidet med å definere utvalget handler om å finne frem til kriterier for et materiale som vil gi informasjon om det studien er ment å si noe om. Utvalgskriteriene må derfor både være hensiktsmessige men også praktiske (Malterud 2003).

I min studie var det klart at det var fosterforeldre jeg ønsket å intervju, men hvilke? Siden jeg ønsket at min studie skulle omhandle fosterhjem og tilknytning, syntes det mest hensiktsmessig å velge ut ordinære fosterhjem som hadde små barn plassert. For å gjøre utvalget mer sammenlignbart utelukket jeg fosterforeldre som hadde nettverksplasseringer og det første kriteriet jeg satt var at dette skulle være ordinære fosterhjem. Mitt andre kriterium var at barna som var plassert skulle være mellom 3- 6 år. Det tredje kriteriet jeg satt opp

handlet om hvor lenge barnet skulle ha vært plassert. Jeg valgte å begrense utvalget til de barna som hadde vært plassert i maksimum ett år. Dette fordi det er flere studier som peker på at oppfølging og veiledning av fosterhjem bør styrkes i det første året av plasseringen, og det ville derfor være av interesse å se mine forskningsspørsmål i denne konteksten.

Med disse tre utvalgskriteriene på plass, tok jeg kontakt med både fosterhjemtjenesten² og fosterhjemsforeningen³ i samme region. Siden jeg selv har jobbet i og fortsatt er tilknyttet barnevernet, ønsket jeg primært å unngå å skulle intervju fosterforeldre i samme område som jeg selv arbeider i. Kontorene jeg kontaktet var derfor fremmede for meg. Jeg forfattet en e-post der jeg presenterte meg selv og mitt prosjekt, og der jeg spurte om de kunne være behjelpelig med å kontakte aktuelle fosterforeldre for meg. Fra fosterhjemsforeningen fikk jeg til svar at de hadde sendt ut mailen min til alle sine fosterhjem, flere hundre i tallet. Jeg regnet dermed ikke med at det var sannsynlig at jeg ville høre noe mer fra disse fosterhjemmene, da informasjonen i mailen som var videresendt ikke var ment som en invitasjon til forskningsprosjektet. Fra Fosterhjemtjenesten fikk jeg til svar at de skulle ta det opp med gruppen fosterhjems konsulenter. Etter en uke ringte jeg kontaktpersonen tilbake og fikk bekreftet at de ville være behjelpelig med å kontakte aktuelle informanter for meg. Jeg utarbeidet så en invitasjon til deltakelse i forskningsprosjekt (vedlegg 3) der jeg presenterte studiet mitt i korte trekk. Jeg skisserte også der at intervjuet ville kunne ta 1,5 - 2 timer, at jeg ville bruke båndopptager, at studien var godkjent av Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste (NSD, vedlegg 1 & 2) og at materialet ville være fullt anonymisert. I tillegg sto min kontakthinformatjon der slik at fosterforeldrene som ønsket å delta kunne kontakte meg direkte.

Fosterforeldrene fikk tilsendt en invitasjon til forskningsprosjekt og ble så ringt opp igjen fra Fosterhjemtjenesten for å høre om de kunne tenke seg å delta. I tillegg ble barneverntjenesten som hadde plassert barnet også kontaktet for meg av Fosterhjemtjenesten, slik at de også var med på å gi tillatelse til deltakelse. Når dette var avklart fikk jeg tilsendt telefonnummer til de fosterhjemmene som hadde sagt ja til å være med på studien og til at jeg kunne kontakte dem direkte. Dette avvike fra avtalen vi hadde om at fosterhjemmene skulle ta kontakt med meg. Jeg drøftet dette med min veileder og kom frem til at så fremt fosterforeldrene hadde gitt sitt

² Fosterhjemtjenesten er en del av den statlige regionale barneverntjenesten, Bufetat (www.fosterhjem.no)

³ Fosterhjemsforeningen er en uavhengig interesseorganisasjon for fosterforeldre med fylkesforeninger i alle landets fylker (<http://fosterhjemsforening.no/>)

samtykke til å bli kontaktet av meg, og barneverntjenesten også var informert om dette, var det ikke noe i veien for at jeg kunne ringe dem for å lage avtale om møtested og tidspunkt. Jeg kontaktet så fosterhjemmene pr. telefon. I denne første kontakten med informantene la jeg vekt på å presentere meg selv og forsikre meg om at de hadde sagt seg villig til å bli med på prosjektet og at de fortsatt ønsket dette. Jeg presenterte prosjektet muntlig og la da vekt på den samme informasjonen som sto i invitasjonen. I tillegg forklarte jeg hvilke områder intervjuguiden min dekker; motivasjon, oppfattelse av barnet, egne oppveksterfaringer og veiledningsbehov. Jeg spurte samtlige informanter om de hadde spørsmål til dette, noe ingen av dem hadde. Vi avtalte så tid og sted for intervjuet, noe som i stor grad var opp til informantene selv, men der jeg kom med forslag om å benytte et offentlig kontor i nærheten av der informanten bodde, enten barneverntjenesten eller Bufetat. En av informantene ønsket å la seg intervju hjemme.

I utgangspunktet ønsket jeg et sted mellom 8-10 informanter. Jeg fikk tilsendt 8 kandidater, men to av disse oppfylte ikke mine kriterier for alder på barnet og ble derfor utelatt. Jeg satt derfor igjen med seks informanter til min studie. Med bakgrunn i at det da var hele tre fosterhjemtjenester som hadde stilt sine lister med fosterhjem til disposisjon, bestemte jeg meg for å nøye meg med disse seks hjemmene.

3.2.1 Informantene og kasesbeskrivelse

I invitasjonen til deltakelse skrev jeg at jeg ønsket kontakt med den fosterforelderen som hadde mest med oppfølgingen av barnet å gjøre. Det ble derfor ikke lagt føringer på om det var fostermor eller fosterfar som skulle intervjues. Jeg la heller ikke føringer om hva slags sivilstatus fosterforelderen skulle ha. Likevel ble utvalget mitt ganske lite variabelt da samtlige av informantene mine er kvinner og de lever alle i heterogene samliv. To av informantene har biologiske barn, to av informantene har vært fosterhjem for flere barn, mens tre av informantene verken hadde biologiske barn eller tidligere erfaringer som fosterhjem. I Norge er det en klar overvekt av heterogene par som er fosterforeldre. Tall fra 2010 viser at 89% av alle fosterhjem består av en mann og en kvinne (Synovate 2011).

Før jeg møtte informantene visste jeg bare alder og kjønn på barnet de hadde boende hos seg. Gjennom intervjuene fikk jeg mer kjennskap til barnet og fosterhjemmet. Det kom da frem opplysninger om at samtlige av fosterhjemmene var i en eller annen form forsterkede plasseringer. Fem av hjemmene mottok delvis eller full godtgjørelse for arbeid. Det vil si at de var betalt for å være hjemme den første tiden av plasseringen. I disse hjemmene var dette en forsterkning som var ment å dekke et behov i starten av plasseringen og samtlige fostermødre planla å komme tilbake i jobb og en av dem var begynt å jobbe deltid. Ett av hjemmene viste seg å være et forsterket hjem med et barn med spesielle behov.

Nedenfor følger en kasesbeskrivelse. Med bakgrunn i strenge krav til anonymisering er navn og arbeid manipulert. En av fostermødrene oppgav at hun var i arbeid, men ikke hva slags arbeid. Jeg har likevel gitt henne en fiktiv tittel.

Fostermor 1, Guro

Guro jobber til vanlig i barnehage. Dette er første gang hun og samboeren er fosterforeldre. De har ingen biologiske barn og Guro oppgir at dette har vært et savn og et ønske. Guro og samboeren har gått PRIDE kurs før de ble godkjent fosterhjem. Det tok deretter 2 år før de fikk en plassering. Guro forteller at det var to andre plasseringer som var aktuelle, men at de i begge tilfellene ble enige med kommunene om at det ville være for stor oppgave for dem.

Adrian (5) flyttet inn til familien våren 2012. Han hadde vansker med språket og det er usikkert om han har en psykisk utviklingshemming eller om hans trege utvikling skyldes underutvikling før plasseringen.

Fostermor 2, Linn

Linn jobber til vanlig i barnehage. Dette er første gang hun og samboeren er fosterforeldre. Valget om å bli fosterforeldre tok de da det var klart at de ikke ville kunne få biologiske barn.

Linn og samboeren deltok på et weekendkurs i regi Bufetat før de ble godkjent som fosterforeldre. Det tok ca. fem år fra de ble godkjente til det ble en plassering. Linn forteller at de i denne perioden også var i prosess med prøverør og at de derfor ikke stresset det å få en plassering. I utgangspunktet ønsket de seg et barn mellom 0-3 år.

Jenny (5) flyttet inn til dem sammen et eldre søsken sommeren 2012. Hun går i barnehage. Fostermor har vært i permisjon i forbindelse med plasseringen, men er nå tilbake i jobb igjen.

Fostermor 3, Irene

Irene har tidligere jobbet med psykisk utviklingshemmede. For en del år tilbake ble hun og mannen fosterforeldre for første gang etter å ha ønsket seg barn lenge. De har nå adoptert dette barnet.

Irene og mannen ble godkjent hjem etter hjemmebesøk og kontakt med fosterhjems konsulent. De ønsket å være fosterhjem for barn med spesielle behov. Begge barna som nå bor hos dem trenger ekstra oppfølging.

Sommeren 2012 flyttet Martin (6) inn til dem. Irene er nå i permisjon fra jobben for å følge opp Martin som er autist⁴. Martin går nå i første klasse.

Fostermor 4, Synnøve

Synnøve og mannen har biologiske barn som nå har flyttet ut av hjemmet. De ble fosterforeldre for første gang sommeren 2012. Synnøve har tidligere jobbet med barn i ulike settinger, men var ikke i arbeid da de tok i mot plasseringen i sommer.

Synnøve og mannen gikk på PRIDE kurs før de ble godkjent som fosterhjem. Det tok to måneder etter at de var godkjent før de ble kontaktet angående aktuell plassering. Dette var de første barna de fikk spørsmål om å ta i mot.

Ole (6) flyttet inn sammen med et eldre søsken. Han går i første klasse.

⁴ ”Autismespekterforstyrrelser er en type utviklingsforstyrrelser som omfatter vansker med gjensidig sosialt samspill, kommunikasjon og repeterende atferd.”
(http://www.fhi.no/eway/default.aspx?pid=239&trg=List_6212&Main_6157=6261:0:25,5797&MainContent_6261=6464:0:25,5798&List_6212=6218:0:25,5803:1:0:0:::0:0, hentet 08.04.13)

Fostermor 5, Helle

Helle og mannen har egne barn som fortsatt bor hjemme. I tillegg har de et eldre fosterbarn.

Helle har permisjon fra jobben sin som lærer i forbindelse med siste plassering.

Helle og mannen gikk på PRIDE kurs før de ble godkjente fosterforeldre.

Liam (5) flyttet inn til familien høsten 2012. Han går nå siste året i barnehagen.

Fostermor 6, Sandra

Sandra har jobbet i barnehage tidligere, men er for tiden sykemeldt. Hun og mannen var frivillig barnløse og ønsket derfor å bli fosterhjem.

Sandra og mannen gikk på PRIDE kurs før de ble godkjente som fosterforeldre. De ble spurt om å ta til seg det aktuelle søskenparet rett etter at kurset var ferdig.

Marie (5) flyttet inn sammen med et eldre søsken vinteren 2012. Hun går nå siste året i barnehage.

3.2.2 Opplysninger om barnets behov

For å ha et materiale å vurdere fosterforeldrenes egne opplevelser av barnet og erfaringer den tiden barnet har bodd hos dem, søkte jeg å få tilgang til den delen av fosterhjemssøknaden som beskrev barnets behov. Fosterhjemssøknad er en søknad som den kommunale barneverntjenesten fyller ut og sender til Bufetat når det søkes etter fosterhjem til et spesifikk barn. Denne søknaden skal inneholde en vurdering av hva kommunen anser som barnets behov, slik at fosterhjemtjenesten kan foreta et kvalifisert valg, en matching, av aktuelle fosterhjem til dette barnet. Jeg henvendte meg på telefon til de aktuelle barneverntjenestene i etterkant av at fosterhjemmene hadde sagt ja til deltakelse. I min forespørsel understreket jeg at jeg ikke ønsket annen informasjon fra fosterhjemssøknaden, men kun den delen som omhandlet barnets behov. Jeg la også vekt på at det var full anonymitet og at studien var godkjent fra NSD. Ingen av barneverntjenestene hadde fått tilsendt invitasjonen og jeg sendte derfor ut denne på mail til dem, sammen med en skriftlig forespørsel i etterkant av

telefonsamtalen. Responsen fra de ulike barneverntjenesten var svært ulik og det endte med at to av barneverntjenestene sa ja til å sende ut en slik informasjon, to barneverntjenester som til sammen representerte tre av plasseringene sa nei og begrunnet dette i taushetsplikten sin, mens en av barneverntjenestene ikke gav meg noe svar tilbake etter at jeg hadde purret på svar ved tre anledninger.

3.2.3 Å forske på barnevern

Når studier blir gjort med barn er det strengere retningslinjer enn når det kun er voksne involvert som kan gi sitt informerte samtykke. I denne studien berøres barn som er ekstra sårbare ved at de er tatt under omsorg av det offentlige. Jeg har hatt dette langt fremme i mitt arbeid med planlegging og gjennomføring av studien. Jeg var derfor litt spent på tilbakemeldingen jeg ville få fra Norsk Samfunnsvitenskapelig Datainnsamling (NSD) etter å ha meldt studien inn. Etter å ha drøftet med dem på telefon fikk jeg studien godkjent under noen betingelser (se vedlegg 2). Et av kriteriene som ble satt var at jeg ikke fikk legge lydopptakene fra intervjuene inn på datamaskinen min fordi fosterforeldrene der ville kunne gi opplysninger som kunne være identifiserbare enten direkte, som ved bruk av navn, eller indirekte som plasseringstidspunkt og bosted. Dette gjorde transkriberingen noe mer tungvint, men med et utvalg på kun seks informanter var det fullt ut gjennomførbart uten å stjele for mye av tiden min.

3.3 Intervjuguide

I utarbeidelsen av intervjuguiden (vedlegg 5) til studien tok jeg utgangspunkt i The Internal Working Model of the Child Interview, heretter WMCI (Zeanah og Benoit 1995, ref. i Benoit, Parker & Zeanah 1997a). Dette er et intervju som blir brukt klinisk i forhold til biologiske mor-barn dyader, både under graviditet og i spedbarnsperioden. Hensikten med intervjuet er å kartlegge omsorgspersonens indre arbeidsmodell av barnet for på denne måten å få kunnskap om hvilke områder i relasjonen som bør styrkes. Intervjuet er bygget opp på en slik måte at den som blir intervjuet må reflektere over sin subjektive oppfattelse av barnets

egenskaper og personlighet og sin egen relasjon til barnet. Spørsmålene i WMCI omhandler barnets utviklingshistorie, barnets personlighet, atferd, hva foreldrene liker og misliker ved barnet og hva de kunne tenkt seg at var annerledes. Foreldrene blir også bedt om å beskrive hvilke ønsker de har for fremtiden til barnet, hva de forventer og hva de engster seg for. Intervjuet er ikke sentrert rundt fortellinger om hva barnet gjør og ikke gjør, men spørsmålene er rettet mot foreldrenes opplevelse av barnet i situasjonene. Hvordan foreldre tenker om barnet, vil være med på å forme relasjonen de har til barnet, og barnets tilknytningsstil har vist seg å være signifikant med foreldrenes indre arbeidsmodell av barnet (Zeanah et al. 1993, Benoit, Parker & Zeanah 1997a, Benoit, Zeanah, Parker, Nicholson & Coolbear 1997b).

Intervjuet tar ca. en time og tas opp på lydbånd eventuelt video. Intervjuet har en kodings manual som krever at man er sertifisert for kodingen, dersom en skåring av resultatet er formålet. Intervjuet brukes også i barneverntjenestens arbeid med familier, som et grunnlag for å vurdere ulike intervensjoner til hjelpetiltak i familien. Killén (2010) påpeker at intervjuet kan brukes i sin helhet som et terapeutisk verktøy eller at man kan velge ut deler av det, der formålet ikke er å skåre svarene. Hensikten er da at samtalen skal føre til refleksjon om forholdet til barnet og på sikt styrke foreldrenes kognitive og følelsesmessige funksjoner.

Intervjuguiden jeg utarbeidet var tilpasset fosterforeldres oppfattelse av barnet. Det er tatt høyde for at dette ikke er biologiske dyader og at barnet er betraktelig eldre enn hva det opprinnelige WMCI er utarbeidet for.

Første del av intervjuet er innledende spørsmål som var ment som en slags oppvarming eller tilvenning til intervjusituasjonen. Disse spørsmålene omhandlet alder, hvor mange de var i husholdningen etc. Deretter kom spørsmål om motivasjonen for å bli fosterforeldre, innflyttingen i familien, barnets personlighet, atferd, hva som tiltaler dem ved barnet og hva som utfordrer dem, møte barnets følelser, hvem barnet ligner og veiledningen de har fått.

3.4 Pilotstudie

I forkant av første intervju ble intervjuguiden min testet ut. På grunn av taushetsplikten som fosterforeldre er underlagt, ble test-intervjuet gjort med en biologisk far. Siden vedkommende ikke var fosterfar, men far til biologiske barn var denne pilotstudien ikke ment som en autentisk intervjusituasjon, men mer som en anledning for meg til å få øvet meg i å bruke intervjuguiden. Dette test-intervjuet fungerte også som en praktisk øvelse der jeg fikk beregnet tidsbruken et intervju tar og testet ut opptaksutstyret mitt. Det var også nyttig for å prøve ut spørsmålsformuleringene og ordlyden i intervjuet, slik at jeg kunne endre på de formuleringene jeg opplevde at ikke fungerte slik jeg ønsket. Under intervjuet markerte jeg de spørsmålsformuleringene som jeg syntes ble tunge eller lite presise. Jeg ba også vedkommende om å gi tilbakemeldinger på gjennomførelsen. Tilbakemeldingene var at dette intervjuet åpnet opp for refleksjon rundt egen rolle som foreldre og at dette var spennende. Det ble også nevnt at det var uvant å ha en opptaker på bordet foran seg, men at det ble glemt etter hvert.

Etter intervjuene av informantene gikk jeg også igjennom en evaluering av intervjuguide og reflekterte over egen rolle.

3.5 Gjennomføring av intervjuene

Etter å ha vært i kontakt med hver enkelt informant tok jeg kontakt med den nærmeste barneverntjeneste eller nærmeste Bufetat til der informanten bodde. I samtlige tilfeller var disse behjelpelig med å stille kontor eller møterom til disposisjon de to timene jeg ba om. Alle fosterforeldrene, med unntak av en fostermor som jeg møtte i hennes hjem, møtte jeg på et slikt kontor. Grunnen til at jeg foreslo å legge intervjuene til et slikt kontor var fordi vi der ville kunne sitte uforstyrret og fordi jeg antok at det for de fleste ville oppleves som enklere å møte opp på et kontor enn å ta i mot meg hjemme hos seg selv. Tidspunkt for intervjuene var opp til når det passet for fosterforeldrene. Alle intervjuene ble gjennomført i løpet av en drøy måned. Det siste intervjuet ble utsatt på grunn av sykdom, og gjennomført to uker senere enn planlagt.

Intervjuene ble startet med at jeg på ny gikk igjennom studiens formål og mine forskningsspørsmål. Jeg informerte også om at jeg ville bruke båndopptaker og at jeg kom til å notere noe underveis. I tillegg gikk jeg gjennom min taushetsplikt og krav til anonymisering av materialet. Jeg presiserte at det var frivillig deltakelse og at de når som helst kunne trekke seg fra deltakelse uten å oppgi grunn. Informantene skrev også under på et samtykkeskjema (vedlegg 4). Jeg la merke til at enkelte av informantene virket litt spente da vi møttes. Det var derfor viktig for meg å snakke litt løst om rammene for studien min før intervjuet startet. Jeg presiserte også at det ikke var noen svar som var mindre riktige enn andre, fordi intervjuguiden var ment til å få frem deres egne opplevelse av de ulike temaene.

Intervjuguiden ble brukt som en mal gjennom alle intervjuene, og jeg erfarte at den var bygd opp på en måte som førte til at informantene sjelden sporet mye av. I de tilfeller der informantene pratet utover spørsmålene eller kom inn på temaer som først ville bli presentert på et senere tidspunkt i intervjuguiden, lot jeg de gjøre dette slik at flyten i intervjuet ble bedre.

Da intervjuguiden er inspirert av et intervju som først og fremst benyttes klinisk var jeg bevisst på at det kunne oppleves som følsomt å bli stilt enkelte av spørsmålene. Jeg valgte derfor å gjennomføre intervjuene ved å ha en bekreftende og empatisk rolle. I de anledningene der jeg brukte oppfølgingsspørsmål for å få informanten til å utdype sine svar, var jeg opptatt av at det skulle være informasjon som var nyttig for oppgaven min og ikke kun fordi jeg som fagperson så på det som interessant. Noen av temaene i intervjuguiden er nærgående andre er mer kritiske. Spørsmål som går i dybden kan i noen tilfeller føre til at informanten lukker seg fremfor å åpne seg. Jeg prøvde gjennom intervjuene å balansere dette, uten å bli for pågående eller for unnvikende.

I tillegg til lydopptak hadde jeg også med en notatbok slik at jeg kunne notere ned stikkord som jeg festet meg ved. Denne ble brukt noe, men jeg følte selv at det å notere i tillegg til å intervjuer fort kunne hemme samtalen noe, og begrenset derfor bruken av denne. Jeg ønsket at informanten skulle få snakke så fritt som mulig, uten å være opptatt av om det som ble sagt ble skrevet ned eller ikke.

Jeg presenterte meg til alle informanter både med yrkesbakgrunn, barneverntjenesten, og studieretning. Min bakgrunn kan i dette tilfellet ha påvirket informantene og hvordan de forholdt seg til meg gjennom intervjuet. Som fosterforeldre er man i møter og forhandlinger med barneverntjenesten og det er ulikt hvilke erfaringer man har med seg. Barneverntjenesten representerer en maktdimensjon fordi det er de som har bestemmelsesrett over hvorvidt en plassering skal opprettholdes, om tiltak skal settes inn og så videre. Jeg var derfor bevisst min dobbeltrolle som både forsker og som representant fra barnevernet. Bakgrunnen min vil påvirke hvordan jeg leser og forstår svarene informanten gir, og min analyse vil være preget av de erfaringer jeg har gjort som saksbehandler i barneverntjenesten. Jeg stilte derfor spørsmål tilbake til informantene når de gav svar jeg ble usikker på, slik at deres stemme skulle bli tydeligere for meg. Alle intervjuene ble avsluttet med spørsmål om informanten hadde noe mer å tilføye, enten kommentere noe av det som var blitt sagt eller spurt om, eller om det var andre ting som informanten ønsket at skulle komme med.

Det korteste intervjuet varte i ca. en time og det lengste intervjuet i ca. 2 timer.

3.6 Transkribering

Med unntak av to intervju som jeg gjorde på samme dag, ble de fire andre intervjuene foretatt med minst en ukes mellomrom. Jeg hadde derfor mulighet til å transkribere hvert intervju før det neste. Intervjuene ble tatt opp med båndopptaker av typen Olympus Note Corder DP-20. Opptakene ble av god kvalitet. Jeg transkriberte direkte fra opptakene i følge pålegg fra NSD. Linjene ble nummerert for letter å kunne navigere i teksten senere når jeg skulle påbegynne kodingen og kategoriseringen av materialet. Jeg hørte igjennom hvert intervju flere ganger for å være sikker på at min transkribering var så nøyaktig som mulig. Det transkriberte materialet utgjør om lag 150 sider med skriftstørrelse 12 og 1,5 i linjeavstand.

I intervjuene er det både non-verbal og verbal kommunikasjon. I mitt materiale har den non-verbal kommunikasjonen ikke blitt nedfelt, med unntak av latter som jo ble tatt opp på lydbånd. Ord som det ble lagt spesiell vekt på ble uthevet med store bokstaver og jeg har brukt utropstegn og spørsmålstegn. I svar der informantene gjengir en dialog har jeg brukt anførselstegn. Utover dette har jeg ikke konsentrert analysen rundt slike uttrykk. Det er ikke

blitt gjort noen egen tolkning av non-verbal kommunikasjon, slik som pauser i setninger, kroppsspråk, stemmeleie etc.

Etter hvert intervju noterte jeg ned refleksjonsnotater som ble starten på min analyse. Jeg forsøkte å fange opp fremtredende momenter fra hvert intervju inn i neste intervju, men så raskt at informantenes svar og vektlegging av de ulike temaene var svært forskjellig. Det var derfor en fordel for meg at jeg hadde tid til å transkribere hvert intervju før det neste og føre refleksjonsnotater, slik at jeg kunne legge dette fra meg før jeg gikk inn i neste intervjusituasjon. Etter hvert som jeg hadde gjennomført flere intervjuer kunne jeg ane spor av forskjeller og likheter i informantenes oppfatninger. Det var godt å merke at jeg kunne slappe mer av som intervjuer fordi jeg hadde spørsmålene godt integrert og kunne flere av temaene og spørsmålene utenat.

3.7 Analyse

Allerede under intervjuene starter analysearbeidet i kvalitativ forskning. Forskeren danner seg inntrykk og reflekterer over det som fremkommer i situasjonen. Analysen fortsetter ved at forskeren leser igjennom materialet sitt flere ganger og stiller spørsmål til meningsinnholdet i teksten. Det letes etter temaer som går på tvers av materialet og som kan benyttes som inndeling for videre analyse. Dette gjøres ved at man stiller spørsmål til teksten, organiserer og gjenforteller svarene på en systematisk måte (Malterud 2003).

Meningsbærende enheter i utsagnene til informantene blir kartlagt og kodet. Å kode teksten betyr å finne temaer eller merkelapper som kan representere teksten. Etter hvert som tekstene er kodet, dannes kategorier av kodene. Kategoriene har som egenskap å samle de kodede delene av teksten som sier noe om det samme. Kategoriene skal så danne grunnlaget for en meningsfull helhetlig analyse av materialet (ibid). Jeg startet med å lese teksten som en helhet og noterte ned stikkord om temaer jeg festet meg ved. Deretter ble de stikkordene som hørte sammen samlet til kategorier og jeg startet med å lete etter meningsbærende enheter i teksten som representerte disse. Jeg utarbeidet matriser både for helheten og for hver enkelt informant for både å kunne se resultatet i lys av helheten og av den enkelte.

Gjennom analysearbeidet har noen antagelser omkring hvilke temaer som ville utkrystallisere seg i analysearbeidet blitt avkreftet, noen er blitt bekreftet mens andre temaer representerer emner jeg på forhånd ikke hadde regnet med (Postholm 2010).

3.7.1 Vurdering av intervjuene

Studiens formål er å forstå informantenes oppfattelse av barnet som intervjuet gjelder, og å diskutere om denne oppfattelsen kan være et utgangspunkt for videre veiledning av hjemmet. Intervjuene er ikke skåret i henhold til kodingsmanualen fordi denne er utviklet for å forstå foreldrenes indre arbeidsmodell av barnet og det kreves opplæring for å gjennomføre en slik skåring av intervjuet (Rosenblum et al. 2004). Analysen er derfor konsentrert rundt følgende temaer;

- Informantens beskrivelser av hvordan hun ser og handler ut fra barnets egne behov og følelsesmessige erfaringer
- Informantens følelsesmessige engasjement for barnet og sitt forhold til barnet
- Den affektive tonen i intervjuet; gir informanten uttrykk for glede, sinne/irritasjon, engstelig/bekymret, likegyldig overfor barnet?

I kapittel 2 i denne studien ble det sett på hvordan foreldres indre arbeidsmodell av barnet kan gi en forståelse for hvordan omsorg utføres (jfr. avsnitt 2.3.4 denne studien). Når den voksne evner å se og handle ut fra barnets egne behov og følelsesmessige erfaringer, tar den voksne barnets *perspektiv* og handler ut i fra dette. Dette betegner en *sensitiv* måte å møte barnet på (jfr. avsnitt 2.3.1). Hvordan det *følelsesmessige engasjementet* for barnet blir uttrykket kan si noe om den voksnes aksept av barnet og innsikten hun har i barnets situasjon (jfr. avsnitt 2.3.4 denne studien). *Den affektive tonen* forstås som hvilken følelse som er *dominerende* hos informanten gjennom intervjuet. Dette kommer tydeligst frem på lydopptakene, men kan også spores i det skrevne materialet. Er det en følelse av stolthet, bekymringer, glede eller likegyldighet overfor barnet som kommer sterkest frem gjennom intervjuet (Rosenblum 2004)?

Begrunnelse av temavalg/kategoriene

Motivasjonen for å bli fosterforeldre og for å ta til seg dette barnet, kan si noe om med hvilket følelsesmessig engasjement fosterforeldrene har gått inn i oppgaven. Foreldres indre arbeidsmodell av barnet utvikles allerede før barnet fødes (jfr. avsnitt 2.3.4 denne studien). Som fosterforeldre er det jo et annet utgangspunkt, men hvilke refleksjoner fosterforeldrene selv forteller om i forberedelsestiden til å bli fosterhjem, kan være et bakteppe for å forstå mer om hvordan barnet oppfattes og hva slags oppfølging og veiledning som kan være relevant.

Hvordan fosterforeldrene oppfatter barnet blir belyst ut i fra deres *forståelse av barnets atferd* den første tiden i fosterhjemmet, hvordan de beskriver sin *relasjon til barnet* og hva de opplever som *utfordrende ved barnet*, vil naturlig nok være interessant som et punkt for veiledning og oppfølging. I denne studien er det ikke et fokus på hva barnet gjør eller ikke gjør, men hvordan dette *oppfattes* og møtes av fosterforeldrene. Det blir her sett etter refleksjoner rundt *barnets perspektiv* og en anerkjennelse for barnets autonomi (jfr. avsnitt 2.3.1 og 2.3.4 denne studien). Hvordan fosterforeldrene beskriver utfordrende situasjoner med barnet, kan si noe om deres *sensitivitet* og *aksept* overfor barnet (Rosenblum 2004). Knyttes barnets negative attribusjoner til konteksten det utspiller seg i og til barnets utvikling, eller knyttes det til barnets personlighet (avsnitt 2.3.4 denne studien)?

Hva som blir fortalt om hvordan barnet blir trøstet eller *lar seg trøste*, er interessant i et tilknytningsteoretisk perspektiv (Klette 2007). Barnets tidligere opplevelser av omsorg vil ha betydning for hva det forventer seg av omsorg i fosterhjemmet også (jfr. kapittel 2.3 denne studien). Hvordan fosterforeldrene forstår barnets signaler, eller mangel på signaler, i situasjoner der barnet slår seg eller gråter, kan indikerer om disse signalene blir tolket i lys av barnets tidligere erfaringer (jfr. avsnitt 2.6.2 denne studien) og om intervensjonen står i sammenheng med dette.

Framtidstanker for barnet sees i relasjon til her og nå situasjonen slik fosterforeldrene beskriver den i intervjuet. Dette kan formidle *aksept* av barnet ved at fosterforeldrene tar høyde for barnets egne ønsker, drømmer og barnets faktiske evner (jfr. avsnitt. 2.3.4 denne studien).

Veiledningen som fosterforeldrene forteller om og det de eventuelt har savnet kan si noe om fosterforeldrenes innsikt i eget veiledningsbehov. Hvilke forventinger de har til oppfølgingen og om de opplever seg ivaretatt som fosterforeldre (jfr. avsnitt 2.6.3 denne studien).

I resultatkapittelet vil studiens funn presenteres. Disse presenteres i tre hovedkapitler som tar utgangspunkt i forskningsspørsmålene i studien; motivasjon for å bli fosterhjem, oppfattelse av barnet og veiledningsbehov. Underkategorier er utviklet gjennom analysearbeidet som beskrevet i kapittel 3.7. Disse temaene er alle vurdert til å kunne si noe om informantenes følelsesmessige engasjement, sensitivitet overfor barnet, perspektivtaking og deres affektive tone. Dette vil bli diskutert i kapittel 5.2 i oppgaven.

4 Resultater

Alle de seks fostermødrene som jeg har intervjuet har etterlatt meg med det inntrykk at de oppriktig og helhjertet ønsker det beste for barnet de har tatt til seg, og at de utfører oppgaven som fosterforeldre etter beste evne. Før jeg presenterer resultatene mine ønsker jeg derfor å understreke følgende; en vurdering av fosterforeldrenes oppfattelse av barnet handler ikke om å kvalifisere eller diskvalifisere noen til oppgaven. Samtlige i min studie er godkjente fosterhjem og hensikten er ikke å stille spørsmål ved denne vurderingen. Tvert om, denne studien søker å forstå hvordan fosterforeldrene oppfatter barnet sitt for å bruke denne kunnskapen inn i oppfølging - og veiledningsarbeidet med fosterhjemmene.

I arbeidet med analysen har jeg måtte gjøre noen valg omkring hvilke temaer som skulle være med. Dette valget blir gjort gjennom å lese igjennom materialet flere ganger, notere ned temaer som jeg syntes utmerket seg. I tillegg vil både teori og min forforståelse være med på å farge hvilke temaer jeg til slutt ender opp med. Studiens formål er å få en forståelse av hvordan fosterforeldrene som er intervjuet oppfatter barnet de har tatt i mot, og om denne oppfattelsen kan ha praktisk betydning for oppfølgingen og veiledningen fosterhjemmet bør få. Gjennom å stille spørsmål til materialet om hva som blir kommunisert av nærhet og distanse, følelser og rasjonalitet til barnet spesielt og oppgaven som fosterforeldre generelt, flyttes fokuset fra innholdet til meningen i informantenes utsagn.

4.1 Motivasjon; Hvorfor valgte informantene å bli fosterhjem?

Et av temaene i intervjuet omhandlet informantenes motivasjon for å bli fosterhjem. Fordi jeg i min analyse av materialet var opptatt av informantenes følelsesmessige dimensjon i relasjon til barnet og oppgaven, fremsto det som viktig å få et innblikk i hvorfor hver informant ønsket å bli fosterhjem og hvorfor ta til seg nettopp dette barnet. Det var to hovedgrunner som utkrystalliserte seg da jeg spurte informantene om hvorfor de ble fosterhjem; ønsket om

å få et barn og et ønske om å hjelpe. Innenfor hver kategori er det likheter men også nyanser. Disse vil bli presentert i hvert sitt underkapittel nedenfor.

4.1.1 Det etterlengtede barnet; fostermødre som var ufrivillige barnløse

Fire av de seks informantene i mitt studie har ikke barn fra før. Både Guro, Linn, Irene og Sandra var alle barnløse da de bestemte seg for å melde seg som fosterforeldre for første gang. De var alle i stabile forhold og hadde forsøkt å få barn på naturlig vis. Da det viste seg at de ikke kunne få barn, ble ulike alternativer vurdert og tilslutt bestemte de seg for å melde seg opp som fosterhjem. Kun Sandra forteller at selve prosessen mot å bli fosterhjem gikk raskere enn hun hadde forventet. Hun forteller om hvordan de fortsatt hadde ”bakdøra” åpen da de begynte på PRIDE kurset og at deres innstilling i begynnelsen var at de ikke måtte gå videre med plassering etter dette. Likevel forteller hun;

altså vi fortsatte fordi vi kjente at vi hadde tid og mulighet til å gå videre i den prosessen å kunne hjelpe... hjelpe rett og slett (...) det er liksom det som har ...det som vi har snakket om hele veien at... det å kunne hjelpe noen som trenger det, når vi ikke har noen andre og vi vil gjerne ha noen da.

Guro og samboeren ventet til de hadde kjøpt seg hus før de meldte seg på PRIDE. Det gikk derfor flere år fra de begynte å tenke på muligheten for å bli fosterforeldre til de meldte seg på et PRIDE kurs, og ytterligere to år før de fikk sin første plassering. Guro er tydelig på at selv om de lærte på PRIDE kurset at de kun ”lånte” et barn, så var motivasjonen hennes; ”...kanskje mest sånn egoistisk. Du hadde lyst til å ha et barn. Det var ikke bare for å hjelpe et annet barn...”

Linn forteller at de etter å blitt godkjent fosterhjem, fortsatt var i prosess i forhold til å få biologisk barn. Det tok ca. fem år fra de ble godkjent fosterhjem til de fikk plasseringen. Linn forklarer at de hadde satt seg opp på listen for å få så små barn som mulig og at de ville at barna skulle være norske, og at dette nok gjorde at det tok lenger tid før de ble kontaktet. Fordi det ennå ikke var helt avklart om de kunne få biologiske barn, forteller Linn at hun ikke

forsøkte å fremskynde en plassering. På et senere tidspunkt tok hun på ny kontakt med fosterhjemtjenesten og ba om et nytt møte fordi de nå ville åpne for å ta i mot eldre barn; ”Så det var vel hovedgrunnen etter at vi hadde forsøkt å få våres egne og det ikke fungerte så... okay, da hjelper vi noen andre!”

Irene forteller om hvordan hun og mannen begge trivdes godt med å arbeide og at de derfor utsatte avgjørelsen gjennom mange år. Først etter at mannen ble skadet i en arbeidsulykke og som et alternativ til uføretrygd responderte de på en annonse i avisen der det ble søkt etter fosterforeldre. ”...de søkte etter fosterforeldre og så sa jeg at du nå søker de etter fosterforeldre skal vi ta kontakt? Ja, og så det var jo litt sånn impulsivt selv om det var tenkt på i mange, mange år, så gjorde vi nå det.” Den første plasseringen skjedde for ca. fem år siden og dette barnet har de nå adoptert. Irene hører derfor ikke helt hjemme i noen av de to kategoriene, har biologisk barn eller har ikke biologisk barn. Motivasjonen for å bli fosterhjem i utgangspunktet var fordi de var barnløse. Når de senere tok i mot et barn til, var de jo ikke lengre barnløse, men adoptivforeldre. Irene vil derfor bli presentert i kategorien ”har biologiske barn” i resten av resultatkapittelet.

4.1.2 En oppgave som hjelper; fostermødre som har biologiske barn

To av informantene, Synnøve og Helle hadde biologiske barn da de bestemte seg for å bli fosterhjem. Avgjørelsen om å bli fosterhjem var derfor ikke forankret i et ønske om bli foreldre.

Synnøve og mannen opplevde å være i en livssituasjon der egne barn var voksne og flyttet ut. De følte seg fortsatt unge og hadde lyst til å hjelpe; ”Jeg er glad i barn og har jobbet i barnehage, barnepark og vært dagmamma og savna... følte vel på en måte at vi enda var såpass unge at vi kunne hjelpe da... bidra, hjelpe noen som hadde det vondt.” Avgjørelsen var noe som Synnøve og mannen brukte tid på å ta og hun beskriver det som en; ”tøff avgjørelse”. Etter å ha deltatt på et informasjonsmøte meldte de seg på et PRIDE kurs. Gjennom PRIDE kurset fikk de den informasjonen de trengte for å ta den endelige avgjørelsen.

Før Helle var det en hendelse i tenårene som gjorde at hun tidlig tok et valg på at hun ønsket å være fosterhjem. Noen barn hun kjente til ble plassert i fosterhjem og hun beskriver hvordan det at barna fikk det bedre der gjorde et sterkt inntrykk på henne. Det kommer også frem av fortellingen til Helle at hun beundret fosterforeldrene til disse barna for måten de åpnet hjemmet sitt på, og at hun ønsket å gjøre det samme som dem. Det å være fosterhjem mener Helle at også er et pluss for sine biologiske barn fordi de lærer mer om toleranse og at ikke alle barn har de samme forutsetninger som dem selv.

4.1.3 Hvorfor de tok til seg dette barnet

Før en plassering skjer får fosterforeldre presentert barnet anonymt av barneverntjenesten eller Bufetat. I denne innledende fasen skal også barneverntjenesten danne seg et inntrykk av fosterforeldrene i den hensikt å kunne vurdere barnets behov opp i mot hva fosterforeldrene kan tilby. Både barneverntjenesten og fosterforeldrene kan si nei til å fortsette med prosessen og dette begrunnes da ofte i at matchen⁵ ikke fremsto som god nok.

I studien var det egen livssituasjon, inntrykk av at det var en god match og ønsket om et barn som var de faktorene fosterforeldrene vurderte plasseringen opp mot.

”Jeg hadde sagt ja til alt...”

Linn, Guro og Sandra som var barnløse før plasseringen, og i deres fortelling er det lite refleksjoner rundt om barnet passet til dem eller ikke. Alle tre er opptatt av at barnet virket tiltalende og de svarer ganske raskt ja til plasseringen.

Guro beskriver at ventetiden på et barn ble litt i lengste laget. To plasseringer var tidligere ikke blitt noe av fordi både barneverntjenesten og Guro mente at det ville bli for krevende plasseringer. Guro forteller om hvordan ventetiden gjorde henne litt deppa og da de ble kontaktet angående Adrian (5 år), tok hun ikke sjansen på å si nei. Hun ler litt når hun forteller at hun nok hadde sagt ja til ”alt” fordi hun opplevde ventetiden som uutholdelig

⁵ Match mellom barnet og fosterhjemmet tar utgangspunktet i egenskaper hos fosterhjemmet og barnets behov og personlighet. Barnets behov skal være styrende for valg av fosterhjem (<http://www.fosterhjem.no/hvordan/krav/>, hentet 08.04.13)

lang. Samtidig forteller hun at hun tror det var en mening med at Adrian skulle komme til dem, og at hun nå er glad for at det ikke ble noe av de andre plasseringene.

Linn og Sandra ble begge kontaktet vedrørende søskenplassering selv om de begge hadde skrevet seg opp på ett barn og ikke søsken.

Linn vektlegger at hun aldri ville delt søsken og at det hastet for disse barna så plasseringen derfor måtte skje raskt. Foreldrene til barna godkjente fosterhjemmet først, og Linn opplevde å komme godt overens med dem. I tillegg fikk hun se bilder av barna og syntes at de så søte ut. Sandra forteller at de i tillegg til å vurdere søskenplassering også måtte ta stilling til nasjonalitet. Hun og mannen ble spurt på siste kursdag av PRIDE og dette var mye tidligere enn hva de hadde forventet. ”(...) så vi ble veldig satt ut for vi hadde ikke forventet den... å få den siste dagen liksom da. Så sånn ble det gjort.” Sandra forteller videre om hvordan hun og mannen på forhånd hadde snakket om å vente med å ta i mot plassering til etter at de hadde giftet seg. Det endte med at de sa ja til plasseringen; ”vi følte at det var riktig i forhold til vår familie. Hva vi kunne gi og (...) hva vi ønsket.... Altså ut i fra hva vi KAN ønske oss så var det riktig for oss sånn der og da.”

”Vi følte vi hadde kapasitet til et barn til...”

Synnøve, Helle og Irene som alle hadde ett eller flere barn før denne plasseringen, vurderer alle frem og tilbake da de ble kontaktet angående denne plasseringen. Helle og Irene sier først nei, men endrer på dette etter en helhetsvurdering. For Irene og mannen blir det viktig at barneverntjenesten støtter dem og argumenterer for at gutten vil trenge deres kompetanse. For Helle er det avgjørende at egne barn har lyst på yngre søsken og at gutten det er snakk om passer inn hos dem.

Synnøve og mannen hadde en seks ukers tilvenningsperiode der de fikk hilse på Ole (6 år) og broren og i løpet av disse ukene bestemmer de seg for at de sier ja til en plassering.

Helle og Irene er de eneste med tidligere erfaring som fosterhjem i min studie. Irene og mannen tok i mot sitt første fosterbarn for ca. seks år siden, et barn de nå har adoptert. Helle og familien tok i mot en ungdomsplassering for ca. fire år siden og har i tillegg to biologiske barn.

Irene forteller at de ønsket et barn til fordi de så at adoptivdatter på 16 år kunne trenge selskap. De ønsket derfor i utgangspunktet en jente i samme alder. Helle forteller at de

vurderte at de hadde kapasitet til å ta i mot et barn til, da det eldste fosterbarnet var blitt myndig. Da disse to erfarne fostermødrene henvendte seg til barneverntjenesten for å si i fra om at de kunne vurderes for nye plasseringer, tok det kort tid før de ble kontaktet.

Plasseringen skjedde mye raskere enn hva de hadde forventet. Både Helle og Irene takket først nei til å gå videre med det barnet de nå har boende hos seg. I begge tilfeller var dette begrunnet i alder som var mye yngre enn hva de hadde sett for seg. Etter vurderinger med familiemedlemmer og barneverntjenesten valgte de likevel å si ja til barnet.

Helle forteller at det var de tre barna i hjemmet som overtalte dem til å gå videre med Liam (5 år). Barna ville gjerne ha et yngre søsken og Liam ble beskrevet som en gutt som kunne fungere fint i deres aktive familie.

Irene forteller at både hun og mannen syntes det var interessant med diagnosene til Martin (6 år) og at adoptivdatteren deres kom godt ut med han. I tillegg veide det tungt at barneverntjenesten mente at de var de "rette" for oppgaven fordi de hadde den erfaring og kompetanse som Martin trengte.

Hvordan fostermødrenes oppfatning og forventning til barnet de skal motta er før de møtes, kan antas å også være med på å predikere hva slags oppfattelse fostermødrene vil ha av barnet etter plasseringen. En slik sammenheng er det blitt vist til i biologiske dyader der gravide mødres representasjoner av barnet undersøkes i svangerskapet og når barnet er blitt ett år (Benoit et al. 1997).

Fostermødrene som ikke hadde egne barn før plasseringen synes i større grad å være følelsesengasjert. De går inn i oppgaven som fostermor fordi de ikke selv har barn og fordi dette har vært et savn for dem.

Fostermødrene som hadde egne barn før plassering forteller om en større grad av vurdering for og i mot før plasseringen, og selv om barnet også her kan sies å fylle et behov, for eksempel behovet for å hjelpe, kommer ikke følelsesengasjementet deres frem på en like sterk måte.

Fostermødrenes beskrivelse av motivasjonen for å gå inn i oppgaven og hvorfor de sa ja til dette barnet kan også fortelle noe om deres affektive tone i deres representasjon av barnet. Både engstelse, forventning og glede kommer frem i disse resultatene, og dette kan være

nyttig for en veileder å merke seg videre i intervjuet, selv om det kan være andre følelser som kommer sterkere til uttrykk i andre deler av intervjuet.

4.2 Oppfattelse av barnet

4.2.1 Hvordan barnets atferd forstås den første tiden i fosterhjemmet

Samtlige av fostermødrene forteller at barnets første tid i fosterhjemmet gikk over all forventning. Gjennom forberedelsene og godkjenningsprosessen til å bli fosterhjem, var de blitt forberedt på mange problemscenarioer. Dette kjente de seg ikke igjen i den første tiden etter plassering. Hva den enkelte legger i avstanden fra det som var forventet til det de faktisk opplevde varierer, men at de var forberedt på mer vanskeligheter kommer godt frem. Sandra brukte ordet hvetebrødsdager om den første tiden, fordi dette var en periode der problemer og konflikter ikke kom til overflaten. Flere av fostermødrene deler en slik opplevelse av denne første tilknytningsfasen til fosterhjemmet.

Sandra, Linn og Guro opplevde alle tre at de hadde fått mangelfull informasjon om barnet og lite oppfølging i forbindelse med innflyttingen. Dette kan sees i sammenheng med deres livssituasjon der ønsket om å få et barn styres av emosjoner. Guro beskriver seg selv som litt ”yr” i perioden frem mot innflyttingen til Adrian. Den forventningene de hadde til å få dette barnet og bli en familie, kan ha ført til at de ikke hadde en kognitiv tilnærming til oppgaven der informasjon og betingelser kom i bakgrunnen; ”(...) Vi ville bare ha de inn i hus og da er det klart at all den informasjonen du skulle spurt om det gjør du ikke fordi at du er så ...ja, du kunne, du vil ha de barna inn istedenfor ...”

Sandra og Guro sier begge at de hadde hatt behov for mer informasjon om barnet før innflyttingen og at de kunne ha ønsket at barneverntjenesten gav dem mer utfyllende informasjon om barnets bakgrunn. Etter nesten ett år i fosterhjemmet har de selv etterspurt mer informasjon, og fått det. Begge forteller om hvordan dette har hjulpet dem i å se og forstå barnets atferd i lys av barnets tidligere erfaringer. Selv om de begge sier at den første tiden

gikk fint og at barna ikke viste noen store reaksjoner eller utfordrende atferd, ser de nå denne perioden i lys av kunnskapen de har om barnet. Begge forteller at de ønsker at barna skal bli *trygge* og at de ikke tror at barna var det den første tiden selv om de tilsynelatende fungerte godt. Guro og Sandra sier begge at informasjon om barna har økt deres forståelse for barnet, og at de lettere kan møte barnet mer sensitivt nå som de vet litt mer om bakgrunnen.

For Guro ble det en stor overgang å plutselig ha ansvar for et barn. Hun omtaler seg selv som naiv og med store forventninger til morsrollen. Guro sier at det var sårt å kjenne på manglende morskjærighet og negative følelser overfor barnet.

Jeg visste jo at det kom til å bli heftig og at det...alle sa jo det at det kom til å bli tøft. Og jeg var liksom klar over det før han kom også, det der med at nå kommer han og invaderer privatsfæren min da liksom, fra du slår opp øynene så er han der (...) så jeg husker at jeg var sliten og jeg har hatt mye sånn stive skuldre og vondt i nakken, så ja, jeg syntes det var krevende.

Linn forteller at hun ikke rakk å forberede seg så mye, og har få beskrivelser av Jenny i innflyttingsperioden utover at hun virket veldig søt, trygg og tillitsfull. I motsetning til Sandra og Guro, forklarer ikke Linn denne mangelen på reaksjoner som et tegn på at barna er utrygge eller i en form for tilvenningsperiode;

Det har gått kjempefint. Det er ingen egentlig reaksjon. Så vi har egentlig vært forberedt på at vi kan få en utfordring etter hvert, men det har fortsatt ikke dukket opp noe, så da regner jeg med at det nå høyst sannsynlig ikke kommer noe nå heller, det for det ting gikk greit...selvfølgelig hun har testet oss ut det har hun virkelig gjort. Men det er sånn at sier vi nei nå er det natta nå skal vi gå på badet og pusse tennene det, det har liksom ikke vært noe problem. Og de, de sover hele natta ikke noe våking, spiser mat sammen med oss. Spiser det meste og smaker i vertfall på alt. Så det har ikke vært noe utfordringer der ... vi var liksom forberedt på at vi sikkert kom til å få noen kvelder som de ikke ville legge seg. Kanskje noen våkenetter, men --- de var liksom hjemme fra første dag. En veldig, veldig rar følelse. Og noe annet enn det vi var forberedt på. For det er klart du er forberedt på at det blir tøft i begynnelsen. Så ja, nei, det gikk kjempe greit.

Synnøve sier at informasjonen hun fikk om gutten stemte godt, men at han kanskje var enda litt surere enn hun hadde forventet. Hun forteller at den første tiden etter innflyttingen gikk veldig bra, men at Ole har en ”sur og trassig side” som hun opplevde som utfordrende.

Synnøve sier hun tror dette kommer av at han har vært vant med å få viljen sin; ”men utover det så gikk det veldig bra. Det gjorde det altså. Det var liksom ikke noe gråt, ikke noe rop etter mamma, ingenting som vi hadde ventet oss (...) så vi var jo helt forundra!”

Linn og Synnøve opplevde lite reaksjoner hos barnet på å flytte. Begge beskriver dette som positivt og annerledes enn det de var forberedt på. Det kan synes som at de var forberedt på en annen type protestatferd hos ungene i forbindelse med flyttingen. Fravær av gråt og protest eller en opplevelse av tillit og trygghet fra første stund tolkes av fostermødrene som utelukkende positivt. Synnøves beskrivelser av Ole som sur og trassig, forklares ikke utfra hans situasjon eller bakgrunn, men knyttes til han som person. Å sette en slik karakteristikk på barnet, kan være uheldig. Når det knyttes til Ole som person og ikke til hans utvikling eller konteksten det skjer i, blir det en form for merkelapp som vil kunne prege måten Synnøve oppfatter Ole på også i andre situasjoner. Etter hvert vil han selv kunne overta en slik fortolkning av seg selv.

Irene forteller at det inntrykket hun dannet seg av Martin før hun traff han viste seg å være helt feil selv om hun opplevde å ha fått god informasjon; "(...) Jeg trodde han var mye mer skada enn det han var Så jeg ble veldig positivt overraska når jeg traff han." Irene opplevde de første møtene med Martin som veldig positive fordi han var tillitsfull og ikke redd for dem. Irene forteller at det gav henne en god følelse, men at hun likevel er klar over at det kan komme flere utfordringer etter hvert. Hun sier at det å prøve ut grenser når du flytter til et nytt hjem, er helt normalt, men at hun la vekt på å være konsekvente og ha rutiner fra dag én. Hun forteller at Martin er avhengig av å ha faste rutiner og at dersom de brytes blir det vanskelig for han. Irene sier om oppgaven som fosterhjem til et barn med autisme, at det er mye som må forsakes, men at hun og mannen har ønsket dette og at for de derfor ikke ser på det som forsaking.

Helle synes at saksbehandler i barneverntjenesten gav henne god informasjon og at det virket som om barneverntjenesten var godt kjent med gutten. Det var likevel knyttet en viss spenning til den første tiden i fosterhjemmet; I: "hvordan vil du beskrive de første ukene etter at han flyttet inn til dere? S: mmm, litt spent. Du går litt sånn og venter på noe som du synes... tenker at skal komme (...) så jeg gikk hele den tiden og venta litt da." Helle forteller om hvordan både familien og Liam brukte litt tid på å tilpasse seg hverandre;

Han har litt humørsvingninger det merket vi litte grann og så det at han visste ikke våres grenser, han har jo hatt mange grenser å forholde seg til og ingen har jo lik oppdragelse eller de samme forventningene så...nei, vi prøvde og feila litt holdt jeg på å si. Sånn; nei det kan du ikke gjøre. Og han; hvorfor ikke det? og da hadde han to sånne dager som var veldig tunge for han husker jeg.

Helle forklarer hvordan hun forsøker å forstå guttens handlinger i lys av at han har bodd i flere beredskapshjem, og at han har hatt ulike krav og regler å forholde seg til. Hun forteller også om at Liam tror han må være enig i alt de sier og at hun derfor også har snakket med han om at det er lov å bli uenig og at det er greit å være sinna, men at de i familien må prate sammen likevel.

Innflyttingen i fosterhjem er en separasjonsfase for barna, der de flytter fra biologiske foreldre eller fra et beredskapshjem og til et nytt hjem. Både for barna og for fosterforeldrene er denne overgangen knyttet til stor spenning. Samtidig er denne fasen en periode der tilknytning til nye omsorgspersoner skal starte. Denne tilknytningen er igjen avhengig av hvordan barnet blir møtt og forstått av omsorgspersonen.

Fostermødrene som hadde barn fra før, var mer fornøyd med informasjonen de hadde fått om barnet i forkant av innflyttingen. Fostermødrene uten egne barn opplevde alle tre at informasjonen var mangelfull.

Hvordan barnets atferd blir forstått i innflyttingsperioden kan si noe om fostermødrenes forståelse for barnets tidligere erfaringer og deres refleksjon rundt barnets perspektiv. Schofield og Beek (2005) hevder at kunnskap om barnets fortid kan hjelpe fosterforeldrene med å forstå barnet, og at dette kan legge til rette for ikke bare sensitiv omsorg men også terapeutisk omsorg (jfr. avsnitt 2.6.2 denne studien). Sett i lys av perspektivtaking og mentalisering, kan eksemplene ovenfor vise at noen av fostermødrene var sensitiv overfor barnet og innlemmet dem i et samarbeid for å løse uenigheter (jfr. avsnitt 2.3.1 denne studien). I en slik måte å møte barnet på kan vise at omsorgspersonen er sensitiv overfor barnets følelser og erfaringer og dette vil ha stor betydning for barnets videre utvikling.

Både Guro og Sandra forteller at de i ettertid kan se at de har tolket barnet feilaktig som trygt i den første tiden, og at barna etter hvert har begynt å protestere mer og bli mer krevende. Sandras fortelling om Maries første tid i hjemmet, kan tyde på at Marie undertrykket sine følelser i denne perioden. Sandra uttrykker at hun er lei seg for at hun ikke forsto Marie den første tiden og at hun nå ser at det må ha vært skremmende for jenta, selv om hun gav uttrykk for å være trygg. Sandra har i ettertid forstått at barnets overdrevne tilpasning, ikke handlet om trygghet eller tillit, men at Marie ikke turte å si i fra om hva hun var redd for og at hun tok seg sammen for å tilpasse seg fosterforeldrene. Fosterforeldrenes kjennskap til og

forståelse for barnets tidligere erfaringer, er avgjørende for å klare å stå i omsorgsoppgaven uten å bekrefte uheldige strategier hos barnet eller avvise barnet (jfr. avsnitt 2.6.2 denne studien). Det er derfor interessant at fostermødrene som ikke hadde biologiske barn selv, og som opplevde en sterk grad av følelsesengasjement ved innflyttingen, også sier at de synes de har fått lite informasjon om barnet før innflyttingen.

For fostermødrene som har vært igjennom en plassering tidligere, er noe av atferden til ungene gjenkjennelig. Helle beskriver hvordan hun opplever å ha ”avslørt” en av Liams strategier; å være enig med henne for å slippe å havne i trøbbel. Dette kjenner hun igjen fra sitt andre fosterbarn. Helle velger å ikke godta Liams ”enighet”, og forteller at hun oppfordrer han til å være uenig og trygge han på at ingen der hjemme blir sint for det om de er uenige med hverandre. Når Helle er bevisst på dette og presiserer overfor han at det er lov å være uenig og oppfordrer til dette, kan hun over tid hjelpe Liam med å endre sin strategi i samspill slik at det å være uenig ikke lenger er forbundet med risiko.

4.2.2 Fostermødrenes beskrivelse av sin relasjon til barnet

Fostermødrene i studien ble bedt om å beskrive med fem ord deres relasjon til barnet, og forklare hva de mente ved å fortelle om en hendelse eller situasjon.

Det første Guro kommer på når hun skal beskrive sin relasjon til Adrian, er ”kjærlighet”. Hun forteller så at det er vokst frem et bånd til Adrian som hun beskriver som ”følelsesmessig avhengighet”. Hun utdyper dette med at hun noen måneder etter at Adrian var flyttet til dem, ikke opplevd noe problem med å la han være på ferie noen dager hos sine slektninger, men at dette nok hadde føltes vanskeligere nå. Hun sier hun kan føle seg ”sliten og lei”, men at hun har mye ”ømheter og sympati” for han og et ønske om å ”beskytte” han. Guro viser til en balansert beskrivelse av relasjonen til Adrian, der hun tar med både negative og positive sider. Det at Guro beskriver en følelsesmessig avhengighet til barnet kan tyde på at barnet fyller et behov hos Guro som kan sees i sammenheng med hennes sterke ønske om å bli mor og å kjenne morskjærlighet.

”Glede” er det første ordet Sandra bruker for å beskrive forholdet til Marie. Hun forteller om hvordan både Marie og hun selv gleder seg over å være sammen med hverandre og at de har det veldig bra når de er sammen. Så kommer det ganske kjapt etter hverandre; ”omsorg, sjalusi, trygghet og følelser”. Om sjalusi sier Sandra at det er problematisk med biologiske foreldre, og at dette er vanskelig for dem begge;

for meg så er det... hun er min på en måte. Og det tror jeg nok at er veldig vanskelig for henne også. Hun er veldig glad i sine foreldre (...) Jeg føler at hun er mer sånn der --- ja at hun kanskje ville bo... vært mer hos de andre enn hva søsteren hennes vil da, om du forstår? Og det sliter jeg med og det tror jeg hun også sliter med.

Linn synes det er vanskelig å skulle sette ord på relasjonen til Jenny. Hun tar ett og ett ord og forteller deretter kort om hva hun legger i dette. Hun åpner med å si at det er ”tillit” mellom dem fordi Jenny ikke er redd for å komme å spørre dersom hun lurar på noe. Deretter forteller hun at de har det ”gøy” sammen; ”vi leker sammen, spiller ball, står på ski, vi aker sammen”. Linn forteller at de har ”stille tid og nærhet” når de ser på tv om kvelden og Jenny kryper oppi fanget hennes. ”Tid” er også et ord som Linn bruker for å beskrive relasjonen fordi hun og samboer bytter på å ha alenetid med Jenny og broren. Bevisstheten rundt å bruke tid alene sammen med Jenny, kan styrke relasjonen mellom dem.

Det første Synnøve nevner er at forholdet mellom henne og Ole er ”generelt godt, positivt og hyggelig”. Hun gir så uttrykk for at dette var et vanskelig spørsmål og stopper litt opp. S: ja, hva er det som dukker opp da? ----- altså han har jo... jeg ser at han har veldig mye sånn godhet i seg og, jeg ser jo det.” Beskrivelsene av hva hun legger i ordene er lite utfyllende og mer generelle som; ”han bryr seg om andre” og ”han har jo mye positivt i seg”. Beskrivelsene til Synnøve synes som lite balanserte, og selv om begrepene i seg selv er positive gir hun generelle beskrivelser av hva hun legger i disse.

Irene gir uttrykk for at hun synes det er vanskelig å skulle beskrive relasjonen til Martin med fem ord og kommer tilslutt kun frem til tre. Når hun får tenkt seg litt om sier hun at de har mye ”humor” sammen og at de er ”trygge” på hverandre. Så forteller hun at hun er ganske ”streng” og at dette nok gjør at han blir trygg også. Etter disse tre ordene utbryter hun; ”vet du, det er helt stopp!” Irene vektlegger at det å skape forutsigbarhet i hverdagen til Martin er en viktig del av relasjonen dem i mellom. Det at Irene fokuserer gjennomgående på forutsigbarhet og grenser, kan henge sammen med Martins autisme.

Helle åpner med å reflektere rundt hvorvidt hun kan bruke ordet ”tillitsfull” om forholdet dem i mellom; ”Men det er litt vanskelig å si hva som er tillit og hva som er en sånn relasjonsskade som gjør at han har tillit til alle, da...” Hun oppsummerer med at hun vil bruke tillit likevel, fordi hun stoler på han og hun synes at han viser tillit til henne. Helle stopper så litt opp og synes det er vanskelig å skulle finne flere ord; ”for det du gjør det gjør du jo bare av deg selv, liksom”. Hun sier så at forholdet deres er preget av ”gjensidig respekt, et godt fellesskap, muntert og morsomt.” Helle kommer med beskrivelser til hvert av ordene som alle knyttes til ulike hendelser. De er utfyllende og gir et bilde av hvem barnet er og hvordan fostermor opplever deres relasjon.

Killén (2010, 2013) sier at det er av avgjørende betydning at barnets omsorgsperson engasjerer seg positivt i barnet og at et slikt følelsesmessig engasjement innebærer at barnet blir møtt med omsorg, respons, stimuli, struktur og grenser. Det som trekkes frem som det viktigste er at omsorgspersonen evner å glede seg over barnet og at engasjementet overfor barnet er fylt av en slik glede. I avsnitt 4.1 blir den affektive tonen presentert. Som veileder vil det være nyttig å forfølge første inntrykket av hvilken følelse fostermors oppfattelse av barnet er preget av; glede, engstelse, stolthet, sinne etc.

Når barnet fyller behov hos fostermor, enten følelsesmessig eller med ved at barnet tilpasser seg fosterhjemmet i overdrevent grad, kan det sees i sammenheng med deres historie som omsorgsviktede barn. Barn som er utsatt for omsorgssvikt har ofte en oppfatning av at de kun får omsorg når den voksne har bruk for dem (jfr. kapittel 2.4 denne studien). Utfyllende og balanserte beskrivelser av relasjonen til fosterbarnet kan tyde på at fostermor har stor aksept for barnet slik det er og at relasjonen er preget av fostermors sensitivitet overfor barnet. Generelle, motstridende eller svært stereotype beskrivelser kan tyde på en stor avstand i relasjonen, at fostermor ikke er så tilstede i relasjonen eller at fostermor ubevisst er opptatt av at egne behov blir møtt.

4.2.3 Fostermødrenes forståelse for barnets følelsesmessige erfaringer og barnets behov, når barnet oppleves som vanskelig eller trenger trøst

Som en naturlig følge av at innflyttingen i fosterhjemmet er preget av en bli kjent periode, er fosterforeldrene opptatt av å lære barna hvordan ting fungerer i deres hjem. Dette er krevende i form av tid og energi. Flere av fostermødrene forteller at de blir *utålmodige* og at det vekker en form for *motvilje* i dem, når barnet oppleves som vanskelig å ha med å gjøre. For de fostermødrene som også reflekterer over hvordan barnet har hatt det før det flyttet inn til dem, kommer dette frem som en hjelp til å møte barnet.

Utfordrende sider ved barnet

En stor utfordring for Sandra er at Marie bruker lang tid på å lære seg enkle ting, og at hun glemmer det hun lærte dagen før. Sandra beskriver hvor energikrevende det er å være tålmodig og ikke miste besinnelsen. Dette er en utfordring som bare har vokst den tiden barnet har bodd hos dem. Noen ganger klarer hun ikke å møte barnet slik hun gjerne ønsker;

jeg har lyst til å skrike høyt. Det gjør jeg noen ganger og; jeg går på do (ler litt). Fordi det er en sånndet er en sånn tålmodighetstest-----og den blir på en måte klarer og klarer jo lenger... i begynnelsen ...jeg kan ikke huske at vi gjorde det, at det var en sånn kamp, men---- det er noe...jeg kan heller være ute hele dagen, men akkurat det å gjøre en ting hun ikke får til, eller som på en måte vi jobber mye med, tar så ekstremt... det tar så mye energi av deg, du bruker hodet så ekstremt.

Dersom Sandra forlater Marie når Marie ikke mestrer eller utagerer, kan dette oppleves som en avvisning av Marie. Fordi utfordringene med Marie blir så store og varer over tid, blir Sandras evne til å stå i det og være trygg og tilgjengelig for Marie svekket. Dette kan sees i lys av teori om å regulerer følelser og markert speiling, der det som er avgjørende for at barnet skal kunne forstå og håndtere egne følelser, er at det opplever at dette er delt med og akseptert av omsorgsgiver (jfr. avsnitt 2.3.1 denne studien).

Sandra forteller videre at det er umulig for henne å sette seg inn i barnets situasjon fordi oppveksten er så grunnleggende forskjellig. Det å få kjeft eller en konsekvens for dårlig oppførsel, er en måte å bli møtt på som Marie reagerer svært negativt på;

(...) Da blir hun lei seg. Det klarer hun ikke. Ja, det er kjempevanskelig. Hun forstår det ikke. (...) Jeg prøver å forklare henne, være rolig fordi at hvis jeg blir irritert det hjelper jo ikke noen ting. ---- så pleier jeg å vente til hun er klar for å prate og så forklarer jeg det på en enklest mulig måte slik at hun skal kunne forstå det.

Guro forteller at hun synes det er vanskelig når Adrian er sutrete og lager en slags klagelyd. Hun beskriver at dette gjør henne sur og lei, men at hun ikke tror at han ser det på henne. Så forteller hun om hvordan hun har endret sin måte å møte han på i slike situasjoner etter å ha mottatt veiledning på dette;

For at jeg gjorde feil før. Når han skrek og trassa så kanskje jeg reagerte ubevisst med en slags avvisning. Litt sånn at; ok, så løper du inn i stua og sutrer litt på sofaen, og så står jeg her og så er vi i hver vår surhet med litt sånn avstand, og hvis du trekker deg unna meg så har jeg respekt for det og så trekker jeg meg unna og.

Guro beskriver her hvordan hun tidligere reagerte på atferden til Adrian uten å se det grunnleggende behovet han hadde for at hun var nær ham. Etter å ha fått en bedre forståelse for hvordan barn med tilknytningsvansker reagerer har hun lært en ny strategi for å kunne være Adrians trygge base; ”Så når han oppfører seg urimelig og griner og trasser og sånn, så må jeg heller være fysisk og heller komme og involvere meg da, og gi han trøst og prøve å fortelle han og sette ord på hans følelser da (...) det er ikke bevisst hos han hvordan han reagerer.” Guro sier det er lettere å møte Adrian etter denne nye forståelsen, men at det også gjør henne sliten innimellom. Hun forteller at hun har kjent på følelsen av å ikke orke mer og at omsorgsoppgaven kan oppleves som overveldende stor.

Linn opplever ikke at det har vært utfordrende å få Jenny til å følge nye regler og grenser hos dem. Hun forteller at både hun og samboeren er strenge og at barna vet godt hva de har å forholde seg til. Jenny hadde flere raseriutbrudd i begynnelsen, men Linn sier at hun nå har skjönt at hun ikke kommer noen vei med slik oppførsel, fordi det ikke ender med at Jenny får viljen sin. Grenser i familien har de laget i sammen med ungene, og dersom de brytes snakker de sammen om dette og minner dem på hva som er reglene. Linn forteller at Jenny nok tar det mer ut i barnehagen fordi de der ikke har mulighet til å være like konsekvente som det de er hjemme. ”Så det var jo godt når vi slapp de (raseriutbruddene min merknad). Men altså hun fikk jo ikke viljen sin likevel. Det var okay, så hyler hun i ti minutter og så gav hun seg så altså det var jo godt når hun skjønnte at det funker ikke.” Linn beskriver sin oppdragerstil som

konsekvent og forutsigbar. Det at Jenny er vanskeligere å ha med å gjøre i barnehagen enn hjemme forstår hun som at barnehagen ikke har like stor kapasitet til å følge opp.

Synnøve synes det er utfordrende å forholde seg til en side ved barnet som hun omtaler som ”surhet”. Hun beskriver det som et gjennomgående særtrekk ved gutten og setter det i sammenheng med at han er bortskjemt med å få viljen sin. Det kommer mest til syne i konflikt med broren og Synnøve forteller om hvordan dette noen ganger fører til at hun må heve stemmen for å få han til å høre eller slutte å terge.

Jeg prøver å være rolig da. Jeg kjenner jo på at det kan koke litt, ikke sant, og jeg kan også bli morsk...heve stemmen...og være litt sur. Sånn...ikke for å skremme han, men for at nå godtar vi ikke mer av dette her og nå får det være nok (...) da setter jo han litt sånn stemningen og så blir vi litt sure og da...

Synnøve sier hun også snakker med gutten om hvorfor de måtte være strenge med han og forklare at han ikke får lov til å oppføre seg slik. Etter en slik prat går han ofte litt for seg selv for så og komme tilbake igjen og ”så er han seg selv liksom.”

Helle beskriver Liam som en aktiv og virksom gutt. For Liam er det viktig å mestre og han har et stort konkurranseinstinkt og pågangsmot. I situasjoner der Helle må sette grenser for Liam, blir hans pågangsmot en utfordring. Helle har flere lange situasjonsbeskrivelser av hvordan hun lar seg imponere av Liams utholdenhet og kreativitet. Hun forteller også om hvordan dette utfordrer henne. Hun er opptatt av at han ikke skal få ”slippe unna”, og at det er viktig at de prater sammen om uenigheter. Hun reflekterer over hvordan hun kan forstå og relatere til hans opplevelse av situasjonen, men at måten han reagerer på må justeres. Helle sier at Liam må være ”mentalt klar for det” når de skal snakke sammen om uenigheter, og sier at hun har gir han tid til dette. Hun ser at han har endret seg den tiden han har bodd hos dem, fordi han nå har et større behov for å snakke og forklare sin side av saken. Helle forteller at Liam har begynt å søke blikket hennes når situasjoner oppstår der han føler seg urettferdig behandlet. Hun opplever at han roer seg ned når hun *bekrefter* med et blikk eller nikk at hun *forstår* hva han reagerte på.

For det første han har lyst til det er jo å slå. Samme når de leker så hvis det blir litt voldsomt og noen bare puffer litt til han sånn i leken, så flyr han opp og bare har lyst til å gyve på liksom. Du ser at han har skikkelig lyst til å bare gå rett på og ta igjen. Men så skjer det noe i den prosessen på vei bort på en måte. At du ser at -han teller helt sikkert til ti- han tenker og da hjelper det for han å se på en av de

voksne. At da særlig meg da hvis jeg har vært der, så ser han på meg og så bare nikker jeg litt sånn at; ”nå må vi tenke,” liksom, så da liksom; ”han DYTTE meg,” liksom. Da må... vil han prate om DET. For da har han kommet dit hen at han, jeg så jo hva som skjedde og det er ikke riktig.

Helle sier at hun kan føle seg litt ”trassen” og ”utålmodig”, men at hun ikke kjenner på frustrasjon eller at hun blir lei seg. Hun beskriver en indre dialog om hvordan hun først tenker at hun ikke har tid her og nå til å ta det, men at hun så stiller seg et spørsmål om hvorfor hun ikke har tid. Hun summerer opp med at dette her er jobben hennes og at dette er noe hun må ta seg tid til.

Gjennomgående i intervjuet med Irene løftes det frem betydningen av forutsigbare rammer og grenser. Martin er autist og har følgelig et stort behov for forberedelser og gjentakende mønstre i hverdagen. Irene forteller at de bruker mye tid på dette og at han responderer godt på det. En utfordring for Irene er at Martin kan ha et svært grovt ordbruk når han opplever motgang. Dette jobber de med ved å fortelle han at det ikke er lov til å snakke slik hos dem. Irene tror at dette er ord han har hørt andre si og at han egentlig ikke vet hva de betyr. Hun forteller at det har blitt mindre av det nå og setter det i sammenheng med at han er blitt tryggere i sin situasjon hos dem. Irene sier at de ikke er så opptatt av det han gjør som er negativt, men at de forsøker å fokusere på det som er positivt fordi det kan bli slitsomt for han å hele tiden få høre at ”det er ikke lov og det er ikke lov.”

Helle, Sandra, Guro og Irene balanserer sine fortellinger om utfordringer ved barnet, med refleksjon rundt hva barnet har gjort av erfaringer tidligere. De tar dermed barnets perspektiv og forsøker å sette seg inn i hvordan situasjonen forstås av barnet og forklarer barnets oppførsel og det behovet de ser hos barnet, med hva barnet har opplevd tidligere.

Å møte barnets følelser

Marie var ikke vant med å snakke om følelser og viste lite empati overfor andre. Sandra sier at hun derfor har vært opptatt av å sette ord på følelser, både Maries følelser og sine egne følelser. Ett år etter innflyttingen begynner hun å se at Marie setter ord på følelsene sine. Sandra setter dette i sammenheng med at Marie da begynte å bli tryggere på dem og sier at hun er glad for denne utviklingen. Nå opplever Sandra at Marie søker til henne når hun slår seg og trenger trøst. Sandra forteller hvordan hun opplever det å skulle trøste Marie;

jeg opplever det som at hun trenger veldig mye mer enn noen... altså som jeg går og tenker på hele tiden. Noen ganger kan jeg bli litt sånn ”opp igjen, det går fint”, og da blir hun helt fra seg og så er det sånn ”men, kjære vene, det gjorde da ikke så vondt?!” ikke sant, man tenker jo sitt. (...) og så må jeg tenke meg om litt igjen at hun trenger å sitte litt på fanget for eksempel istedenfor å bare si ”opp igjen.” Jeg må liksom tenke meg om noen ganger.

Sandra ser det som utfordrende å møte følelsene til Marie, fordi de oppleves som voldsommere enn situasjonen skulle tilsi og derfor vanskelig å relatere seg til. Sandra har merket at Marie etter hvert har endret seg og at hun nå viser flere følelser og søker til henne for trøst. ”Hun trenger det veldig mye mer enn noen” er perspektivet til Sandra.

Guro sier om Adrian at han er mer innadvendt når han blir emosjonell. De har derfor vært opptatt av at han skal få lov til å gråte når han har det vondt, og å fortelle han at det er en sunn reaksjon. Hun forteller om at han tidligere tålte veldig mye smerte uten å si ifra, og at de jobbet med å overdrive trøstetaten ved å si ”au, au” og blåse på når de så at han slo seg uten å gi uttrykk for smerte; ”(...) han er blitt mye flinkere til det så da er jeg og flinkere til å trøste. Og det synes jeg ikke er vanskelig å trøste et barn som har det vondt.” Guro viser her hvordan hun ser Adrians grunnleggende behov for trøst, selv om han i sin atferd ikke uttrykker at han trenger trøst. Gjennom dette har han utviklet seg til å kunne gi uttrykk for følelser og smerte.

Linn opplever at Jenny er lei seg i forbindelse med samvær. Hun lukker seg når Linn forsøker å snakke om dette. Hun velger derfor å ikke presse på, men forbereder barna på hvor lenge samværet vil vare og å fortelle at foreldrene gleder seg til de kommer. Dersom Jenny slår seg forteller Linn at det så vidt kommer et hyl og at hun kan sitte på fanget for å få trøst i to minutter før hun prøver på det samme en gang til. Linn forteller at hun selv synes slike situasjoner er uproblematisk for egen del og beskriver seg selv som ”ikke sånn overhysterisk.” I dagene før det skal være samvær er Jenny imidlertid ikke så tøff, forteller Linn, som forklarer at hun opplever det som veldig vanskelig å ikke kunne si til Jenny at hun skal få slippe å reise på samvær om hun ikke har lyst. Istedenfor forsøker Linn å hjelpe Jenny med det hun kan:

(...) hun blir lettere lei seg uka før hun skal til foreldrene sine. Og da har det helt sikkert noe med at hun vet at det skjer noe snart så det er helt sikkert det som ligger under. For det er klart at da kan... for hun er ei kjempetøff jente hun gråter sjelden, men da kan et lite, på en måte, et lite skrubbsår være kjempestort i forhold til det det vanligvis ville vært (...) Det er egentlig ikke det skrubbsåret det handler om, men det er det hun vil snakke om. Hvis jeg prøver å styre inn på om hun gruer seg og om

det er noe, da kutter hun helt ut. Så da konsentrerer vi oss om det kjempestore skrubbsåret og gjør det vi kan for at det skal bli bra i hvert fall, for det kan jeg gjøre noe med.

Linn unnlater å snakke med Jenny om hva det er som plager henne fordi hun opplever at hun lukker seg når hun spør dirkete. I stedet viser Jenny hva det er hun *er* klar for å snakke om, nemlig skrubbsåret. Linn ser og forstår Jenny, og velger å ikke presse seg på. Ved å fortelle at foreldrene gleder seg og hvor lenge de skal være der, forsøker Linn å forberede og oppmuntre Jenny før samværet. En mer sensitiv måte å gå frem på kunne vært å fortelle en historie om andre barn som er i lignende situasjoner eller eventuelt triangulert en samtale sammen med saksbehandler fra barnevernet. Ved å løfte frem foreldrenes behov, kan det skapes en skyldfølelse hos barnet fordi det kan oppfatte seg selv som ”slemt” som ikke gleder seg når foreldrene gjør det.

Synnøve beskriver Ole som en tøff og robust gutt som tåler mye. Hun forteller at når han slår seg kommer han bort til henne eller mannen for å få en klem og kanskje et plaster. Han er raskt på vei ut igjen og ikke så opptatt av trøst. Ole er en gutt som ikke uttrykker så mye følelser, men i forbindelse med samvær merker Synnøve at han ikke er ”helt seg selv.” Synnøve forsøker å holde en vanlig hverdag også i disse periodene og hun spør han ikke om hva det er. Dersom Ole selv tar initiativ til å prate om det, så prater de sammen om det. Synnøve forteller; ”(vi) prøver å forklare at sånn og sånn er det er og at sånn og sånn er det her. Så det gjør vi.”

Linn og Synnøve ønsker å være en støtte for barna, men velger å la barna selv styre om det vil benytte seg av dem eller ikke. De er derfor i mindre grad bevisste på om det kan være slik at barna har behov som de ikke gir tilkjenne.

Irene forteller også at de gangene Martin har vært lei seg har vært i forbindelse med samvær. Bortsett fra samværene har hun ingen historier om at Martin har slått seg eller vært lei seg. Når de henter han hos familien hans etter samvær gråter han, og synes det er vanskelig å reise. Dette går fort over når han er i bilen med Irene og de to sitter og prater sammen. Hun sier at det har forundret henne hvor fort det går over når han er kommet inn i bilen hos dem. Helle forteller også om en gutt som tåler mye og som ikke gråter lett. ”Han skal slå seg skikkelig før han griner. Da må det være hardt.” I begynnelsen tror Helle at Liam opplevde det som flaut å gråte, men den siste tiden har han begynt å komme til henne for trøst når han

gråter. Hun har likevel blitt overrasket flere ganger i situasjoner der Liam plutselig gråter voldsomt uten at Helle selv kan se at det skulle være noen foranledning til det. Helle sier at hun ser en litt sår person bak den tøffe fasaden hans og at det viser seg i situasjoner som han ikke opplever å mestre eller føler seg urettferdig behandlet; ”Da vil han gjerne være i fred, da går han vekk, hvis han vil gråte (...) så har vi pratet litt om det at det er greit å bli lei seg og vi trenger ikke være enig om alt, men vi må fortsatt prate om det og bli venner igjen.”

Sandra, Guro og Helle forteller om hvordan de forsøker å lære barna nye strategier for å håndtere sine følelser. Guro uttrykker dette klarest, men er også den eneste av dem som forteller å ha fått veiledning på nettopp dette. Helle og Sandra viser også at de har en forståelse for at barna må møtes på en annen måte enn trygge barn. Sandra beskriver hvordan hun må ta seg sammen for å klare å holde på Maries perspektiv når hun trøster henne. Helle er samtidig opptatt av å lære Adrian noen samspillsregler der det å prate sammen og bli venner igjen etter en konflikt står sentralt.

4.2.4 Fostermodrenes ønsker for barnets fremtid

Sandra gjentar flere ganger under intervjuet at hun opplever det som ”veldig vanskelig” og at hun er ”veldig bekymret” blant annet fordi Marie er så ukritisk til gutter og menn. Hun bekymrer seg for hvordan det skal gå med skolestarten, om Marie kommer til å bli ertet fordi hun ikke klarer å konsentrere seg og om hun klarer å sitte i ro. Sandra håper at Marie skal bo der til hun blir voksen og at hun skal bruke hennes brudekjole når hun gifter seg; ”det har hun lyst til (...) det kunne jeg også...det hadde vært litt morsomt.”

Det første Guro nevner om hva hun ønsker for Adrian, er at han skal få seg en venn i barnehagen og at han ikke skal bli mobbet. Adrian fungerer på et nivå til en to/tre åring og har følgelig utfordringer både sosialt og språklig. Guro håper på at han skal kunne klare å ta igjen de hullene han har faglig; ”og skulle ikke det så skje, så får han jo et godt liv likevel. Jeg tror det skal gå bra uansett (...)” Hun forteller likevel at hun bekymrer seg for dette og at hun hele tiden føler at hun burde stimulert han mer. Hun ønsker også at Adrian skal bli trygg på henne og fosterfar, og at han skal vite at de alltid vil være der for han. Hun tror også at han

kanskje kommer til å komme i opposisjon til biologiske foreldre når han blir eldre fordi han da vil forstå mer av det han har vært igjennom.

Linn sier at hun ønsker at Jenny skal lære seg å styre temperamentet sitt og velge sine kamper med omhu. Linn sier at dette tror hun kommer når Jenny skjønner at hun ikke kommer noe vei med oppførselen sin likevel. Linn ønsker også at Jenny skal fullføre videregående skole og få en stabil jobb. Linn sier at Jenny skal vite at hun alltid har et hjem hos dem. Når hun blir spurt om hva hun bekymrer seg for, trekker hun frem at hun er bekymret for hva som skjer med barna dersom det blir besluttet at de skal flytte tilbake igjen til foreldrene sine.

Synnøve sier hun ønsker at Ole skal bli en blidere gutt som skal kunne tåle å tape innimellom. Han har begynt på idrett og hun ser at i slike miljøer er det viktig å kunne takle både å vinne og å tape. Utenom dette har hun mest generell beskrivelse av hva hun ønsker for Ole som hun går over til å omtale som ”de” i betydning han og broren;

Jeg håper jo at han skal vokse opp og bli en grei og ordentlig gutt da, og mestre ting i samfunnet, liksom, å klare å være en vanlig borger liksom (...) de har jo allerede mye positivt, så vi ønsker bare det at de skal bli sunne og kjekke gutter som kommer til å klare seg.

Hun forteller at hun engster seg for temperamentet hans og hvordan dette kan påvirke hans forhold til jevnaldrende særlig i ungdomstiden; ”Jeg tror kanskje han kan bli en tøff tenåring.”

Irene forteller om hvordan hun var veldig bekymret for skolegangen til Martin. Han kom ofte i konflikt med de andre elevene og ble kalt ”Slemmingen” av de andre elevene. Irene var også bekymret for at han etter hvert ville kunne få igjen fra de andre når han var slem, og at det ville være svært vanskelig for han. Dette har Irene snakket mye med Martin om og de har hatt en god dialog med skolen. ”Det var jo en grunn til at han var slem. Han styrer jo ikke alt selv. Men ... det skal nok skolen og ha ros for at det har forandret seg frem til nå, så får vi bare håpe på at det fortsetter å forandrer seg positivt.”

Helle sammenligner måten hun tenker om Liam på med hvordan hun tenker om egne barn. Hun sier at bekymringene handler om de ytre påvirkningen, hvilke venner de får og hva det kan føre til i negativ retning. I tillegg beskriver hun hvordan hun ser en side ved Liam som

hun på den ene siden lar seg fascinere av, men på den andre siden blir bekymret for; ”(...) han er nok kanskje mer eksperimentell enn mange, tenker jeg litt.” Hun forteller videre hvordan Liam snakker om at han fortsatt skal kjenne henne når han blir voksen; ”så vi prater litt om det når han blir voksen. Da skal vi sende SMS til hverandre på bursdager og så må vi komme og lage mat sammen og sånn. Så jeg ser det for meg om noen år når han skriver, ”Skjer` a?!!” på telefonen! Haha.”

Å lære barnet til å styre temperamentet sitt synes som et gjennomgående ønske hos alle seks fostermødrene. Det fostermødrene bekymrer seg for, kan sees i sammenheng med det de opplever som utfordrende ved barnet. Bekymringer kan stå i veien for den innsikt eller forståelse fostermødrene har for barnets behov, og deres sensitivitet overfor barnet (Oppenheim & Koren 2002, Ainsworth et al. 1978). I biologiske dyader er det gjort undersøkelser som viser at mødre med barn som har kliniske problemer, har oftere uengasjerte eller forvrengte representasjoner av barnet sitt (Benoit et al. 1997). Undersøkelsen sier ikke noe om hvorvidt mødrenes representasjon kommer som en følge av utfordringene med barnet, eller hvorvidt barnets problemer kan spores tilbake til mødrenes uengasjerte eller forvrengte representasjoner av barnet.

Flere av bekymringene som fostermødrene i denne studien beskriver synes ikke å være overdrevne eller irrelevante. Barna de har boende hos seg har mest sannsynlig flere utfordringer sammenlignet med andre barn, med bakgrunn i omsorgssvikten de har vært utsatt for. Det er likevel en utfordring for relasjonen mellom dem og barnet dersom den affektive tonen i fostermors fortelling er bekymring eller engstelse. Hvordan fostermødrene kan balansere sin bekymring for barnet kan være et tema i den individuelle veiledningen. Hvis bekymringene fostermødrene har kan gi dem løsningsstrategier på sikt, kan denne brukes konstruktivt i fostermors håndtering av de utfordringene ved barnet som var utgangspunktet for bekymringen. En løsningsfokuset tilnærming til slike bekymringene i veiledningen kan dette på sikt føre til at bekymringen ikke lenger blir styrende i relasjonen fordi det er utarbeidet en strategi for å håndtere den.

4.3 Hva synes fostermødrene har vært nyttig veiledning og hva har de savnet?

Sandra og mannen har gått til parveiledning en gang i måneden for å få hjelp til å takle den nye situasjonen som fosterhjem og bevare parforholdet. De har også gått på Trygg Base kurs i regi Bufetat og hadde hyppige besøk av saksbehandler fra barneverntjenesten i starten av plasseringen. Det Sandra trekker frem som mest nyttig er et kurs om konflikthåndtering som hun og mannen deltok på i regi Bufetat. Det de lærte her minner de hverandre på i hverdagen og forsøker å integrere det i familiens samspill. På spørsmål om hva Sandra har savnet veiledning på svarer hun; ”ja, det er det her med hva de (barna, min merknad) ikke kan noe for rett og slett. Og det her med hvordan ... jeg skulle gjerne visst hvordan jeg bare kan la det være. Synes det er kjempevanskelig! (...)” Sandra forteller om hvordan små endringer i hverdagen går utover Maries konsentrasjonen på andre ting, og at dette for Sandra blir et irritasjonsmoment. Det er dette hun kunne ønske hun kunne klare å ikke bli så oppgitt over.

Guro uttrykker en skuffelse over å ha fått lite veiledning og oppfølging. Hun tror at barneverntjenesten nok har tenkt at hun ikke trenger så mye veiledning og at hun selv må ta ansvar for å skaffe seg informasjon om barn med tilknytningsvansker. Etter at Adrian hadde bodd hos dem en stund begynte det å gå utover forholdet til henne og samboer. Når dette kom frem på et møte med barneverntjenesten fikk de hjelp og et par timer med familieveiledning. Denne veiledningen har vært nyttig for dem, men Guro sier hun kunne ønske de hadde fått hjelp tidligere;

Jeg tror det er sånn at når du en strekker ut en hånd og spør om hjelp så får en det. Ellers så synes jeg det har vært litt sånn overfladisk. At min erfaring er at de barnevernspedagogene, eller hva de heter (...) de er liksom overarbeidet. De har så mange mennesker da, så mange barn å forholde seg til, så jeg synes at når de har pratet om min gutt så har jeg ikke kjent meg igjen i beskrivelsene liksom.

Linn forteller at hun er veldig godt fornøyd med Trygg Base kurset og at hun gjerne vil fortsette å ha tilhørighet til en slik gruppe også etter at kurset er over. Det hun trekker frem som mest lærerikt er samtale med andre fosterforeldre der de deler erfaringer og får innspill på mulige måter å møte barnet på. Om oppfølgingen fra barneverntjenesten sier hun; ”Altfor

dårlig!(...) så nei, jeg synes ikke de har gjort en kjempegod jobb. Men jeg har en god tone med de for jeg gidder ikke å krangle med de, det gjør jo bare ting vanskeligere for meg selv.”

Synnøve er godt fornøyd med oppfølgingen fra barneverntjenesten. De har hatt mange hjemmebesøk og Synnøve opplever at saksbehandler stort sett er tilgjengelig. Synnøve har også vært med på Trygg Base kurs, men hun foretrekker den individuelle veiledningen hun mottar av saksbehandler; ”vi har kanskje syntes at veiledningen eller ... rett og slett bare gjennom en saksbehandler er vel så bra vi da. Og så kunne åpne seg for et menneske. For der sitter vi jo i ring, vet du, med mange fremmede så det er litt sånn...”

Irene omtaler den veiledningen hun har fått som ”luksus.” Hun og mannen har veiledning en gang i måneden, noe de har hatt siden oppstarten av den første plasseringen de mottok. De har derfor forholdt seg til den samme veilederen i flere år, og føler seg fortrolige med henne. Kontakten med barneverntjenesten har det vært så som så med, men Irene understreker at de har et godt forhold og at hun ringer dersom det er noe hun lurar på. Fremover vil det også kunne bli aktuelt med veiledning fra BUP, men Irene vet ikke i forhold til hva dette skal være.

Helle har også deltatt på Trygg Base veiledning og roser dette programmet. Hun er også godt fornøyd med oppfølgingen hun har fått fra barneverntjenesten, selv om denne har vært av mer generell karakter. Hun forteller at det for eksempel er godt at hun bare kan henvise til barneverntjenesten når det gjelder spørsmål omkring samvær. Helle forteller at hun også har meldt seg på kurs som Bufetat har invitert til, og at dette har vært nyttig;

for meg så har det vært viktig å få bekreftet at det ikke er en spesiell situasjon, eller at det ikke er en spesiell ting som gjør det, men at det (...) ja når det er en forelesning om det så sier det seg selv at det er flere som opplever det.

Det har også økt Helles bevissthet omkring viktigheten av å bekrefte Liams tilhørighet med sin biologiske foreldre som hun opplever at han er veldig glad i.

4.4 Oppsummering av resultater

I denne studien vises det at motivasjonen for å bli fosterhjem er ulik for de fostermødrene som har egne barn fra før og de som ikke har barn fra før. Dette er ikke et overraskende funn, da det å melde seg opp som fosterhjem for mange er et resultat av ufrivillig barnløshet. Om dette preger fostermors oppfattelse av barnet, og i så fall på hvilken måte, kan være nyttig kunnskap for saksbehandler inn i videre oppfølging og veiledning av fosterhjemmet. Det kan virke som om fostermødrene med biologiske barn er mer opptatt av at barnet skal passe inn i deres familie, og da spesielt alderen og egenskaper ved barnet. Slike hensyn trenger ikke fostermødrene uten biologiske barn å ta, og resultatene kan gi et inntrykk av at de er mer opptatt av å dekke sitt følelsesmessige behov for å bli mor.

Fosterforeldrenes oppfattelse av barnet er forsøkt belyst ut i fra deres fortellinger om hvordan de forsto barnets atferd i den første tiden etter innflyttingen og hvilket følelsesengasjement som fremkommer. Resultatene viser at informasjon om barnets bakgrunn blir sett på som viktig av fostermødrene for å klare å forstå barnets behov når barnet tildekker eller undertrykker sine følelser. Den affektive tonen som kommer frem i intervjuene, varierer fra fostermor til fostermor, men også fra hvilket tema de snakker om. Bekymring eller engstelse for barnet synes som et gjennomgående tema i denne studien.

Resultatene viser videre at opplevelse av veiledningsbehov og oppfølgingsbehov varierer hos fostermødrene. Det som synes som en tendens i materialet er at de i forholdene der barneverntjenesten er lite aktive overfor fosterhjemmet, er det en usikkerhet hos fosterforeldrene rundt rolleavklaringen mellom fosterhjem og barneverntjenesten, og de synes usikre på hva som er forventet av dem og hva de kan forvente av barneverntjenesten. Resultatene viser også at Bufetats sine kurs og deres Trygg Base veiledning er populært og at de fleste fostermødrene opplever det som positivt å kunne dele erfaringer med andre i samme situasjon.

Det er kun Irene som mottar individuell veiledning i forhold til barnet hun har boende.

5 Drøfting av metode og resultater

5.1 Metodediskusjon

I metodediskusjonen vil vurderinger rundt forhold som kan ha påvirket studiens resultater og tolkningen av materialet bli foretatt. Først blir det reflektert rundt forskning på utsatte grupper som barn under omsorg av det offentlige er, så følger refleksjon rundt bruken av kvalitativt intervju som metode og deretter blir det vurdert forhold ved intervjusituasjonen som kan ha innvirkning på resultatene. Tilslutt vurderes studiens overførbarhet.

Forskning på utsatte grupper

Samtykke til deltakelse og konfidensialitet er sentralt i forskning som involverer personlige opplysninger. Spesielt skjerpet er dette når studien berører utsatte grupper, og barnevernsbarn regnes som dette. Dette ble diskutert med Norsk Samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD) som kom frem til at ved anonymisering ville ikke dette prosjektet berøre vilkårene i personopplysningsloven. NSD gav strenge føringer for hvordan utvalget skulle bli gjort, rekruttert og hvordan materialet skulle oppbevares og håndteres. Dette innebar blant annet at transkripsjonen ikke kunne gjøres i dataprogram, men måtte føres inn direkte fra båndopptaker. Dette ble begrunnet med at fosterforeldrene i intervjuet ville kunne nevne barnets navn og andre opplysninger som direkte eller indirekte ville kunne spores tilbake til rette vedkommende. I tillegg ville det være opp til barneverntjenestene om de vurderte at de kunne gi ut opplysninger om barnet eller ikke. Som det er skrevet tidligere varierte det hvordan de ulike barneverntjenestene vurderte min henvendelse i forhold til deres taushetsplikt.

5.1.1 Intervju som metode

Metodisk tilnærming handler om hvilke verktøy forskeren har benyttet for å besvare forskningsspørsmålet på best mulig måte. Valg av metode vil følgelig være avhengig av hva man ønsker å finne mer ut av og hvilken innfallsvinkel man velger (Silverman 2005). I denne studien er det benyttet kvalitativ forskningsintervju. Et slikt forskningsverktøy brukes

når forskeren søker å få et dypere innblikk i informantenes livsverden, deres tanker, følelser, holdninger og erfaringer (Silverman 2005, Kvale & Brinkmann 2009).

Å lytte oppmerksomt og engasjert

Med bakgrunn i de kliniske preferansene min intervjuguide har, tok jeg et valg om å være empatisk og bekreftende i intervjusituasjonen, fremfor å ha en strikt forskerrolle. Jeg fulgte intervjuguidens temaer og spørsmål, og supplerte med spørsmål der jeg ønsket en utdypning av det informantene svarte. Jeg forsøkte å være åpen for å følge informantens spor og avsporinger. I kvalitative intervju vil forskeren måtte gjøre valg mellom det å skulle være pågående for å føre intervjuet videre og det å ha en lyttende holdning (Thagaard 2010, Kvale 2009). Jeg forsøkte å balansere dette i intervjusituasjonen, for å både oppnå dybdeinformasjon men også å ivareta informantens egen fremstilling av sin fortelling. I bearbeidelsen av datamaterialet ble det tydelig for meg at jeg kunne stilt enda flere oppfølgingsspørsmål og gått tettere på enkelte av svarene informantene gav, slik at flere nyanser ville kommet frem. Det er to hovedgrunner til at disse sporene ikke ble fulgt opp i intervjusituasjonen. Det første er en vurdering rundt informantenes integritet. Jeg ønsket ikke å gå for kritisk til verks for på den måten å skape en mistillit mellom informant og forsker. Som fremmed for dem og uten mulighet til å gjøre oppfølgingssamtaler, valgte jeg derfor å ikke presse for mye på. Den andre grunnen henger sammen med den prosessen et forskningsprosjekt er en del av. Ikke alle tråder ble fanget opp der og da i intervjusituasjonen, men kom klarer frem når jeg så materialet under ett eller når jeg kunne sitte og lytte til opptakene gjentatte ganger og reflektere rundt hva informanten fortalte meg. Det er derfor blitt tydelig for meg viktigheten av å ha oppfølgingssamtaler etter denne typen intervju, slik at temaer eller løse tråder kan bli diskutert med informantene. Dette kan fremme videre refleksjon hos informanten, informanten får mulighet til å endre eller rette opp svar som kan misforstås. Det kan også tenkes at et slikt intervju setter i gang noen refleksjonsprosesser hos informantene, og at det derfor kan være hensiktsmessig både som en ivaretagende funksjon, men også som en del av en utviklingsprosess å ha oppfølgingssamtaler i etterkant.

5.1.2 Utvelgelse og rekruttering

I denne studien er det intervjuet seks fostermødre i alderen 30 - 60 år, der hovedtyngden av informantene var i førtiårene. Rekrutteringen ble gjort gjennom Bufetat som har ansvar for rekruttering og opplæring av fosterhjem i Norge. Hvordan utvalget blir gjort og hvilke informanter studien til slutt sitter igjen med, har stor innflytelse på data materialet. Det er derfor viktig å reflekterer rundt hvilken betydning utvelgelsen har hatt for resultatene som studien er kommet frem til.

Arbeidet med å planlegge metodeinnsamlingen var interessant og spennende fordi dette for meg har vært en ny erfaring. Det opplevdes som krevende å skulle være avhengig av at andre trodde nok på prosjektet mitt til at de ville bruke tid og ressurser i en allerede hektisk hverdag, for å gi meg tilgang til informanter. Både rekruttering og gjennomføring av intervjuene var avhengig av at ikke bare informantene satt av tid, men også at fosterhjemtjenesten og barneverntjenesten brukte tid på dette. Det var derfor viktig at det var interesse for prosjektet. Jeg gjorde erfaringer som ligner det metodelitteraturen beskriver; at utvalg og gjennomføring av studien ofte blir styrt av praktiske hensyn som tid, samtykke, godkjenning og ressurser (Malterud 2003).

Siden utvelgelsen av fosterhjem ble foretatt av Fosterhjemtjenesten, kan det tenkes at dette har påvirket hvordan utvelgelsen ble foretatt. Jeg har ikke hatt mulighet for å kontrollere utvelgelsen utover at fosterhjemmene jeg fikk tildelt oppfylte utvalgsriteriene jeg hadde satt. En mulig feilkilde kan derfor være at kun de fosterhjemmene som er ble ansett som gode representanter ble forespurt. Det er også slik, i følge Thagaard (2010), at personer som er villige til å delta i undersøkelser ofte er personer som opplever å mestre livssituasjonen sin, og som derfor ikke har noe i mot å åpne opp for innsyn. Det kan derfor være en utfordring at utvalget ikke presenterer mangfold av oppfatninger. I denne undersøkelsen synes dette spesielt fremtredende i måten informantene forteller om hvordan de har håndtert utfordringer i forbindelse med lite informasjon eller hvordan de beskriver kontakten med det offentlige. En overvekt av informantene fortalte også at de var aktive i å oppsøke og etterspørre kurs for å fylle på med mer kunnskap om det å være fosterhjem. Informantene fremsto derfor alle som ressurssterke kvinner.

Det er viktig å understreke at denne studien ikke gir grunnlag for å hevde funn som representative. Til det er utvalget altfor lite. Det er også et hinder for representativiteten at det kun er fostermødre som ble med i undersøkelsen. Dersom det hadde vært større variasjon i utvalget, både i forhold til alder, kjønn og erfaring, kan det tenkes at andre svar og vinklinger ville fremkommet. Kanskje burde variasjon av kjønn vært spesifisert i utvalget. Dilemmaet er hvorvidt det ville vært mulig å få nok informanter i så fall. I forkant av utvelgelsen presiserte jeg at det var den personen som hadde mest med barnet å gjøre, som jeg ønsket å intervju. Hos alle informantene var det fostermor som var den som tok hovedansvaret og som var delvis/helt frikjøpt den første tiden av plasseringen.

5.1.3 Validitet og studiens gyldighet

Studiens validitet og gyldighet handler om hvorvidt kunnskapen som er fremkommet gjennom undersøkelsen kan sies å være overførbar til andre personer og andre kontekster. For å kunne si noe om dette, må forskerens forforståelse og refleksivitet behandles.

Forforståelse og refleksivitet

Refleksivitet handler om å klargjøre sin egen forforståelse, sikre en kritisk holdning til egne blinde flekker og til hvordan disse er med på å farge studien (Malterud 2003).

Jeg har tidligere redegjort for min tilknytning til feltet barnevern, min fagbakgrunn og også for hvordan min erfaring har vært med på å inspirere til temavalg for oppgaven. Min nærhet til feltet jeg forsker på innebærer at det kan være en utfordring å ha den rette distansen til dataen (Malterud 2003, Kvale 2009). Dette var derfor et tema i veiledningen jeg hadde i forkant av at jeg startet med intervjuene. Jeg var opptatt av at jeg i denne studien ikke skulle rekruttere informanter fra regionen der jeg selv jobbet, og jeg ville presentere meg med yrkesbakgrunn i tillegg til studieretning overfor informantene. Det var viktig for meg at min innstilling og holdning til det som ville fremkomme i intervjusituasjon skulle være som forsker, men jeg var samtidig klar over at intervjuguiden er inspirert av et klinisk intervju og at det derfor ville kunne komme frem sensitiv informasjon som ville bli problematisk å håndtere i forhold til taushetsplikten. Jeg gikk inn i intervjusituasjonene med en åpen, bekræftende og lyttende innstilling. I disse intervjuene fremkom det ikke informasjon der jeg ble satt i et etisk dilemma. Det kan være at jeg også har forforståelse som jeg ennå ikke er bevisst og som kan farge hvordan undersøkelsen gjennomføres, analyseres og presenteres.

Slik er det i kvalitativ forskning der forskeren bruker seg selv som instrument i datainnsamling og også gjør analysearbeidet og presentasjon av funn (Kvale & Brinkmann 2009). Samtidig kan forforståelse og nærhet til feltet som undersøkes være en styrke i studien, fordi forskeren gjennom dette kan ha faglig innsikt og forståelse for fenomener som studeres (Malterud 2003). Jeg oppdaget at jeg i analysen av materialet opplevde det som utfordrende å skulle behandle utsagnene til informantene kritisk, og påpeke mulige svakheter i deres oppfattelse av barnet. Ved å gå tilbake til teorien og forskningen som er studiens fundament, fikk jeg hjelp til å se både spor av ressurser og spor av utfordringer i informantenes svar i en teoretisk sammenheng. Det kan være en styrke i studien at den har en tydelig teoretisk forankring i tilknytningsteori og forskning på omsorgssvikt, slik at analysen av materialet kan settes inn i en teoretisk sammenheng og ikke den subjektive forståelsen og forforståelsen til forskeren.

På lignende måte kan informanten ha sin forforståelse, for eksempel ved kjennskap til andre barnevernsarbeidere. Thagaard (2010) viser til hvordan rollene aktørene i en intervjusituasjon har kan påvirke hva som blir sagt og hva som forblir usagt. I denne studien kan det tenkes at fostermødrenes erfaring med barneverntjenesten kan ha påvirket deres svar. Selv om det var avklart i forkant av intervjuet at alle svar ville bli anonymisert, kan informantenes svar ha vært farget av en usikkerhet rundt hvorvidt svarene deres kunne spores tilbake til dem selv. Som en av fostermødrene utbrøt da jeg spurte henne om hva hun syntes om den oppfølgingen og veiledningen som hun hadde fått; ”det kommer ikke videre?” Det kan tyde på at informantene har lett for å tilpasse svarene ut i fra hva de opplever som trygt, akseptert eller forventet. Kanskje er en mulig feilkilde i mitt materiale at informantene har et ønske om å fremstå som dyktige i sin jobb som fostermor? På en annen side kan svarene de gir være et utslag av et ønske om å overbevise om hvor vanskelig deres situasjon er, og et ønske om at studien skal bidra til at deres stilling forbedres (Thagaard 2010). Siden fostermødrene var rekruttert gjennom fosterhjemtjenesten som de er tilknyttet til, kan dette også påvirke hvordan de svarte. Thagaard omtaler slike prosesser som overføring og motoverføring (Thagaard 2010). Dette kan svekke kvaliteten på forskningen, dersom man ikke som forsker er bevisst på dette.

Jeg opplevde det derfor som en styrke for min rolle at jeg ikke hadde kjennskap til fosterhjemmene eller deres saksbehandlere i denne studien. I forkant av intervjuet avklarte jeg alltid overfor informantene at jeg ikke hadde bakgrunnskunnskap om barnet eller fosterhjemmet utover alder på barnet og at de oppfylte mine utvalgskriterier.

Validitet og overførbarhet

Validitet handler om hvorvidt studien lykkes i å undersøke det som er formålet med studien. Validitetsbegrepet blir delt inn i intern validitet, som handler om hvorvidt kunnskapen er gyldig innenfor den sammenhengen den er innhentet i, og ekstern validitet som omhandler hvorvidt kunnskapen kan sies å være gyldig i andre sammenhenger (Malterud 2003).

Intern validitet sier altså noe om gyldigheten av de slutningene som blir trukket i studien. For å vurdere dette kan spørsmål omkring begrepens relevans og metodens relevans stilles (Malterud 2003). En form for validering underveis i intervjuet kan være å stille spørsmål tilbake til informanten for å bekrefte at oppfatningen stemmer med det informanten formidler. Dette ble gjort i denne studien, men det er likevel ikke sikkert at jeg som forsker er klar over når det er jeg misforstår informanten, og derfor er feilkilden alltid tilstede med denne typen validering. En annen måte å fremme intern validitet er å la informantene selv få gå igjennom og lese det nedskrevne materialet slik at misforståelser eller uklarheter kan rettes opp i (Malterud 2003). Jeg hadde imidlertid ingen anledning til dette i min studie. I metodekapittelet er det gjort rede for hvordan metodiske fremgangsmåter for innsamling av data, tolkning og analyse er fulgt. Den metodiske fremgangsmåten skal være med på å gjøre studien transparent, slik at andre kan følge de spor og valg som er gjort. Dette vil kunne styrke den interne validiteten.

Studiens ytre validitet handler om hvorvidt studien danner grunnlag for å kunne overføre kunnskap til andre kontekster. Har denne kunnskapen gyldighet utover den opprinnelige konteksten (Malterud 2003)? Vurderingen av overførbarheten av studien, fører oss tilbake til rekruttering og utvalg. Hvem er det studien sier noe om? Hvilke egenskaper har disse informantene? Det er allerede blitt presisert at disse kvinnene deltok frivillig i undersøkelsen og at de muligens kan representere fostermødre med særskilt interesse for forskning (Thagaard 2010). Det kan også tenkes at de representerer en gruppe fostermødre som fra Bufetats side ansees som ressurssterke. Dette sier ikke studien noe om. Studien kan derfor bare sies å produsere kunnskap om hvordan disse seks fostermødrene opplever sin situasjon opp mot studiens problemstilling. Gyldigheten av denne kunnskapen må sees i forhold til studiens problemstilling, studiens teoretiske fundament og metodevalg (Malterud 2003). Det er derfor ikke mulig å si med sikkerhet hvorvidt studien lykkes med å frembringe kunnskap som kan være av relevans i andre sammenhenger. Likevel kan studien ha noen poeng som

kan være nyttig i andre kontekster, fordi funnene kan diskuteres opp mot teori og på denne måten peke på temaer som kanskje bør forskes videre på. Denne studiens interne validitet synes med bakgrunn i dette som sterkere, mens den eksterne validiteten kan styrkes ved gjentakelse av studien, med flere informanter og et mer variert utvalg med tanke på kjønn og erfaring. Hvorvidt dette intervjuet kan benyttes i individuell veiledning av fostermødre via barneverntjenesten vil derfor fordre en del forkunnskaper i teori.

5.2 Resultatdiskusjon

Funnene i denne studien er knyttet til et lite materialet, men bør likevel kunne drøftes som aktuelle temaer i forhold til annen teori og forskning. Selv om teori og forskning er nyttige hjelpemidler i fosterhjemsarbeidet, for å finne ut hvilke områder som bedre kan avhjelpes i den enkelte sak, er det viktig å merke seg at hver sak er unik og kompleks og at det derfor ikke kun er én form for hjelp eller fortolkning som er den rette. Kompleksiteten i arbeid med mennesker og mellommenneskelige relasjoner er viktig å ta inn over seg i slikt arbeid. I motsatt fall kan argumenter og forklaringer fremstå som overfladiske, grunne og lite relevante.

Når resultatene fra denne studien skal diskuteres vil dette bli gjort i forhold til tilknytningsteori og forskning på omsorgssvikt. I tilknytningsteorien er relasjonen mellom barnet og omsorgsgiver sett på som avgjørende for barnets utvikling. Kvaliteten på denne relasjonen vil danne grunnlaget for hvordan barnet etter hvert forstår seg selv, sine omgivelser og hva barnet forventer seg i samspill med andre. Som det ble vist til teorikapittelet i denne studien, er relasjonen mellom omsorgsgiver og barnet i fosterhjemmet annerledes enn i biologiske dyader, fordi barnet allerede har gjort erfaringer med sin tidligere omsorgsgiver og vil følgelig ta disse erfaringene med seg inn i neste relasjon. Hva som kommer frem i materialet om barna som kan knyttes til tilknytningsteori og teori om omsorgssvikt, vil derfor bli diskutert.

5.2.1 Omsorgsviktede barn - trenger disse barna mer enn god

omsorg?

Killén (2010, 2012a, 2013) påpeker at flyttingen til fosterhjem kan forsterke barnets opplevelse av at verden er uforutsigbar og bekrefte deres strategier for å håndtere en slik hverdag. I følge forskningen på omsorgssvikt er det grunn til å anta at barna som følge av sin oppvekst også har utviklet utrygg eller desorganisert tilknytning. Barnas behov kan ikke vurderes tilstrekkelig gjennom et intervju av fosterforeldrene, det var derfor et ønske om å få innsyn i barneverntjenestens vurdering av barnet slik den ble gjort i forkant av innflyttingen i fosterhjemmet. Det var bare to av de fem ulike barneverntjenestene som samtykket til å gi ut slik informasjon. Det jeg fikk oversendt fra disse to var av så generell karakter som ”han trenger et trygt og stabilt hjem” og jeg tok derfor en avgjørelse om å utelate disse opplysningene fra oppgaven. Det syntes som for lite utfyllende til å skulle si noe om barnets behov. Det er likevel en del informasjon om barnet i fostermødrenes fortellinger og nedenfor kommer en kort presentasjon av hva dette *kan* tyde på av tilknytningsrelaterte utfordringer hos barnet. Samspillet mellom omsorgsgiver og barnet har i disse dyadene vært preget av en rekke risikofaktorer som sammenlagt har ført til at omsorgssituasjonen har blitt vurdert som skadelig for barnet (Killén 2009, 2010, 2012a, 2013).

Nedenfor følger en kort oppsummering av det fostermødrene fortalte om barna, som kan tenkes å si noe om barnets behov sett i lys av tilknytningsteori og omsorgssvikt.

Fortrengning

Sandra forteller at Marie (5 år) er redd for badet og lukkede dører, og at hun har vansker for å lære seg enkle ting som å ta på seg sokker og hvordan gaffel og kniv skal holdes. Dette kan tyde på at Marie har opplevd traumer som har preget henne i ettertid, men at hun ikke har vært i stand til å si i fra om dette selv. Med bakgrunn i det fostermor beskriver er det nærliggende å sette dette inn i Bowlbys (1980) teori om forsvarsmekanismer og konkurrerende arbeidsmodeller (jfr. avsnitt 2.3.3 denne studien). De vanskelige følelsene ble undertrykket i starten av plasseringen. Når barn fortrenger og undertrykker sterke følelser, kan dette også gå utover deres konsentrasjonsevne og kognitive fungering. Forsvarssystemet jobber på høygir for å holde det negative eller forbudte unna, og dette kan da gå utover kapasiteten til å lære nye ting. Sandras beskrivelse av at Marie aller helst ville bodd hos

foreldrene sine, kan også bekrefte en slik fortolkning, fordi fortrenging og ekskludering av situasjoner som har vært vanskelige setter Marie i en situasjon der hun fortsatt kan opprettholde et positivt bilde av foreldre. Barn kan ha ambivalente følelser etter en slik flytting som Marie har vært igjennom. På den ene siden kan barnet oppleve en fornemmelse av lettelse over å ha blitt flyttet ut fra en omsorgssituasjon som kanskje har vært preget av trusler, overgrep eller forsømmelse. Samtidig vil barnet være tilknyttet sine foreldre og ha behov for å sørge over tapet av dem. Noen barn tar på seg skylden for hele omsorgssviktsituasjonen og engster seg for hvordan det skal gå med foreldrene nå som de ikke er der for å passe på lenger. Dette kan føre til at barnet kjenner sterke motstridende følelser overfor fosterhjemmet og foreldrene. Er det lov å kjenne på lettelse over å ha kommet til et nytt hjem? Er det lov å sørge over tapet av foreldrene?

Marie blir også beskrevet som sterkt ukritisk til fremmede, og da særlig til andre menn. En slik ukritisk holdning til andre kjennetegner barn som ikke har tilknytning til noen (Killén 2009). Barnet er sosialt udiskriminerende og skiller ikke på hvem det søker kontakt og samspill med. Sandra beskriver Marie som en jente som hopper og danser og som er ”over alt” og krever mye oppmerksomhet fra de voksne. Denne beskrivelsen passer inn med hvordan Killén beskriver de sosialt udiskriminerende barna; som ”ekstremt oppmerksomhetssøkende” (2009, s. 129).

Overtilpasset med sterke følelsesutbrudd

Linns beskrivelse av Jenny som en jente som var ”*hjemme fra første dag*”, veldig smart, men som samtidig har kraftige raseriutbrudd og sosiale utfordringer i barnehagen, kan indikere at hun er overdrevent tilpasset. Dette er en strategi som barn utvikler for å kunne kontrollere omgivelsene sine ved å gjøre det de kan for å ikke utløse den voksnes skremmende reaksjoner. Barnet tildekker både for seg selv og for omgivelsene sine at de ikke har det bra (Killén 2009). Fosterforskerens beskrivelse av Jenny som smart, omsorgsfull og uten egentlig noen reaksjon på flyttingen, kan gi et inntrykk av Jenny har tatt kontroll over den nye og uforutsigbare situasjonen ved å være svært godt tilpasset.

Beskrivelsene av raserianfall og sosiale utfordringer i barnehagen som de ikke opplever i fosterhjemmet er det også grunn til å stoppe opp ved. Bowlby (1980) viser til hvordan en kognitiv frakopling fra vanskelige hendelser, kan føre til at følelsene blir flyttet over på noe/noen annet/andre. Et barn som tildekker eller er overdrevent tilpasset, kan feilaktig bli

oppfattet som trygt og veltilpasset, fordi det er lett å ha med å gjøre. En slik forståelse av barnet vil også gi omsorgspersonene bekreftelse på at de klarer oppgaven godt.

Avvisning

Guro beskriver av Adrian som en som avviser trøst og omsorg, kan forstås som en form for relasjonsskade, slik Guro selv forklarer dette. Barn som har levd med omsorgssvikt har ofte gjort gjentakende erfaringer på at omsorgspersonen er utilgjengelig i slike situasjoner. Barnet er derfor blitt vant med å måtte takle vanskelige følelser selv. Guro forteller at Adrian også har lite språk og svak begrepsforståelse. Han har hatt en positiv utvikling på dette i fosterhjemmet. Det er fortsatt uklart om han har en form for psykisk utviklingshemming eller om hans forsinkede utvikling og kognisjonsnivå henger sammen med den omsorgssvikten han har vært utsatt for.

Synnøve beskriver også en form for avvisning fra Ole. Ved å være ”sur” og ”kranglete” holdes fokuset i relasjonen på disse egenskapene. Kanskje er dette en slags rolle som Ole også har hatt i hjemmet tidligere og som han derfor kjenner seg trygg i. I teorikapittelet blir Bowlby sitert om barnet som opplever seg som uønsket av hele verden. Kanskje er det nettopp en slik form for forvrengt virkelighetsoppfattelse Ole bærer med seg? Etter samvær beskriver Synnøve at han er mer mutt og at han bruker litt tid på å ”komme seg”. Det kan synes som at Ole unngår å hente støtte fra Synnøve i situasjoner som han opplever som vanskelig.

Svært aktiv og ukritisk

Helle beskriver Liam som svært aktiv og ukritisk. Hun setter det i sammenheng med at han er relasjonsskadet, men viser i enkelte av svarene hun gir litt lite innsikt i dette. Eksempel er når hun opplever han som veldig trygg i barnehagen, når han er ”over alt” og sjekker ut alt selv. Liam fremstår som opptatt av å ha kontroll over omgivelsene sine. Han kikker på fostermor når han er redd for at han har gjort noe galt og blir sint når han opplever å bli ”driti ut”. Helle forteller at han er minst i en større søskenflokk og at han nok har måtte kjempe litt for oppmerksomheten. Hun forteller at han er en blid gutt som traller og synger og som skryter uhemmet av fostermors matlaging og stell. Beskrivelsene av Liam minner om det Killén (2009) beskriver om barna som tar på seg rollen som ”underholderen” i familien, fordi dette er en strategi barnet har erfart at gir positiv respons og forhindrer konflikter.

Autisme

Barn med spesielle behov som for eksempel autisme har behov for forutsigbarhet, regler og klare grenser noe fostermor viser at hun har forstått og gjennomfører. Martin var beskrevet for fosterhjemmet med større utfordringer enn det fosterhjemmet opplever at han har. Blant annet fungerte han svært dårlig i situasjoner der det var mye folk. I fosterhjemmet blir han tatt med på det meste, men Irene understreker gjennom intervjuet at de er nøye på å være konsekvente i forhold til rutiner og at de bruker mye tid på å forberede han og forklare han hvilke regler som gjelder på de ulike arrangementene han er med på. En slik måte å møte barnet på kan fremme barnets tillit til den voksne, fordi den voksne skaper struktur og rammer for barnet som blir fulgt opp.

Når barnet fortrenger eller stenger ute informasjon fra tidligere situasjoner, vil følelser barnet har enten ”gå under jorden” eller ”forflyttes” (Killén 2012a). I følge Bowlby (1980) kan dette føre til at barnets respons på hendelser ikke er knyttet til hendelsen i seg selv, og handlingene og følelsene i situasjonen vil være vanskelig å forstå både for barnet, men også for omgivelsene. Både konsentrasjonsvansker, aggresjon, kontrollbehov og rolleforskyvning kan være tegn på at barnet strever med dette. Selv om opplæringen som til fosterhjemmene trolig også inneholder informasjon om hvordan omsorgssviktede barn kan reagere etter innflyttingen, kan det virke som om at barna er så overbevisende i sin atferd, at fostermødrene i denne studien ikke setter dette i sammenheng med eventuelle relasjonsskader.

5.2.1 Fostermødres følelsesengasjement i barnet er preget av deres motivasjon for å bli fosterhjem

Min tolkning av resultatene i studien gir et bilde av at motivasjonen for å bli fosterhjem varierer ut ifra om fostermødrene hadde egne barn eller om de var ufrivillig barnløse. Denne inndelingen var en kategori som ikke var påtenkt før etter at materialet var jobbet en del med. Etter hvert ble det tydeligere at måten fostermødrene fortalte om erfaringer og forventinger, var påvirket av deres følelsesmessige engasjement og motivasjon for å bli fosterhjem. Det er

godt dokumentert at omsorgspersonens følelsesengasjement i barnet også vil påvirke omsorgspersonens reflekterende funksjon eller mentaliseringsevne (Bowlby 1997, Oppenheim & Koren-Karie 2002, Fonagy et al. 2007).

I tilknytningsteorien er det ikke fokusert så mye på hva omsorgspersonen går igjennom av mentale forberedelser før hun blir en trygg base for barnet. Det er likevel antatt at de indre arbeidsmodellene som foreldre utvikler av barnet sitt, startes allerede i svangerskapet. Hvilke tanker og forventninger mor har til barnet hun bærer frem, har vist seg å være nokså stabile også etter at barnet er født. Det er blitt gjort funn som viser at mødres representasjon av barnet under svangerskapet også kan forutsi barnets tilknytningsmønster ved ett år, målt ved bruk av Fremmed situasjonen (Benoit, Parker & Zeanah 1997a).

For de fostermødrene som ikke hadde egne barn fra før, var ønsket om å få barn styrende for valget de tok og det trekkes linjer både til svangerskap, tilhørighet og morskjærighet i deres fortelling. Stern (2000) hevder at moderskapet skapes gjennom mental forberedelse gjennom svangerskapet, der forestillinger om hvordan man vil være som mor og hvordan barnet vil bli dannes. Denne fasen er preget av ønskedrømmer og av frykt, og vil være preget av egen historie. Forberedelsestiden til å bli fosterhjem kan sies å ha noen paralleller til svangerskapet.

I denne studien viser fostermødrene som ikke hadde egne barn fra før, en sterk følelsesmessig holdning til sin oppgave som fosterhjem. Både bekymringer for barnet og gleder knyttes til opplevelsen av å være mor. Utfordringene i disse relasjonene synes å være at fostermødrenes behov for å danne familie blir styrende i relasjonen, og at dette gjør det vanskeligere for fostermødrene å ta barnets perspektiv i ulike situasjoner. Når en av fostermødrene for eksempel oppfatter barnet som "hjemme fra første dag", kan dette forstås i lys av hennes eget ønske om å være mor og for å ha et barn som hører til hos dem. Dette behovet hos fostermor kan derfor være til hinder for å skulle utforske andre mulige måter å forstå barnet på, og fostermor blir derfor mindre sensitiv overfor barnet. For fostermødrene uten egne barn kan det synes som om deres følelser i møte med vanskelige situasjoner med barnet skaper frustrasjon og en følelse av tilkortkommenhet. Både bekymring og frustrasjon står sentralt i deres intervju. Når omsorgspersonen er preget av sterk grad av bekymringer for barnet, kan dette også hindre for innsikt og bli et filter som omsorgspersonen ser barnet igjennom (Oppenheim & Koren-Karie 2002). Som en av fostermødrene sa, så hadde de lært på PRIDE

at de kun har et barn til låns. Det er likevel en del som tyder på at disse fostermødrene ikke tenker slik om deres posisjon overfor barnet. Å bli fostermor er deres løsning på den ufrivillige barnløsheten, men barnet kan likevel bli tatt fra dem igjen. Kanskje vil fostermødre som har en slik motivasjon for å bli fosterhjem, føle på et større nederlag ved å ikke lykkes i oppgaven. Dersom det er slik at omsorgen som blir gitt barnet, i stor grad blir gitt for å dekke et følelsesmessig behov hos fostermor, er dette uheldig for det terapeutiske innholdet i relasjonen. Fokuset rettes mot hva fostermor er i behov av, fremfor hva barnet er i behov av. Fostermors funksjon som barnets trygge base blir da svekket, fordi hun tolker barnets sinnstilstand og intensjoner ut ifra egne følelser og ikke ut i fra barnets situasjon. Fostermors behov kan for eksempel uttrykkes som et ønske om å være en god mor. Dette er et ønske de fleste foreldre vil kjenne seg igjen i. Men dersom dette behovet blir det styrende, altså at fokuset til fostermor blir på å mestre foreldreoppgaven, fremfor hva barnet er i behov av, vil dette stå i veien for å ta barnets perspektiv i situasjonen. Dersom dette sees sammen med hvordan noen utrygge barn har en overdrevent tilpasset måte å forholde seg til andre på, vil barnet gi fostermor mye positiv bekreftelse på at hun er en ”god mor”, mens fostermor vil bekrefte barnets utrygge strategi fordi barnets behov ikke blir styrende i relasjonen.

Når det gjelder fostermødrene som har egne barn fra før kan det synes som om de har en mer rasjonell tilnærming til fosterhjemsoppgaven. Kanskje er det erfaringer de har fra egne barn som gjør at de kan betrakte barnet med en større distanse i forhold til egne følelser. I denne studien fremstår de som mer trygge i rollen som oppdragere. En ulempe ved dette kan være at oppdragerrollen blir styrende og at tilnærmingen til barnet preges av en manglende sensitivitet overfor barnets tildekte følelser. Dette kan føre til et mønster der fostermor gir respons på atferden til barnet, men at hun ikke reflekterer rundt hva det kan være som er den bakenforliggende årsaken til barnets atferd. Ved å ha en distanse til barnet kan det føre til at fostermor ikke fanger opp signalene fra det omsorgssviktede barnet.

Det kan med bakgrunn i dette synes som om at veiledningen av fosterforeldre også bør ta høyde for fosterforeldrenes motivasjon for å bli fosterhjem og deres følelsesengasjement for oppgaven. Fordi dette kan hjelpe fostermor i å bedre forstå egne reaksjoner overfor barnet, slik at hun får hjelp til å ta barnets perspektiv.

5.2.2 Kunnskap om barnets erfaringer og reaksjonsmønster er viktig for å forstå barnet i fosterhjemmet

Fostermødrene i denne studien forteller at den første tiden gikk over all forventning og at flere av barna viste lite eller ingen reaksjon på denne separasjonen fra foreldre eller beredskapshjem. Sett ut ifra forskning og teori viser Killén (2009) til at dette er vanlig for barn som har vært utsatt for omsorgssvikt og viser til at reaksjonen ofte tolkes både av fosterforeldre og av hjelpeapparatet som at barnet fant seg raskt til rette i det nye hjemmet. En slik forståelse av barnets atferd er nærliggende fordi barnet viser jo nettopp en slik ”tilpasset” væremåte. Separasjon eller adskillelse begrenses ikke bare til fysisk adskillelse med foreldre. Barn som er utsatt for omsorgssvikt har en rekke ganger opplevd at foreldrene ikke er følelsesmessig tilstede for dem eller de kan ha blitt overlatt til seg selv over lengre perioder (Killén 2009). Det kan derfor tenkes at barnets reaksjon på å flytte til et nytt hjem nettopp er en slik benekting, der barnet istedenfor investerer all sin energi på å overleve, fungere og leve opp til de forventninger det plukker opp fra sine omgivelser. Barn er gode til å oppfatte uuttalte forventninger fra de voksne. Kanskje er det en slik form for benekting som av fostermødrene i denne studien blir oppfattet som tilpasning? Derfor kan det tenkes at forventningene fostermødrene har til sin rolle som ”mamma” eller ”hjelper” kan bli omtolket av barna til at de selv må oppføre seg som snille, omgjengelige og ikke triste (Killén 2009). Dette kan også føre til at barnet får utløp for sin frustrasjon et annet sted enn i fosterhjemmet, for eksempel i lek, i barnehagen eller på skolen.

Sandra og Guro setter ord på dette og deres eksempel viser hvor viktig det er med kunnskap om tilknytning og omsorgssvikt for å klare å oppfatte disse signalene hos barnet. Dette kan hjelpe fosterforeldrene til å ta barnets perspektiv og ikke la seg avvise av barnet (ibid). Gjennom økt kunnskap kan fosterforeldrene møte barna og bekrefte barnas grunnleggende behov for trøst og trygghet (Johannessen 2010). Killén sier at det ikke er nok å ha kjennskap til den faktiske omsorgssviktsituasjonen som barnet kommer fra, men at kunnskap om barnets tidligere erfaringer, reaksjonsmåter og tilknytningsmønstre er viktig for å kunne tolke barnets atferd (Killén 2009). Når barnets atferd tolkes i lys av dette kan barnets egentlig behov bli møtt. Johannessen (2010) kaller dette for barnets grunnleggende

tilknytningsbehov og viser til at det er av avgjørende betydning for barnas videre utvikling at dette blir møtt.

Barn kan være utholdende i å skape avvisning eller svært overbevisende i å imøtekomme den voksnes behov, fordi dette er slik barnet har lært at det lønner seg å oppføre seg. Det å motta omsorg kan oppleves som utrygt for barnet, fordi det tidligere har blitt avvist eller krenket i slike situasjoner. Barn som ikke er blitt møtt på sine følelser, blir gode på å undertrykke disse. Barna lærer seg også til hva det er det kan gjøre for å oppnå kontakt med den voksne og hvordan det kan tilpasse seg. De blir rett og slett gode på å oppfatte nonverbale signaler fra den voksne som de tilpasser sin atferd etter. I veiledning av fostermødrene kan det derfor være viktig å også fokusere på hvordan barnas nonverbale signaler kan fanges opp. Isdal (2000) sier at barns evne til å tilpasse seg omgivelsene er enorm. Dette er en beskyttelse for barnet, fordi det vil kunne mestre svært vanskelige oppvekstbetingelser. Det motsatte av mestring er i følge Isdal avmakt (ibid). Når barnet opplever situasjoner preget av stress eller usikkerhet, vil det benytte tidligere mestringsstrategier for å unngå avmakt. Det kan derfor være en lang prosess før barnet klarer å ta i mot den omsorgen fosterforeldrene viser, og det krever at fosterforeldrene kan stå trygt i sin visshet om at barnet trenger nærhet og støtte, selv når det snur seg vekk fra dette. Flere av fostermødrene i denne studien forteller om at barna tåler mye og ikke trenger så mye trøst. Som veileder for disse fostermødrene kunne man tatt utgangspunkt i Isdals teori om makt og avmakt for å styrke fostermødrenes evne til å reflektere rundt flere mulige årsaksforklaringer til barnets atferd.

Fostermødrene kan etter hvert bygge tillitsforholdet til barnet slik at de kan fungere som deres trygge base for beskyttelse og for utforskning. Dette er avgjørende fordi endringene i barnet starter i fosterforeldrene (Schofield & Beek 2005, 2007), ved at barnet gjennom gjentatte erfaringer begynner å ha tillit til at fosterforeldrene ser og forstår, beskytter og bekrefter og hjelper barnet til å bearbeide følelser som tidligere ikke har blitt møtt eller regulert (Killén 2010). Dette er en tidkrevende prosess som bør følges opp med individuell veiledning fordi det kan være svært krevende for omsorgspersonene å stå i dette over tid.

Den individuelle veiledningen og oppfølgingen som barneverntjenesten har ansvaret for å gi fosterhjemmet er behovsbasert. Dersom saksbehandler ikke har tilstrekkelig kunnskap om barn som er utsatt for omsorgssvikt og benekting, tildekking og fortrenging av følelser, vil ikke saksbehandler kunne gi fostermor veiledning på alternative måter å forstå barnets atferd på. Viktigheten av informasjon og kunnskap om barnets tidligere erfaringer og å sette dette

inn i kontekst, er grunnlaget for fosterforeldres evne til å forstå og møte barnet på en sensitiv måte. Schofield og Beek (2005) viser til at det kan være en hjelp for fosterforeldre dersom de kan forstå den bakenforliggende årsaken til at barnet reagerer som det gjør. En forståelse for hvorfor barnet har utviklet en slik eller slik atferd, vil hjelpe fosterforeldrene til å forholde seg til barnet uten å bekrefte barnets forventninger (Killén 2010). Et eksempel på hvordan kunnskap og erfaring med omsorgsviktede barn er viktig for å kunne forstå barnet, er hvordan Helle beskriver å ha avslørt en av Liams strategier, å alltid være enig med henne for å unngå ”å havne i trøbbel”. Helle forteller at hun kjenner dette igjen fra sitt andre fosterbarn, og tolker derfor ikke dette som en bekreftelse på at han er veltilpasset. Gjennom fortellingen til Helle gis det inntrykk av at hun er opptatt av å endre Liams oppfattelse av at det tryggeste er å undertrykke egne meninger og følelser, og at hun er opptatt av at Liam skal forstå at han ikke trenger denne formen for kontroll hos dem. Dette viser at hun med bakgrunn i erfaring fra tidligere fosterbarn har reflektert over som kan ligge bak barnets atferd. Dette kan være et godt utgangspunkt for veiledning og et eksempel som kan brukes for å illustrere hvordan fostermor også kan reflektere rundt andre situasjoner der barnet kan skjule følelser og behov.

5.2.3 Er fostermors oppfattelse av barnet av betydning for individuell veiledning?

For at saksbehandler skal ha nok kunnskap om hva fosterhjemmet trenger av individuell veiledning, er det viktig med noen metodiske verktøy for å kartlegge behov. Dersom det i motsatt fall baserer seg på sporadisk kontakt og generelle spørsmål om hvordan det går i fosterhjemmet, vil ikke det individuelle veiledningsbehovet komme til overflaten. Ved å ta utgangspunkt i fostermors oppfattelse av barnet, kan fostermor få være ekspert på sin fortelling om hvem barnet er for henne. Hennes oppfattelse av barnet blir utforsket gjennom å bekrefte fostermors situasjon og opplevelse, men utfordrer henne der hennes oppfattelse fører til en begrensning av barnet og en avvisning av barnets grunnleggende behov. Hensikten er at fostermor skal utvide sin forståelse av barnet og seg selv gjennom den individuelle veiledningen (Killén 2010, Jacobsen 2009, Schofield & Beek 2007).

I denne studien kommer det frem at fosterforeldrene er opptatt av å ta i mot veiledning og oppfølging. Flere har også meldt seg på kurs og forelesninger i regi av Bufetat for å styrke sin kompetanse ytterligere. Inntrykket fosterforeldrene i denne studien gir, er at de ønsker å fungere best mulig i oppgaven. Den individuelle veiledningen som fosterhjemmet kan be om i forhold til det barnet de nå har boende hos seg, er den formen for veiledning eller oppfølging det blir referert minst til når fostermødrene snakker om hva de har fått av oppfølging og veiledning. Flere forteller om at de holder en lavere profil overfor barneverntjenesten og søker opp informasjon om barnet og mulige løsninger på utfordringene de møter selv. Grunnen er at fosterforeldrene har et inntrykk av at saksbehandler ikke har tid til å følge opp eller at hun/han ikke kjenner barnet særlig godt. Kun en av informantene trekker på barneverntjenesten som en utelukkende ressurs for arbeidet hun står i; Synnøve forteller at de har hatt hyppige besøk av saksbehandler og at det er en åpen dialog dem i mellom. Når Synnøve opplever et behov for å drøfte eller lette tankearbeidet noe, ringer hun til saksbehandleren sin. Utsagnet om ”Å kunne åpne seg for *ett* menneske” gir et inntrykk av at hun verdsetter tilliten i denne relasjonen og at dette er viktig for hennes utbytte av veiledningen. Irene trekker frem et lignende eksempel om den ordningen hun har med en fast veileder som har kjent dem over år. Opplevelsen av at den som skal veilede er tilgjengelig og at han/hun kjenner både fosterforeldrene og barnet synes som viktig for å skape tillit i relasjonen. Saksbehandler må kunne fungere som en ”trygg base” for fosterforeldrene slik at tilliten i relasjonen åpner opp for å kunne være ærlig om det som er utfordrende, samtidig som fosterforeldrene er trygge på at dette ikke vil brukt mot dem i neste runde.

Når veiledningen tar utgangspunkt i oppfattelsen av barnet, blir fokuset på fostermors evne til å engasjere seg positivt i barnet og på hennes evne til å aksepterer barnet som en autonom person med egne tanker, meninger, drømmer og ønsker. Gjennom intervjuet blir veileder kjent med fostermors subjektive oppfatning av hvem barnet er og om hvorfor det gjør som det gjør. Dette kan være informasjon som veileder kan bruke for å spisse veiledningen inn mot de behovene denne fostermor-barn relasjonen har (Benoit et al. 1997b). Dette kan være områder som ikke fostermor selv ser eller er klar over, med bakgrunn i forsvarsstrategier og ikke-bevisste arbeidsmodeller (jfr. avsnitt 2.6.1 denne studien). Barn som har opplevd omsorgssvikt er ofte svake på følelsesregulering og mentalisering. Samtidig utløser ofte disse barna en kontrollerende form for foreldrefunksjoner (Bath 2008, Fonagy, Gregerly & Target 2007). Fostermors oppfattelse av barnet blir da viktig som et utgangspunkt for å utvikle hennes evne til å ”reflektere over og forstå og holde barnets sinnstilstand og behov i sin

bevissthet” (Killén 2013 s. 39). Da kan fostermor bevisst jobbe for å gi barnet nye erfaringer og hjelpe det med å regulere følelser fremfor å (ubevisst) avvise det. Fosterfors forståelse for barnet blir da både kognitiv og følelsesmessig, der kunnskap om barnets tidligere erfaringer og mentalisering integreres i hennes omsorgsutøvelse. Fosterfors holdning til barnet, barnets perspektiv og refleksjon rundt dette blir en del av veiledningen (Killén 2012b). En slik måte å tenke om fosterhjemsomsorgen på, der fosterforeldrene utvikler sin mentaliseringsevne, krever tilgang på en faglig veileder. Denne veilederen må ha satt seg grundig inn i hvilken form for omsorgssvikt barnet har vært utsatt for, i tillegg til å ha integrert kunnskap om foreldrefunksjoner, terapeutisk omsorg, tilknytningsteori og omsorgssvikt.

Hvordan fosterforeldrenes affektive tone kommer frem gjennom intervjuet, kan gi veileder innsikt i hvordan relasjonen påvirkes av fosterfors følelsesengasjement og om hvordan hennes representasjon av barnet er (avsnitt 2.3.4 denne studien). Fordi intervjuet skal stimulere til refleksjon, kan det være med på å utvikle en mer balansert representasjon og et større engasjement i barnet (Killén 2010). Gjennom veiledningen kan fosterfors bli bevisst og gjenkjenne egen affekt overfor barnet som tidligere kan ha hindret innsikt i barnets perspektiv. I veiledningen kan dette føre til en større innsikt i hvilke beskyttelsesfaktorer og risikofaktorer som finnes i fosterhjemmet, sett i forhold til fosterfors representasjon av barnet (Benoit et al. 1997b). Ofte kan slik veiledning føre til at fosterforeldrene også trekker frem egne erfaringer og assosiasjoner fra sin oppvekst (Killén 2010). Det er viktig at det skapes en tillit i relasjonen mellom veileder og fosterfors slik at disse følelsene får komme frem. Fosterfors egne oppveksterfaringer kan være nyttige innfallsvinkler i veiledningen videre, og det kan også føre til økt innsikt og en styrking av fosterfors foreldrefunksjoner når hun blir bevisst på hvordan dette kan ha innvirkning på hennes eget foreldreskap (Killén 2010, Bick et al. 2012, Dozier et al. 2001, Stovall & Dozier 2001, Lyons-Ruth & Spielman 2004). I denne studien er ikke foreldres egne tilknytningserfaringer tatt med, men dette kan være et område det bør fokuseres på i den videre oppfølgingen.

Når fosterforeldrene har tillit til saksbehandler og opplever at de kan åpne seg for han/henne, kan de også bli utfordret på om det finnes flere mulige tolkninger av barnets atferd og reaksjoner. Fordi arbeidet med å redusere barnets utrygghet og traumer er krevende er det nødvendig at fosterforeldrene selv opplever å være ivaretatt og forstått. Barneverntjenestens rollesammensetting som saksbehandler, veileder og kontrollinstans kan synes som et hinder for en slik åpen relasjon. Dette er blant annet funn Østvik fant i sin undersøkelse om

fosterhjem og veiledning (Østvik 2011). Det er derfor viktig at fosterforeldrene opplever å bli møtt med tillit og støtte hos barneverntjenesten og hos saksbehandler spesielt, der det fokuseres på løsningene mer enn problemene.

6 Avslutning

Jeg ønsker å presiserer at denne studien er av for lite omfang til å skulle hevde at funnene er generaliserbare. Jeg tillater meg likevel å avslutningsvis komme med noen synspunkter omkring hva funnene kan peke på av betydning for videre fosterhjemsarbeid.

Innledningsvis ble det stilt spørsmål om hvordan behovet for konkret opplæring og veiledning kan kartlegges i lys av tilknytningsteori? I denne oppgaven er det belyst hvordan fosterforeldrenes *oppfattelse* av barnet kan være et viktig utgangspunkt for en slik tilnærming. Fosterforeldrenes oppfattelse av barnet gir informasjon om både deres egne reaksjoner i møte med barnet og om hvordan de ser og forstår barnet. I tillegg kommer deres følelsesmessig engasjement frem sammen med den affektive tonen. Det er også blitt diskutert at kompetanse om hvordan omsorgssvikt og utrygg tilknytning kan vise seg i atferden til barna, kan styrke fosterforeldrenes forståelse for barnets behov og gjør dem i bedre stand til å fungere som terapeutiske omsorgsgivere.

Et slik syn på veiledning, der fosterforeldres mentaliseringsevne blir satt i fokus, krever at saksbehandler som skal veilede har den nødvendige kunnskapen om terapeutisk omsorg og tilknytningsteori. Det kan synes som at barneverntjenesten også bør forberede fosterforeldrene i større grad på at barnas reaksjon på adskillelsen fra foreldre kan ha ulike uttrykksformer. Dette vil kunne hjelpe fosterforeldrenes forståelse av barnets atferd. En større innsikt i barnets sinnstilstand og intensjoner vil gjøre fosterforeldrene bedre rustet til å gi barnet hjelp til å håndtere sine følelser, fremfor å gi barnet bekræftelse på sin evne til å tilpasse seg voksenverdenen. Gjentakende erfaringer med at omsorgspersonen er tilgjengelig, sensitiv og aksepterende overfor barnet, vil kunne føre til at barnets utrygghet og engstelse reduseres på sikt, og at barnets indre arbeidsmodell av seg selv, omsorgspersonen og omverdenen endres.

Utforskningen av fosterforeldrenes oppfattelse av barnet skal, som tidligere nevnt, ikke diskvalifisere noen til oppgaven. Det skal være et hjelpemiddel for å utruste fosterhjemmet ytterligere. Fordi enhver situasjon er unik, bør det legges vekt på at individuell veiledning må foregå i prosess og vare over tid. Veiledningen som blir gitt bør derfor være noe mer enn gode råd og sporadiske samtaler. Dette er beskrevet i avsnitt 2.6.3 i denne oppgaven.

I praksis er det viktig å jobbe med et helhetsperspektiv, og derfor vil et slikt intervju bare være en del av et oppfølgingsarbeid. For å få tilstrekkelig informasjon om fosterhjemmets fungering og funksjon, vil det også være viktig å gjøre samspillsobservasjoner av fosterforeldrene og barnet. Dette kan gjøres som en del av et hjemmebesøk eller i andre situasjoner der barnet og fostermor er sammen om en aktivitet. Man må også som saksbehandler kunne lese de nonverbale signalene som går mellom fosterforelder og barnet. Saksbehandler må ha tilstrekkelig kunnskap om mentalisering og perspektivtaking, slik at hun/han har mulighet for å sette seg inn i både fostermors oppfattelse av barnet og forstå barnets atferd i lys av dets tidligere erfaringer.

Fosterforeldrenes tilknytningserfaringer og hvorvidt disse er bearbeidet bør også inngå i veiledningen. Det er gjort spennende forskning på hvordan foreldres egne tilknytningserfaringer og -strategier preger deres foreldrefunksjoner (Bifulco et al. 2008). I Sverige er det allerede startet en utprøving av ”Anknytning Stil Intervju” (Lundén 2010), og det gis opplæring til sosialarbeidere som jobber med fosterhjemsplasseringer. Dette er et intervjuverktøy der fosterforeldres egne tilknytningserfaringer, deres forhold til nære relasjoner og deres evne til å be om hjelp kartlegges. Også her er tanken at dette skal kunne legge føringer for hva fosterhjemmet vil kunne trenge av oppfølging og veiledning videre. ASI skal også kunne gi bedre grunnlag for å vurdere matchingen mellom barn og fosterhjem før en eventuell plassering.

Fordi det er saksbehandler som må inneha den nødvendige kunnskapen og teoretiske forankringen, bør det ikke være opp til fosterhjemmet å selv skulle be om hjelp den første tiden av en plassering. Veiledning i starten av en plassering bør være en del av oppfølgingen av fosterhjemmet. Det er de mest sårbare barna som plasseres i fosterhjem og de blir flyttet fra sine foreldre for å få bedre oppvekst- og utviklingsbetingelser. Det er omsorgen i fosterhjemmet som først og fremst skal hjelpe barnet. Disse barna har det offentlige ansvaret for. Dette er et stort ansvar og det trengs ytterligere forskning på hvordan fosterhjemsarbeidet kan styrkes. I Backe -Hansens kunnskapsstatus (2010) belyses flere områder der det trengs mer forskning for å kunne si noe om hvor og hva som skal styrkes. Veiledning av fosterhjem er et av flere områder.

Litteraturliste

Ainsworth, M. D. Salter & Bell S. M (1970). Attachment, Exploration, and Separation: Illustrated by the Behaviour of One-Year-Olds in a Strange Situation. *Child Development*, 41 (1), 49-67.

Ainsworth, M. D. S., Blehar, M.C., Waters, E. Og Wall, S. (1978). Patterns of Attachment. A psychological Study of the Strange Situation. *Lawrence Erlbaum Associates, Publisher. Hillsdale, New Jersey*.

Anke, T. (2007). Tilknytning mellom fosterbarn og fosterforeldre: et behandlingsperspektiv. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*, 44, 1230 - 1238.

Backe-Hansen, E. (2009). Hvordan motvirke utilsiktede flyttinger fra fosterhjem? Norsk Institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA) for Nasjonalt bibliotek for barnevern og familievern.

Backe- Hansen, E., Egelund, T., & Havik, T. (2010). *Barn og unge i fosterhjem, -en kunnskapsstatus*. Fosterhjem for barns behov 2010. Hentet 29.april. 2013, fra NOVA http://nova.no/asset/4330/3/4330_3.pdf

Barnevernloven (1992). *Lov om barneverntjenester, m.v. av 17. juli 1992 nr. 100*, hentet 29.april 2013, fra Lovdata <http://www.lovdata.no/all/hl-19920717-100.html>

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet (2012, 20.januar)a. *Fosterhjem og fosterhjemsavtalen*. Hentet 29.mars 2013, fra <http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/tema/barnevern/fosterhjem.html?id=630511>

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet (2012)b. *Bedre beskyttelse av barns utvikling. Ekspertutvalgets utredning om det biologiske prinsipp om barnevernet*. NOU 2012:5. Oslo: Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet.

- Barne-, ungdoms- og familieetaten (2010, 19.oktober)a. *Hva er et fosterhjem*. Hentet 30.november 2012, fra <http://www.fosterhjem.no/hva/>
- Barne-, ungdoms- og familieetaten (2010, 19.oktober)b. *Tall og fakta om fosterhjem*. Hentet 10.januar 2013, fra <http://www.fosterhjem.no/Tall-og-fakta-om-fosterhjem/>
- Bath, H. (2008). The Three Pillars of Trauma - Informed Care. *Reclaiming Children and Youth*. 17(3), 17-21.
- Benoit, D., Parker, K.C.H. & Zeanah, C. H. (1997)a. Mother`s Representations of Their Infants Assessed Prenatally: Stability and Association with Infant`s Attachment Classifications. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 38, 307 - 313. Cambridge University Press.
- Benoit, D., Zeanah, C. H., Parker, K. C. H., Nicholson, E. and Coolbear, J. (1997)b. Working model of the child interview: Infant clinical status related to maternal perceptions. *Infant Mental Health Journal*, 18, 107–121.
- Bick, J., Dozier, M., & Moore, S. (2012). Predictors of treatment use among foster mothers in an attachment-based intervention program. *Attachment & Human Development*, 14(5), 439-452.
- Bifulco, A., Jacobs, C., Bunn, A., Thomas, G., & Irving, K. (2008). The attachment style interview: a support-based adult assessment tool for adoption and fostering practice. *Adoption and fostering: The quarterly journal of British Agencies for Adoption & Fostering*, 32(3), 33-45.
- Brandt, A. E. & Grenvik, T. H. (2010). *Med barnet i sentrum. Nye muligheter for spedbarn og småbarn av rusmiddelavhengige og psykisk syke foreldre*. Oslo: Kommuneforlaget.

- Bretheron, I. & Munholland, K. A. (2008). Internal Working Models in Attachment Relationships. Elaborating a Central Construct in Attachment Theory. Cassidy, J. & Shaver, P. R. (Eds.), *Handbook of Attachment. Theory, Research, and Clinical Applications* (s. 102 - 127). New York: The Guildford Press.
- Broberg, A., Granqvist, P., Ivarsson, T., & Mothander, P. R. (2008). *Tilknytningsteori. Betydningen af nære følelsesmessige relationer*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Broberg, A., Granqvist, P., Ivarsson, T., & Mothander, P. R. (2010). *Tilknytning i praksis: Tilknytningsteoriens anvendelse i forskning og klinisk arbejde*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Bowlby, J. (1973). *Attachment and loss. Volume 2. Seperation. Anxiety and Anger*. England: Penguin Books.
- Bowlby, J. (1980). *Attachment and loss. Volume 3. Loss, Sadness and Depression*. London: The Hogarth Press and the Institute of Psycho-Analysis.
- Bowlby, J. (1988). *A Secure Base. Clinical Applications of Attachment Theory*. Routledge Classic, London and New York.
- Bowlby, J. (1997). *Attachment and loss. Volume 1. Attachment*. London: Pimilco edition.
- Bunkholdt, V. (2010). *Fosterhjemsarbeid, fra rekruttering til tilbakeføring*. (3.utg., 2.opplag) Oslo: Gyldendal Akademiske.
- Carlson, E.A. (1998). A prospective longitudinal study of disorganized/disoriented attachment. *Child Developement*, 69, 1970-1979.
- Claussen, A.H., & Crittenden, P.M. (1991). Physical and psychological maltreatment: Relations among types of maltreatment. *Child Abuse & Neglect*, 15, 5-18.
- Crittenden, P. M. (1987). Non-organic failure to thrive: Deprivation or Distortion? *Infant Mental Health Journal*, 8(1), 51-64.

- Crittenden, P. M. (1992). Children`s strategies for coping with adverse home environments: an interpretation using attachment theory. *Child Abuse & Neglect*, 16, 329-343.
- Dozier, M. K., Stovall, C. K., Albus, K. E. & Bates, B. (2001). Attachment for Infants in Foster Care: The Role of Caregiver State of Mind. *Child Development*, 72(5), 1467-1477.
- Dozier, M. K., Albus, K., Fisher, P. A., Sepulveda, S. (2002). Interventions for fosterparents: Implications for developemental theory. *Development and Psychopathology*, 14, s. 843-860.
- Egeland, B., & Sroufe, .A (1981). Development Sequelae of Maltreatment in Infancy. *New Directions for Child Development*, 11, 77-92.
- Egeland, B., Sroufe, A., & Erickson (1983). The developmental consequence of different patterns of maltreatment. *Child Abuse & Neglect*, 7, 459-469.
- Egeland, B. (2009). Taking Stock: Childhood emotional maltreatment and developemental psycho-pathology. *Child Abuse & Neglect*, 33, 22-26.
- Fonagy, P., Steele, M., Steele, H., Moran, G. S. & Higgitt, A. C. (1991). The capacity for understanding mental states: The reflective self in parent and child and its significance for security of attachment. *Infant Mental Health Journal*, 12, 201–218.
- Fonagy, P., Gergely, G., & Target, M. (2007). The parent-infant dyad and the construction of the subjective self. *Journal of Child Psychology and Psychiatry* 48(3/4), 288-328.
- Forskrift om fosterhjem (2003). *Forskrift om fosterhjem etter lov om barneverntjenester*. Fastsatt ved kgl. res., 18. desember 2003 med hjemmel i lov av 17. juli 1992 nr. 100 om barneverntjenester § 4-22 tredje ledd. Hentet 25.mars 2013, fra Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/dok/lover_regler/forskrifter/2003/forskrift-om-fosterhjem.html?id=92232

- George, C. (1996). A representational perspective of child abuse and prevention: internal working models of attachment and caregiving. *Child Abuse and neglect*. Nr.20(5), 411-424.
- Gilbert, R., Kempe, A., Thoburn, J., Sidebotham, Radford, L., Glaser, D., & MacMillan, H. L. (2009). Recognising and responding to child maltreatment. The *Lancet* 373 (9658), 167-180. Hentet 2012, fra www.thelancet.com DOI: 10.1016/S0140-6736(08)61707-9
- Glaser, D. & Prior, V. (1997). Is the Term Child Protection Applicable to Emotional Abuse? *Child Abuse Review*, 6, 315-329.
- Glaser, D. (2000). Child Abuse and Neglect and the Brain – A review. *Journal Child Psychology and Psychiatry*, 41(1), 97 -116.
- Glaser, D. (2002). Emotional abuse and neglect (psychological maltreatment): a conceptual framework. *Child Abuse & Neglect* 26, 697-714.
- Hart, Susan. N., Binggeli N. J., & Brassard, M. R. (1997). Evidence of the Effects of Psychological Maltreatment. *Journal of Emotional Abuse*, 1(1), s. 27-58.
- Hart, S. N. & Glaser, D. (2011). Psychological maltreatment – Maltreatment of the mind: A catalyst for advancing child protection toward proactive primary prevention and promotion of personal well- being. *Child Abuse & Neglect* 35, 758 - 766.
- Hart, S. & Schwartz, R. (2008). *Fra interaksjon til relation*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Hoffman, K. T., Marvin, R. S., Cooper, G., & Powell, B. (2006). Changing toddlers' and preschoolers' attachment classifications: The circle of security intervention. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 74(6), 1017-1026.
- Hoskote, A. U., Martin, K., & Burns, E. C. (2003). Fractures in Infants: One in Four is Non-Accidental. *Child Abuse Review*, 12, 384-391.

- Isdal, P. (2000). *Meningen med volden*. Oslo: Kommuneforlaget.
- Jacobsen, H. (2009). Fosterbarn med tilknytningsvansker og tilknytningsforstyrrelser. Hvilke veilednings- og behandlingsmetoder bør vi anbefale? *Norges Barnevern 1*, 125-136.
- Johannessen, Charlotte, U (2010). Terapeutisk omsorg. Belyst ut fra barnas behov i fosterhjemmet og i barnehage. *Fosterhjemskontakt 3(10)*.
- Kempe, C.H., Silverman, F. N., Steele, B. F., Droegemueller, W., & Silver, H.K. (1985). The battered-child syndrome. *Child Abuse & Neglect*, 9, 143-154.
- Klette, T. (2007) . Tid for trøst. En undersøkelse av sammenhengen mellom trøst og trygghet over to generasjoner
- Klette, Trine (2008). Omsorgssvikt og personlighetsforstyrrelser. *Tidsskrift for Norsk lægeforening 13(14)*, 148-151.
- Killèn, K. (2009). *Sveket I. Omsorgssvikt er alles ansvar* (4.utg). Oslo: Kommuneforlaget.
- Killèn, K. (2010). *Sveket II. Ansvar og (be)handling* (4.utg). Oslo: Kommuneforlaget.
- Killèn, K. (2012)a. *Forebyggende arbeid i barnehagen. Samspill og tilknytning*. Oslo: Kommuneforlaget.
- Killèn, K. (2012)b. *Profesjonell utvikling og faglig veiledning. Et fellesfaglig perspektiv*. (4.utg.) Oslo: Gyldendal Akademiske.
- Killèn, K. (2013). *Barndommen varer i generasjoner. Forebygging er alles ansvar* (3.utg). Oslo: Kommuneforlaget.
- Kvale, S. (2009). *Det kvalitative forskningsintervju*. (2.utg., 3.opplag), Oslo: Gyldendal Norsk Forlag as. En oversettelse av "Inter View: Learning the craft of Qualitative Research Interviewing" (2009). SAGE publications, Inc.

- Kvale S., & Brinkmann S. (2009). *Det kvalitative forskningsintervju* (2.utg.). Oslo: Gyldendal akademiske.
- Kvello, Ø. (2010). *Barn i risiko: Skadelige omsorgssituasjoner*. Oslo: Gyldendal.
- Kwako, L. E., Noll, J. G., Putnam, F. W., & Trickett, P. K. (2010). Childhood sexual abuse and attachment: An intergenerational perspective. *Clinical Child Psychology*, 15 (3), 407-422. Hentet 21.november 2012, fra <http://ccp.sagepub.com/content/15/3/407>
- Lundén, K. (2010). *At identifiera omsorgssvikt hos förskolebarn. Hvad kan vi lära av forskningen?* Stockholm: Almänna barnhuset
- Lyons-Ruth, K. & Spielman, E. (2004). Disorganized Infant Attachment Strategies and Helpless-Fearful Profiles of Parenting: Integrating Attachment Research with Clinical Intervention. *Infant Mental Health*, 25(4), 318-335.
- Lyons-Ruth & Jacobvitz (2008). I: Cassidy, J. & Shaver, P.R. (Eds.) *Handbook of Attachment. Theory, Research, and Clinical Applications* (s.666-698).New York: The Guildford Press.
- Malterud, K. (2003). *Kvalitative metoder i medisinsk forskning*. (2.utg) Oslo: Universitetsforlaget.
- Marvin, R., Cooper G., Hoffman, K. & Powell, B. (2002). The Circle of Security project: Attachment - based intervention with caregiver – pre – school child dyads. *Attachment & Human Development*, 4 (1), 107 – 124.
- McGregor, T. E., Rodger, S., Cummings, A. L., & Leschied, A. W. (2006). The Needs of Foster Parents. A Qualitative Study of Motivation, Support, and Retention. *Qualitative Social Work*, 5 (3), 351-368. Hentet 22.oktober 2012, fra <http://qsw.sagepub.com>

- Oppenheim, D. & Koren-Karie, N. (2002). Mother's Insightfulness Regarding Their Children's Internal Worlds: The Capacity Underlying Secure Child-Mother Relationships. *Infant Mental Health Journal*, 23(6), 593-605.
- Ponciano, L. (2010). Attachment in Foster Care: The Role of Maternal Sensitivity, Adoption, and Foster Mother Experience. *Child Adolescent Social Work Journal* 27, 97-114
- Postholm, M. B. (2010). *Kvalitativ metode. En innføring med fokus på fenomenologi, etnografi og kasusstudier* (2.utg.) Oslo: Universitetsforlaget.
- Putnam, F. W. (2003). Ten-Year update review: Child Sexual Abuse. *Child Adolescent Psychiatry*, 42(3), 269-278.
- Retningslinjer for fosterhjem (2004). *Oppfølging og kontroll av barnets situasjon i fosterhjemmet*. Retningslinjer av 15. juli 2004 til lov om barneverntjenester av 17. juli 1992 nr. 100. Hentet 22.november 2012, fra <http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/tema/barnevern/retningslinjer-for-fosterhjem/11.html?id=415710>
- Robertson, J. (1967). *Småbarn på sykehus*. Oslo: Universitetsforlaget. En oversettelse av "Young Children in Hospital" Tavistock Publications Limited 1967.
- Rosenblum, K. L., Zeanah, C., McDonough, S., & Muzik, M. (2004). Video-taped coding of working model of the child interviews: a viable and useful alternative to verbatim transcripts? *Infant Behaviour & Development*, 27, 544-549.
- Schaeffer, P., Leventhal, J. M., Asnes, A. G. (2011). Children's disclosure of sexual abuse: Learning from direct inquiry. *Child Abuse and Neglect*, 35, 343 - 352.
- Schofield, G., & Beek, M. (2005). Providing a secure base: Parenting children in long-term foster family care. *Attachment & Human Development*, 7(1), 3-25.
- Schofield, G., & Beek, M. (2007). Å bli en trygg base- skisse til en tilknytningsbasert modell for omsorg i fosterhjem. *Fosterhjemskontakt*, 2, 1-10.

- Schofield, G., & Beek, M. (2008). Growing up in foster care: providing a secure base through adolescence. *Child & Family Social Work*, 14, 255-266
- Silverman, (2005). *Doing Qualitative Research*. (2.utg). London: SAGE Publications Ltd
- Stern, D.N, Stern -Bruschweiler, N. & Freeland, A. (2000). *En mor blir til*.
Bergen: Fagbokforlaget. En oversettelse av "The Birth of a Mother" Polen: OZGraf SA.
- Stovall, Chase K. & Dozier, M (2000). The developement of attachment in new relationships: Single subject analyses for 10 foster infants. *Development and Psychopathology*, 12, 133-156
- Synovate (2011). *Undersøkelse blant fosterforeldre 2010*. Hentet 29.mars 2013, fra <http://www.bufetat.no/Documents/Bufetat.no/Barnevern/Undersøkelse%20blant%20fosterforeldre%202010.pdf>
- Sundt, H. (red) (2011). *Fosterhjemshåndboka* (6.utg.). Oslo: Kommuneforlaget.
- Thagaard, T. (2010). *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode* (3.utg. 2.opplag). Bergen: Fagbokforlaget.
- Tucker, D. J., & MacKennzie M. J. (2012) Attachment theory and change processes in foster care. *Children and Youth Services Review* 33, 2208-2219.
- Zeanah, C. H., Benoit, D., Barton, M., Regan, C., Hirshberg, L. M., & Lipsitt, L. P. (1993). Representation of Attachment in Mothers and Their One- Year- Old Infants. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 32 (2), 278-285.
- Yen, S., Shea, M. T., Battle, C. L., Johnson, D. M., Zlotnick, C., Dolan-Sewell, R., Skodol, A. E., Grilo, C. M., Gunderson, J. G., Sanislow, C., A., Zanarini, M. C., Bender, D. S., Rettew, J.B., & McGlashan, T. H. (2002). Traumatic Exposure and Posttraumatic Stress Disorder in Borderline, Schizotypal, Avoidant, and Obsessive-Compulsive

Personality Disorders: Findings from the Collaborative Longitudinal Personality Disorders Study. *The Journal of Nervous and Mental Disease*, 190(8), 510-517.

Youtube (17.januar 2009). *The Strange Situation - Mary Ainsworth*. Hentet 29.mars 2013, fra Youtube, <http://www.youtube.com/watch?v=QTsewNrHUUU>

Ulvik, O. S. (2007). *Seinmoderne fosterfamilier. En kulturpsykologisk studie av barn og voksnes fortellinger*. Oslo: Unipub.

Østvik, A.-B. (2011). *Veiledning av fosterforeldre. Veilederrollens flertydighet og fosterforeldrenes autonomi*. Mastergradsavhandling i familierapi og systemisk praksis. Diakonhjemmet Høgskole.

Vedlegg / Appendiks

Vedlegg 1: Tilbakemelding fra Norsk Samfunnsvitenskapelige Datatjeneste (NSD), s. 114

Vedlegg 2: Vurdering av prosjektet fra NSD, s. 115

Vedlegg 3: Invitasjon til deltakelse i forskningsprosjekt, s. 116-117

Vedlegg 4: Samtykkeerklæring, s. 118

Vedlegg 5: Intervjuguide, s. 119-124

Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS
NORWEGIAN SOCIAL SCIENCE DATA SERVICES

Harald Hårfagres gate 29
N-5007 Bergen
Norway
Tel: +47-55 58 21 17
Fax: +47-55 58 96 50
nsd@nsd.uib.no
www.nsd.uib.no
Org.nr. 985 321 884

Thor Arnfinn Kleven
Pedagogisk forskningsinstitutt
Universitetet i Oslo
Postboks 1092 Blindern
0317 OSLO

Vår dato: 12.11.2012

Vår ref:32033 / 3 / HIT

Deres dato:

Deres ref:

TILBAKEMELDING PÅ MELDING OM BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 05.11.2012. Meldingen gjelder prosjektet:

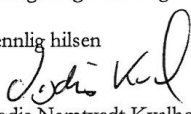
32033	<i>Veiledning av fosterhjem</i>
<i>Behandlingsansvarlig</i>	<i>Universitetet i Oslo, ved institusjonens øverste leder</i>
<i>Daglig ansvarlig</i>	<i>Thor Arnfinn Kleven</i>
<i>Student</i>	<i>Siv Merethe Kapstad</i>

Etter gjennomgang av opplysninger gitt i meldeskjemaet og øvrig dokumentasjon, finner vi at prosjektet ikke medfører meldeplikt eller konsesjonsplikt etter personopplysningslovens §§ 31 og 33.

Dersom prosjektopplegget endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for vår vurdering, skal prosjektet meldes på nytt. Endringsmeldinger gis via et eget skjema,
http://www.nsd.uib.no/personvern/forsk_stud/skjema.html.

Vedlagt følger vår begrunnelse for hvorfor prosjektet ikke er meldepliktig.

Vennlig hilsen

Vigdis Namtvedt Kvalheim

Hildur Thorarensen

Kontaktperson: Hildur Thorarensen tlf: 55 58 26 54
Vedlegg: Prosjektvurdering
Kopi: Siv Merethe Kapstad, Vidsynveien 20, 3917 PORSGRUNN

Avdelingskontorer / District Offices:

OSLO NSD, Universitetet i Oslo, Postboks 1055 Blindern, 0316 Oslo. Tel: +47-22 85 52 11. nsd@uio.no
TRONDHEIM NSD, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, 7491 Trondheim. Tel: +47-73 59 19 07. kyrre.svarva@svt.ntnu.no
TROMSØ NSD, SVF, Universitetet i Tromsø, 9037 Tromsø. Tel: +47-77 64 43 36. nsdmaa@svt.uit.no

Personvernombudet for forskning

Prosjektvurdering - Kommentar

Prosjektnr: 32033

Personvernombudet kan ikke se at det i prosjektet behandles personopplysninger med elektroniske hjelpemidler, eller at det opprettes manuelt personregister som inneholder sensitive personopplysninger. Prosjektet vil dermed ikke omfattes av meldeplikten etter personopplysningsloven. Det vises i den sammenheng til epost-korrespondanse med Kapstad, 09.11.2012.

Personvernombudet legger til grunn at man ved transkripsjon av intervjuer eller annen overføring av data til en datamaskin, ikke registrerer opplysninger som gjør det mulig å identifisere enkeltpersoner, verken direkte eller indirekte. Alle opplysninger som behandles elektronisk i forbindelse med prosjektet må være anonyme. Med anonyme opplysninger forstås opplysninger som ikke på noe vis kan identifisere enkeltpersoner i et datamateriale, verken direkte gjennom navn eller personnummer, indirekte gjennom bakgrunnsvariabler eller gjennom navneliste/koblingsnøkkel eller krypteringsformel og kode.

Ombudet legger til grunn at prosjektet er klarert med fosterhjemsforeningen. Det vil være fosterhjemsforeningen som trekker utvalget og sender informasjonsbrev til fosterforeldre ut fra utvalgskriterier. Ombudet forstår det slik at interesserte fosterforeldre selv tar kontakt med student før student kjenner deres identitet.

Invitasjon til deltagelse i forskningsprosjekt

Dette brevet inviterer til deltagelse i en undersøkelse av hvordan fosterforeldre opplever det å være fosterforeldre og den veiledning og oppfølging de har mottatt i forkant og etterkant av plasseringen. Hensikten med undersøkelsen er blant annet å få fram informasjon som kan bidra til å gjøre oppfølgingen av fosterhjemmene bedre.

Jeg som skal gjennomføre undersøkelsen heter Siv Merethe Kapstad, og er mastergradsstudent i pedagogikk ved Universitetet i Oslo. Jeg har en bachelorgrad i barnevernspedagogikk fra tidligere og har flere års arbeidserfaring fra det kommunale barnevernet.

Jeg ønsker å komme i kontakt med 8-10 fosterforeldre som har fosterbarn plassert hos seg nå. Alle erfaringer er av interesse, enten det er gode erfaringer eller mindre gode erfaringer. Det er heller ikke et krav at fosterforeldrene har mottatt en spesiell form for veiledning. For at jeg skal kunne sammenligne intervjumaterialet må jeg sette noen kriterier for utvalget. Disse er som følger;

- Plasseringen skal ikke ha vart mer enn ett år
- Barnet må være mellom 3-6 år
- Fosterhjemmet må være et ordinært fosterhjem og ikke nettverk/familie fosterhjem

Jeg ønsker primært å intervju den av fosterforeldrene som har størst ansvar for oppfølgingen av fosterbarnet i de familien der det er to fosterforeldre, alternativt intervju dem begge, men hver for seg. Intervjuet tar ca. 1 - 2 timer, men det må påberegnes litt ekstra tid til samtale før og etter intervjuet, slik at informantene bør holde av ca. 2,5 timer. Barnet skal ikke være med i intervjusituasjonen. Sted for gjennomføring av intervjuene avtales med hver enkelt, slik at det praktisk lar seg gjennomføre på en god måte.

Deltagelse i undersøkelsen er basert på frivillighet og det er mulighet for å trekke seg fra prosjektet gjennom hele prosessen. Det trengs ingen begrunnelse for å ville trekke seg. Det stilles strenge krav til anonymisering og følgelig vil ingen sensitive opplysninger eller opplysninger som indirekte eller direkte kan knyttes til fosterbarn eller fosterforeldre (som navn, bosted osv) nevnes i oppgaven. Alle slike opplysninger vil bli kodet og anonymisert

slik at de ikke kan gjenkjennes.

I intervjusituasjonen vil jeg benytte meg av opptaksutstyr og supplere med egne notater. Ved å benytte lydopptak blir svarene til informanten bevart, slik at transkribering og bruk av materialet i oppgaven blir rikere.

Intervjuet er konfidensielt og jeg er underlagt taushetsplikt. Alt materiale vil derfor behandles med varsomhet i lys av taushetsplikten og vil bli slettet og destruert etter prosjektslutt.

Intervjuene vil finne sted i desember/januar; nærmere tidspunkt innenfor denne perioden kan avtales individuelt.

For å kunne gjøre en kvalitativ analyse av barnets behov, vil jeg søke om å få tilgang til fosterhjemssøknaden for det spesifikke barnet.

Studien er godkjent av Personvernombudet for forskning, Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste (NSD).

Jeg håper at du finner prosjektet interessant, og at du vil delta og på den måten bidra til at undersøkelsen kan bli til nytte for både fosterforeldre, fosterhjemtjenesten og barneverntjenesten i det videre arbeidet for barnas beste. Jeg ber deg kontakte meg på telefonnummeret nedenfor innen en uke etter at du har fått brevet.

Med vennlig hilsen

Siv Merethe Kapstad

Tlf. 92 21 82 59

sivmerethe.kasptad@gmail.com

Veileder 1: Kari Killén (Nova)

Veileder 2: Thor Arnfinn Kleven (UiO)

Vedlegg 4

SAMTYKKEERKLÆRING

Jeg gir herved mitt informerte samtykke til å bli intervjuet som en del av masteroppgaven ”Veiledning av fosterforeldre.”

Jeg er informert om intervjuets formål, om hva deltakelsen min innebærer og om hovedtrekkene i prosjektplanen.

Jeg er gjort kjent med at datamaterialet vil bli innhentet og behandlet av Siv Merethe Kapstad. Jeg er også kjent med at opplysningene som kommer frem vil være konfidensielle og bli anonymisert, slik at det ikke kan gjenkjennes av andre. Jeg er innforstått med at taushetsplikten vil bli overholdt slik det fremgår av forskningsetiske retningslinjer.

Jeg er kjent med at deltakelse i dette prosjektet er frivillig, og at jeg har rett til å trekke meg når som helst under hele forskningsprosjektet uten å måtte oppgi grunn for dette.

Sted.....Dato.....

Signatur.....

Intervjuguide

Intervjuguiden er utarbeidet for å gi svar på forskningsspørsmålene. Disse er;

1. Hva var fosterforeldrenes motivasjon for å ta til seg barnet de nå har plassert hos seg?
2. Hvilke sider ved barnet appellerer og utfordrer fosterforeldrene?
3. Har fosterforeldrene opplevd behov for veiledning og hva slags?

Innledende spørsmål

1. Hvor gammel er du?
2. Hvor gammelt er barnet?
3. Hvor lenge har barnet bodd hos deg?
4. Er dere flere som bor sammen? Samboer, ektefelle, egne barn, fosterbarn

Motivasjon for å bli fosterforeldre og for å ta til seg dette barnet

1. Fortell om veien frem til å bli fosterforeldre.
 - a. Hvorfor ønsket du å bli fosterforelder? (motivasjon)
 - b. Hvor lenge har du vært det? (tidligere plasseringer?)
 - c. Har du tidligere takket nei til plasseringer?
 - d. Hadde du noe ønske om barnets kjønn, alder, nasjonalitet etc?
2. Kan du fortelle om da du ble kontaktet angående dette barnet?
 - a. Hvordan du fikk høre om barnet første gang?
 - b. Hvordan var livssituasjonen din i den perioden (jobb, studie, hjemmевærende etc)?
3. Hvilke tanker gjorde du deg om barnet før du møtte han/henne første gang?
 - a. Hvilke inntrykk fikk du av han/henne gjennom informasjonen du fikk på forhånd?
 - b. Hvordan tenkte du deg at han/hun kom til å være?
 - c. Hvorfor bestemte du deg for å si ja til denne plasseringen?

Barnets inntreden i familien

4. Fortell om første gang du møtte barnet?
 - a. Hva var din første reaksjon?
 - b. Hvordan stemte førsteinntrykket med det du hadde tenkt på forhånd?
5. Hva visste du om grunn for omsorgsovertakelse og hvilke evnt spesielle behov/skader barnet hadde?
 - a. Hvor lang tid tok det fra du hørte om barnet første gang og til han/hun flyttet inn til deg?
 - b. Hvordan forberedte du deg disse dagene/ukene?
6. Hvordan vil du beskrive de første ukene etter at barnet flyttet inn?
 - a. Matsituasjon
 - b. Søvn og søvnrytme
 - c. Gråt (ulike former for gråt)
 - d. Når begynte barnet å falle til ro?
 - e. Var den første tiden annerledes enn det du hadde forventet/forberedt deg på?

Oppfattelse av barnet

7. Fortell om milepæler i barnets utvikling slik du har opplevd det den perioden barnet har bodd hos deg
8. Har du gjort deg noen tanker om barnet er spesielt smart, flink, forut, treg? (motorisk, sosialt og språklig sett).
9. Opplevde du at barnet lett kom inn i faste rutiner? Hva skjer dersom du ikke følger barnets rutiner?
 - f. Hvordan har barnet reagert på å være borte fra deg?
 - g. Har dette endret seg i perioden barnet har bodd hos deg?
10. Hvor lenge hadde barnet bodd hos deg før dere var fra hverandre lenger enn en dag?

- a. Hvor gammelt var barnet da?
- b. Hvordan reagerte barnet på det?
- c. Hvordan opplevde du det?
- d. Hva følte du?
- e. Hva gjorde du i den forbindelse?

11. Jeg vil gjerne at du beskriver barnet slik du oppfatter han/henne i dag.

- a. Velg 5 adjektiver for å beskrive barnets personlighet.
- b. For hvert ord, hva er det ved han/henne som gjør at du har valgt akkurat dette ordet?
- c. Kan du fortelle om en spesiell hendelse som kan illustrere hva du mener med hvert av ordene du har valgt.

12. Hvordan vil du beskrive matchen mellom deg og barnet (likheter/ulikheter, temperament, interesser etc)?

- a. Er det noen nøkkelegenskaper ved deg som du ser at er spesielt bra for barnet og som gjør barnet godt?
- b. Opplever du at barnet ligner deg, din ektefelle eller egne barn?

13. Hva synes du er spesielt eller annerledes med barnet når du sammenligner det med andre barn?

Forholdet til barnet

14. Hender det at du opplever at barnet er vanskelig å ha med å gjøre?

- a. Hvordan er barnet når du opplever han/henne som er vanskelig?
- b. Hvordan reagerer du i disse situasjonene?
- c. Hva føler du når barnet reagerer slik?

15. Er barnet klar over at du ikke liker den slags oppførsel?

- a. hvorfor tror du hun/han oppfører seg slik?

16. Hva tror du vil skje med denne væremåten når barnet blir eldre (endres, forsterkes, utvikles)?

- a. Hvorfor tror du det?

- b. Hvordan tror du det vil påvirke barnet?
17. Velg fem ord (adjektiver) som kan beskrive forholdet mellom deg og barnet ditt i dag? For hvert ord vil jeg at du skal beskrive en hendelse eller noe som du husker som kan vise hva du mener.
18. Hva gleder deg mest når det gjelder forholdet mellom deg og barnet?
- a. Er det noe du kunne ønske du kunne endre på ved barnets væremåte?
19. Hvordan føler du at forholdet mellom deg og barnet har påvirket barnets personlighet?
20. Har ditt forhold til barnet endret seg den tiden han/hun har bodd hos deg?
- a. På hvilke måter?
 - b. hvordan føler/opplever du den/de forandringene?
21. Hvem tror du at står barnet nærmest nå?
- a. Hvorfor tror du det/hvordan merker du det?
 - b. Har det alltid vært slik?
 - c. Tror du det endrer seg? (f.eks når barnet blir eldre)?
 - d. På hvilken måte tror du det vil endre seg?

Hvordan møte barnets følelser?

22. Blir barnet ofte opphisset/nervøs?
- a. Hva pleier du å gjøre når det skjer?
 - b. Hva har du mest lyst til å gjøre i slike tilfeller?
 - c. Hvordan føler du deg i / opplever du i slike situasjoner/episoder?
23. Hva er det som gjør at barnet blir følelsesmessig opprørt/helt ute av seg/svært lei seg?
- a. Kan du gi et eksempel på en slik hendelse?
 - b. Hva gjorde du da det skjedde?

24. Når barnet slår seg, hvordan reagerer det? Hvordan opplever du disse situasjonene?

- a. Lar barnet seg trøste av deg?

Yndlingshistorie om barnet

25. Fortell en yndlingshistorie du har om barnet, en som du kanskje forteller til familie og venner. Du kan få litt tid til å komme på en slik historie.

- a. hva er det ved historien du liker best?

Forventinger, håp og drømmer for fosterbarnet

26. Har barnet hatt noen opplevelser som du tror har satt han/henne tilbake på noe vis / vært et tilbakeslag for ham/henne?

- a. Hva er det som får deg til å tro det?

27. Når du vet det du vet i dag, og du hadde muligheten til å starte på nytt, hva ville du da ha gjort annerledes/hva skulle vært annerledes? Gi litt tid til å svare.

- b. Bekymrer du deg av og til for barnet?
- c. Hva bekymrer du deg for?

28. Hvis barnet ditt skulle være i en bestemt alder, hvilken alder ville du da ha valgt?

- a. Hvorfor?

29. Når du ser fremover, hva forventer du av han/hennes utvikling?

- a. Hva er dine håp eller ønsker for barnet
- b. Er det noe du engster deg for når du tenker på barnets utvikling og fremtiden?

Fosterforeldrenes egne oppveksterfaringer

30. Hvordan vil du beskrive din egen oppvekst?

31. Hvis du skulle sammenlignet din egen oppdragerstil med den oppdragelsen du fikk da du var barn;

- a. Hva vil du trekke frem som likt / ulikt?
- b. Er det noe du har vært opptatt av å føre videre?
 - i. Hvis ja –hva?
 - ii. Hvis nei –hva gjør du i stedet for?

32. Hvordan vil du beskrive kontakten du nå har med egen familie og nettverk?

- a. hvem er din viktigste støtteperson (i familien, nettverk, det offentlige)?
- b. Hvem henvender du deg til når du trenger hjelp eller støtte? Kan du gi et eksempel på en slik situasjon?

Fosterforeldrenes opplevelse av veiledningen og oppfølgingen de har fått så langt

33. Hva synes du om oppfølgingen du til nå har fått som fosterforelder?

- a. Hva slags opplæring og veiledning fikk du i *forkant* av å bli godkjent fosterhjem? Hva kunne du ha ønsket deg at det ble vektlagt mer (evnt mindre) i opplæringen?

34. Hva har du fått av veiledning og oppfølging etter at barnet flyttet inn?

- a. Er det noe du selv har etterspurt?
- b. Kan du si noe om hvordan du har nyttiggjort deg dette?
- c. Er det noe du har savnet veiledning på?
- d. Hva opplever du som spesielt utfordrende ved å være fosterforeldre?
- e. Hva tror du at du vil ha behov for av veiledning og oppfølging i fremover?

Dette var siste spørsmål. Takk for at du tok deg tid og at du delte dine erfaringer. Er det noen spørsmål som du ønsker at vi skal gå tilbake til, så kan vi gjøre det nå.